

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ОСТРОВСЬКИЙ АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 347.44:620.91

ДИСЕРТАЦІЯ
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОСТАЧАННЯ
ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії з права

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.М. Островський

Науковий керівник:

Герц Алла Анатоліївна

доктор юридичних наук, професор

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Островський А.М. Цивільно-правове регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2024.

Актуальність дослідження зумовлена новелізацією законодавства в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу та необхідністю з'ясування особливостей реалізації прав споживача та енергопостачальника в контексті виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Важливе значення має також встановлення правового режиму енергії як об'єктів цивільних прав.

Результатом дослідження є розробка рекомендацій на основі аналізу нормативно-правових актів та судової практики до чинного законодавства про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Розділ I «Загальнотеоретична характеристика договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу» складається з двох підрозділів, які присвячені аналізу джерельної бази регулювання відносин, з'ясуванні моделі функціонування ринку енергетичних ресурсів та її реформуванні з врахуванням правового досвіду країн Європейського Союзу, який може надати Україні можливість удосконалити свою правову систему, забезпечити більш ефективний захист прав громадян та підняти рівень правової культури в країні. Запозичення кращих практик та стандартів може сприяти розвитку правової системи, яка відповідає сучасним викликам та потребам громадян. Україна активно працює над інтеграцією у європейський і світовий правовий простір. Значні зусилля витрачаються на адаптацію внутрішнього

законодавства до європейського, а також на виконання міжнародних зобов'язань. У цьому контексті поетапне впровадження в енергетичній сфері права ЄС є важливим кроком на шляху України до економічної інтеграції та сприяє подальшому розширенню політичного співробітництва з Європейським Союзом. Охарактеризовано основні моделі функціонування оптового ринку електричної енергії. А саме найбільш відомі моделі: вертикально інтегрований ринок, модель єдиного покупця (модель пулу), модель з дерегульованою оптовою торгівлею, модель з нерегульованою оптовою і роздрібною торгівлею, ринок двосторонніх договорів і балансуєчий ринок.

На сучасному етапі розвитку України для функціонування оптового ринку електричної енергії застосовується модель «ринок двосторонніх договорів і балансуєчий ринок», яка найкраще підходить для цього.

Розділ II «Договір як цивільно-правова форма постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу» містить три підрозділи, у яких здійснено аналіз правової природи договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, виокремлено істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, правового режиму енергії, як об'єкта цивільних прав, а також прав та обов'язків сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Енергію слід визнати специфічним об'єктом цивільного права, оскільки вона має специфічні властивості, такі як: відсутність фізичної матеріальності, неможливість накопичення великих обсягів енергії для подальшого використання, особливий метод передачі через приєднану мережу, неможливість повернути вже спожиту енергію. Незважаючи на це енергія як об'єкт широко задіяна в цивільному обороті та є предметом багатьох договорів.

Можливість передачі і споживання енергії тільки через приєднану мережу є однією з головних особливостей договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу – правовою формою, яка опосередковує споживання енергетичних ресурсів.

Розглядаючи питання про обсяги прав та обов'язків сторін у контексті договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні, важливо відзначити, що особливості цього договору обумовлюють унікальний статус його учасників. Вони наділені специфічними правами і обов'язками: дотримання визначеного режиму використання енергії, забезпечення безпечної експлуатації енергетичних мереж, облік використаної енергії, безперебійне і безлімітне постачання енергетичних ресурсів, наданні енергетичних ресурсів визначеної якості і ін.

Розділ III «Динаміка договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу» складається з трьох підрозділів, які присвячені аналізу порядку укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу і виконання та припинення, а також цивільно-правової відповідальності за порушення умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу відноситься до договорів приєднання та публічних договорів.

Процес укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу передбачає декілька етапів: звернення заявника з пропозицією укладення договору, постачальник надає заявнику проєкт договору, перевірка проєкту договору та внесення до нього своїх зауважень та пропозицій, узгодження та укладення проєкту договору сторонами у письмовий формі.

Правові норми, що регулюють договірні відносини, мають включати ефективний механізм примусу для забезпечення виконання зобов'язань учасниками, а у випадку порушень – передбачати застосування відповідних санкцій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є одним з перших комплексних досліджень цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в українській юридичній науці в умовах новелізації законодавства в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. За результатами

дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що містять ознаки новизни та виносяться на захист:

уперше:

1) запропоновано авторське визначення поняття договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, під яким слід розуміти: за договором постачання енергетичних ресурсів (електроенергія, теплова енергія) через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується передавати другій стороні (споживачеві) енергетичні ресурси, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих енергетичних ресурсів тільки через приєднану мережу та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити справність та безпечну експлуатацію обладнання;

2) обґрунтовано правову природу договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу як самостійного виду договору у зв'язку з притаманними лише йому особливостями, які відрізняють його від договорів про надання послуг, поставки, купівлі-продажу та інших видів цивільно-правових договорів у зв'язку з чим запропоновано внести зміни в ЦК України;

3) запропоновано авторське визначення енергетичних ресурсів – це електроенергія і теплова енергія, яка доступна для промислового та побутового споживання;

4) запропоновано доповнити Цивільний кодекс України статтею 714-1, в якій передбачити істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу:

- 1) предмет договору;
- 2) тип джерела енергетичних ресурсів;
- 3) якість енергетичних ресурсів;
- 4) ціна, порядок обліку та розрахунку за енергетичні ресурси;
- 5) строк дії договору;

5) визначено поняття системи зберігання енергії – це інтегрована технічна система, яка забезпечує здатність ефективно збирати, конвертувати та утримувати

енергію в різних формах з метою подальшого використання відповідно до потреб споживачів та вимог системи електропостачання;

б) сформовано та обґрунтовано правову модель оптового ринку електроенергії, а саме: «Інноваційний енергетичний гібридний ринок» (ІЕГР), який являє собою новаторську модель організації взаємовідносин у сфері електроенергетики, яка поєднує традиційні підходи з передовими технологіями та концепціями. Основна ідея цієї моделі полягає в створенні правової структури гібридного ринку, де споживачі, виробники, постачальники послуг енергозбереження та інші учасники мають можливість взаємодіяти за новими, більш гнучкими цивільно-правовими формами;

7) запропоновано доповнити Закон України «Про ринок електричної енергії» наступними обов'язками постачальника, а саме:

- повідомляти споживача завчасно (не пізніше ніж за 24 години) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів;
- повідомляти споживача негайно (не пізніше ніж за 15 хвилин) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів (аварійні);
- забезпечити реальний облік витрачених енергетичних ресурсів споживачем шляхом зняття показників з приладів обліку споживання електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій;
- забезпечити встановлення приладів обліку споживання та якості електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій на всій мережі;

8) обґрунтовано підстави для розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу:

- з ініціативи споживача у разі:
 - неправомірного припинення постачання енергетичних ресурсів;
 - постачання енергетичних ресурсів з недотриманням гарантованих стандартів якості, більше двох разів;
- з ініціативи енергопостачальника у разі:
 - несплати за спожиту енергію понад обумовлений договором строк;
 - не виконання протоколу комісії з розгляду актів про порушення;

удосконалено:

9) положення про те, що електрична енергія, як об'єкт цивільних прав, має специфічні властивості, такі як:

– відсутність фізичної матеріальності (неможливість її візуального сприйняття як речі);

– збіг моменту виробництва та споживання енергії за часом та обсягом (з урахуванням втрат);

– неможливість накопичення великих обсягів енергії для подальшого використання (з урахуванням наявної мережі системи зберігання енергії (energystorage));

– особливий метод передачі через електромережі (приєднану мережу);

– неможливість повернути вже спожиту енергію;

– обмеженість здійснення правомочностей володіння та розпорядження енергією;

10) розуміння поняття енергії, як самостійного об'єкта цивільного права, а саме: абстрактної (безтілесної) речі з численними унікальними особливостями, до якої застосовуються положення Цивільного кодексу України, що стосуються права власності;

11) розуміння про те, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу належить до публічних договорів та договорів приєднання;

12) положення про те, що енергія має майнову (товарну) природу, а саме: енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики є товаром, призначеним для реалізації;

набули подальшого розвитку:

13) обґрунтування потреби у використанні відповідного типу договору не лише для регулювання юридичних відносин, пов'язаних з постачанням енергії споживачу, а й для належного контролю за використанням отриманої енергії, що

обумовлено особливостями фізичних властивостей енергії;

14) теоретичні висновки про те, що може застосовуватися положення та договірні конструкції договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу до всіх правовідносини, що виникають при постачанні енергетичних та інших ресурсів з врахування особливостей їх предмету;

15) позиція, що енергопостачальник зобов'язаний забезпечити безперервне постачання енергії всім споживачам, дотримуючись при цьому показників якості електричної енергії.

Обґрунтовані за результатами дослідження теоретичні висновки дозволили сформулювати конкретні пропозиції щодо удосконалення правового регулювання відносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальшої наукової розробки проблем правової природи, укладення, виконання або розірвання договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій з курсу «Цивільне право України» або спецкурсу «Договірне право».

Ключові слова: цивільно-правовий договір, контракт, приєднана мережа, енергія, правова природа договору, об'єкт цивільних прав, цивільно-правове регулювання договору, енергетичні ресурси, договірні відносини, цивільно-правова відповідальність, договір приєднання.

SUMMARY

Ostrovskiy A.M. Civil law regulation of the contract for the supply of energy resources through the connected network. – Qualifying scientific work published as a manuscript.

A dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 Law (field of knowledge – 08 Law). – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2024.

The relevance of the study is due to the novelization of the legislation in the field of supply of energy resources through the connected network and the need to clarify the specifics of the implementation of the rights of the consumer and the energy supplier in the context of the execution of the contract for the supply of energy resources through the connected network. It is also important to establish the legal regime of energy as objects of civil rights.

The result of the study is the development of recommendations based on the analysis of legal acts and judicial practice to the current legislation on the supply of energy resources through the connected network.

Section I «General theoretical characteristics of contractual relations in the field of supply of energy resources through the connected network» consists of two subdivisions and is devoted to the analysis of the source base of the regulation of relations, clarification of the functioning model of the energy resources market and its reform, taking into account the legal experience of the countries of the European Union that may provide Ukraine with an opportunity to improve its legal system, ensure more effective protection of citizens' rights and raise the level of legal culture in the country. The borrowing of best practices and standards can contribute to the development of a legal system that meets the modern challenges and needs of citizens. Ukraine is actively

working on integration into the European and global legal space. Considerable efforts are spent on adapting domestic legislation to European legislation, as well as on fulfilling international obligations. In this context, the phased implementation of EU law in the energy sphere is a big step on Ukraine's path to economic integration and the development of further expansion of political cooperation with the European Union. The main models of the functioning of the wholesale electricity market are characterized. Namely, the most famous models: vertically integrated market, single-buyer model (pool model), deregulated wholesale trade model, unregulated wholesale and retail trade model, market of bilateral contracts and balancing market.

At the current stage of Ukraine's development, for the operation of the wholesale electric energy market, the model «bilateral contract market and balancing market» is used, which is best suited for this.

Section II «Contract as a civil-law form of supply of energy resources through a connected network» contains three subsections which analyze legal nature of a contract for the supply of energy resources through a connected network was carried out and the essential conditions of a contract for the supply of energy resources through a connected network, the legal regime of energy, as of the object of civil rights, as well as the rights and obligations of the parties to the contract for the supply of energy resources through the connected network were singled out.

Energy should be recognized as a specific object of civil law, as it has specific properties, such as: lack of physical materiality, inability of accumulating large amounts of energy for further use, special method of transmission through the connected network, impossibility of returning already consumed energy. Despite this, energy as an object is widely used in civil circulation and is the subject of many agreements.

The possibility of energy transmission and consumption only through the connected network is one of the main features of the contract for the supply of energy resources through the connected network – a legal form that mediates the consumption of energy resources.

When considering the scope of the rights and obligations of the parties in the context of the contract for the supply of energy resources through the connected network in Ukraine, it is important to note that the specifics of this contract determine the unique status of its participants. They are endowed with specific rights and obligations: compliance with the specified regime of energy use, ensuring the safe operation of energy networks, accounting for used energy, uninterrupted and unlimited supply of energy resources, provision of energy resources of a certain quality, etc.

Section III «Dynamics of the contract for the supply of energy resources through the connected network» consists of three subsections, which are devoted to the analysis of the procedure for concluding the contract for the supply of energy resources through the connected network, and its execution and termination, as well as civil liability for violation of the terms of the contract for the supply of energy resources through the connected network.

The contract for the supply of energy resources through the connected network refers to connection contracts and public contracts.

The process of concluding a contract for the supply of energy resources through the connected network involves several stages: the applicant's appeal with a proposal to conclude a contract, the supplier provides the applicant with a draft contract, checking the draft contract and making comments and suggestions to it, agreement and conclusion of the draft contract by the parties in writing, execution by the parties contract in accordance with the conditions specified in it.

Legal norms regulating contractual relations should include an effective mechanism of coercion to ensure the fulfillment of obligations by participants, and in case of violations, they should provide for the application of appropriate sanctions.

The scientific novelty of the work lies in the fact that the dissertation is one of the first comprehensive studies of the civil law regulation of the contract for the supply of energy resources through a connected network in Ukrainian legal science. Based on the

results of the research, a number of scientific propositions containing signs of novelty were formulated and justified:

For the first time:

1) the author's definition of the concept of the contract for the supply of energy resources through the connected network is proposed, which should be understood as follows: under the contract for the supply of energy resources (electricity, thermal energy) through the connected network, one party (supplier) undertakes to transfer energy resources to the other party (consumer), and the consumer undertakes to pay the cost of the received energy resources only through the connected network and to observe the mode of its use stipulated by the contract, as well as to ensure the serviceability and safe operation of the equipment;

2) justified the legal nature of the contract for the supply of energy resources through the connected network as an independent type of contract in connection with its unique features that distinguish it from contracts for the provision of services, supply, sale and other types of civil law contracts, in connection with which it is proposed to make changes in the Civil Code of Ukraine;

3) the author's definition of energy resources is proposed - it is electricity and heat energy that is available for industrial and household consumption.

4) it is proposed to supplement the Civil Code of Ukraine with Article 714-1, which stipulates the essential terms of the contract for the supply of energy resources through the connected network:

- 1) the subject of the contract;
- 2) type of source of energy resources;
- 3) quality of energy resources;
- 4) price, accounting and calculation procedure for energy resources;
- 5) term of validity of the contract;

5) the concept of an energy storage system is defined - it is an integrated technical system that provides the ability to effectively collect, convert and retain energy in various

forms for further use in accordance with the needs of consumers and the requirements of the power supply system;

6) the legal model of the wholesale electricity market was formed and substantiated, namely: «Innovative Energy Hybrid Market» (IEHM), which is an innovative model of the organization of relations in the field of electricity, which combines traditional approaches with advanced technologies and concepts. The main idea of this model is to create a legal structure of a hybrid market, where consumers, producers, providers of energy saving services and other participants can interact according to new, more flexible civil legal forms;

7) it is proposed to supplement the Law of Ukraine «On the Electricity Market» with the following obligations of the supplier, namely:

- to notify the consumer in advance (no later than 24 hours) about restrictions in the supply of energy resources;

- inform the consumer immediately (no later than 15 minutes) about restrictions in the supply of energy resources (emergency);

- to ensure real accounting of energy resources spent by the consumer by taking indicators from electrical energy consumption accounting devices, including the help of IT technologies;

- to ensure the installation of devices for accounting for the consumption and quality of electric energy, including the help of IT technologies on the entire network;

8) substantiated grounds for terminating the contract for the supply of energy resources through the connected network:

- on the initiative of the consumer in case of:
 - unlawful termination of the supply of energy resources;
 - supply of energy resources with non-compliance with guaranteed quality standards, more than twice;

- on the initiative of the energy supplier in case of:
 - failure to pay for the consumed energy beyond the term specified in the contract;
 - failure to comply with the commission's protocol for reviewing acts of violation;

improved:

9) the provision that electric energy, as an object of civil rights, has specific properties, such as:

- lack of physical materiality (impossibility of its visual perception as a thing);
- coincidence of the moment of energy production and consumption by time and volume (considering losses);
- impossibility of accumulating large amounts of energy for further use (considering the existing energy storage system network);
- a special method of transmission through power networks (connected network);
- inability to return already consumed energy;
- limitation of the exercise of powers of ownership and disposal of energy;

10) understanding the concept of energy as an independent object of civil law, namely: an abstract (incorporeal) thing with numerous unique features, to which the provisions of the Civil Code of Ukraine relating to property rights apply;

11) understanding that the contract for the supply of energy resources through the connected network belongs to public contracts and connection contracts;

12) the provision that energy has a property (commercial) nature, namely: energy produced at electric power facilities is a commodity intended for sale;

acquired further development:

13) justification of the need to use the appropriate type of contract not only for regulating legal relations related to the supply of energy to the consumer, but also for

proper control over the use of the received energy, which is due to the specifics of the physical properties of energy;

14) theoretical conclusions that the provisions and contractual constructions of the contract for the supply of energy resources through the connected network can be applied to all legal relations that arise during the supply of energy and other resources, considering the peculiarities of their subject matter;

15) the position that the energy supplier is obliged to ensure continuous supply of energy to all consumers, while observing the indicators of the quality of electric energy.

Based on the results of the research, the theoretical conclusions made it possible to formulate specific proposals for improving the legal regulation of relations with the supply of energy resources through the connected network. The results of the dissertation research can be used in the research field - as a basis for further scientific development of problems of a legal nature, conclusion, execution or termination of contracts for the supply of energy resources through the connected network. The materials of the dissertation research can be used in the preparation of training manuals, textbooks, methodological recommendations for the course «Civil Law of Ukraine» or the special course «Contract Law».

Key words: civil law contract, contract, connected network, energy, legal nature of the contract, object of civil rights, civil law regulation of the contract, energy resources, contractual relations, civil legal responsibility, accession agreement.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Островський А.М. Генеза цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу// Юридичний науковий електронний журнал – Запоріжжя. 2023. №1. С. 122-126.
2. Островський А.М. Порядок укладення договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу// Науково практичний журнал - Європейські перспективи. 2023.№2. С. 132-139.
3. Островський А.М. Особливості прав та обов'язків сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу// Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №2. С. 244–248.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Островський А. М. Договір постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу у цивільному праві України. матер. Міжн. наук.-практ. конф. Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Stockholm, Sweden 7-9 November 2021. С. 797-802.
2. Островський А. М. Окремі аспекти договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу// Матеріали XXII Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» 28 квітня 2023 року – С 62-64.
3. Островський А.М. Цивільно-правова відповідальність за порушення умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXI міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (22–23 квітня 2022 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. С. 57-59.

4. Островський А. М. Істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу // Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-ти річчю Хмельницького національного університету, 17 квітня 2022 р. Хмельницький : ХНУ, 2022. 271 с. (укр., англ.) С. 188-191.
5. Островський А.М. Зміст договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXX звітної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2024 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2024. 547 с. С. 196–198.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	20
ВСТУП	22
РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ	32
1.1. Генеза національного законодавства у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.....	32
1.2. Адаптація законодавства України у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з правом ЄС.....	53
Висновки до розділу I	73
РОЗДІЛ II ДОГОВІР ЯК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ФОРМА ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ	75
2.1.Правова природа договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.....	75
2.2.Істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.....	93
2.3.Права та обов'язки сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.....	106
Висновки до розділу II	119
РОЗДІЛ III ДИНАМІКА ДОГОВОРУ ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ	124
3.1. Порядок укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.....	124
3.2. Виконання та припинення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.....	144
3.3. Цивільно-правові наслідки невиконання або неналежного виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.....	156

Висновки до розділу III.....	181
ВИСНОВКИ.....	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТОК А СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ.....	222

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ENTSO-E - European Network of Transmission System Operators for Electricity
(Європейська мережа операторів систем передачі електроенергії)

РЕМІТ - Regulation on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency (Про добросесність та прозорість на оптовому енергетичному ринку)

ВГСУ – Вищий господарський суд України

ВДЕ – відновлюванні джерела енергії

ВС України – Верховний Суд України

ДЕХ - Договір до Енергетичної хартії

ЕКОСОР - Економічна та соціальна рада ООН

ЄЕС - Європейське енергетичне співтовариство

ЄОВС - Європейське об'єднання вугілля і сталі

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗУ – Закон України

КМ України – Кабінет Міністрів України

МАГАТЕ - Міжнародне агентство з атомної енергії

МВФ - Міжнародний валютний фонд

МЕА - Міжнародне енергетичне агентство

НКРЕ – Національна комісія регулювання електроенергетики України

НКРЕКП – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

ОЕС- Об'єднана енергетична система України

ОЕСР - Організації економічного співробітництва та розвитку

ОРЕ – оптовий ринок електроенергії

ОСП – оператор системи передачі

ОСР – оператор системи розподілу

ПЕК – паливно-енергетичний комплекс

ПКЕЕ – Правила користування електричною енергією

ПРБ – порядок регулювання та балансування

ПРРЕЕ – Правила роздрібного ринку електричної енергії

РДДБ - ринку двосторонніх договорів та балансуючого ринку електричної енергії

СОТ – Світова організація торгівлі

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільно-процесуальний кодекс України

ВСТУП

Актуальність теми. Потреба у докорінному реформуванні економіки України на сучасному етапі її розвитку, зокрема в глобальних умовах вичерпності та обмеженості енергетичних ресурсів, загальній тенденції екологізації енергодобування та подальшого енергопостачання, веде до підвищеної актуалізації ефективного вирішення існуючих проблем в енергетичній галузі, яка в масштабі держави є однією з головних стратегічних фундаментальних баз, що забезпечує її життєдіяльність, в розрізі не лише енергетичної, а й економічної, національної безпеки. Саме глобалізація ринку енергетичних продуктів вимагає від його учасників формування чіткої стратегічної програми національного енергетичного розвитку. Пошуки інноваційних підходів, розуміння доктринальних засад, механізмів правового регулювання у цій галузі, шляхів вирішення цієї проблематики, адаптованих до реалій сьогодення, зумовлюють і проблематику наукових досліджень. Цивільне законодавство України надає вагомому значення договору в умовах сучасної економіки, пов'язуючи його з питаннями реформування економічної системи країни загалом, встановлення необхідних меж державного регулювання господарських відносин, визначення свободи вибору контрагентів тощо.

В Україні нормативно-правові акти, що стосуються постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу та відповідних договірних відносин, характеризуються різноманітністю, присутністю значних конфліктів та розбіжностями у їх правовому статусі. Закон України «Про ринок електричної енергії», який є базовим нормативно-правовим актом в регулювання правовідносин у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, однак регулювання цих відносини характеризується не узгодженістю. Разом з тим, він не завжди забезпечує баланс між публічними та приватними інтересами у даній сфері, що і призводить до конфліктів між енергопостачальниками та споживачами енергії. Висока колізійність та

відсутність узгодженості у механізмі правового регулювання призводять до проблем у правозастосувальній практиці.

Відповідно є нагальна потреба у вдосконаленні нормативного регулювання правовідносин, що виникають при постачанні енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Такі правовідносини регулюються за допомогою договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу між споживачами енергії та енергопостачальниками. Тому, актуальність вивчення цивільно-правового регулювання таких договорів обумовлена зростанням значення самого договору, як джерела врегулювання зазначених правовідносин.

Проблематика окремих аспектів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу були предметом дослідження як українських так і європейських науковців, зокрема, Т.М. Гнатюк, Н.Ю. Голубєвої, П.Д. Гуйвана, О.О. Дзери, В.М. Коссака, О.В. Кохановської, В.О. Криворучко, Н.С. Кузнецової, І.С. Лукасевич-Крутник, В.В. Луця, С.С. Немченка, Р.В. Походжука, М.М. Топоркової, Ю.М. Юркевича, І.Є. Якубівського, Marszałek Marcin, Rypin Mariusz, Wierzbowski Marek, Wiktor Wędkowski та ін. Проте результати наукових здобутків, викладених у працях зазначених науковців, не охоплюють її в цілому.

Українські науковці-юристи комплексно не досліджували договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а лише є окремі праці з дослідження постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу П. Д. Гуйвана «Правове регулювання постачання електричною енергією» (2000 р.), С. С. Немченка «Договір постачання електричної енергії через приєднану мережу за цивільним законодавством України» (2010 р.), Р.В. Походжука «Захист прав споживачів за договорами постачання електричною енергією через приєднану мережу (2017 р.).

Водночас дослідження договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу як самостійного виду договору в умовах новелізації спеціального законодавства не здійснювалися. Відтак зважаючи на особливість предмету договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, яким є енергія, фізичні характеристики якої виходять за межі традиційного

розуміння речі в правовому контексті, а також особливий спосіб виконання договору через приєднану мережу, зазначене зумовило потребу в дослідженні договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної тематики кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2019-2021 роки «Новелізація цивільного та цивільного процесуального права в умовах реформи судочинства» (державний реєстраційний номер: 0119U002358) та на 2022-2024 роки «Концептуальні засади рекодифікації цивільного законодавства України» (державний реєстраційний номер: 0122U200330).

Тему дослідження «Цивільно-правове регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу» затверджено Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 90/11 від 26 листопада 2020 року).

Мета і завдання дослідження. Основною метою дисертаційного дослідження є формування теоретичних положень, спрямованих на вдосконалення цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, та практичних рекомендацій з удосконалення законодавства України у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу на основі аналізу правозастосувальної практики.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- дослідити специфіку предмету договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- сформулювати поняття та охарактеризувати правову природу договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- надати цивільно-правову характеристику договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу і проаналізувати особливості такого договору;

– проаналізувати зміст договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу і запропонувати пропозиції щодо вдосконалення його правового регулювання;

– проаналізувати порядок укладення, виконання та припинення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу та обґрунтувати висновки щодо вдосконалення механізму правового регулювання;

– обґрунтувати пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинних нормативно-правових актів у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Об’єктом дослідження - виступають цивільні правовідносини, які виникають при укладенні, виконанні, зміні та припиненні договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Предметом дослідження є цивільно-правове регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Методи дослідження було обрано відповідно до мети та завдань з врахуванням об’єкта та предмета дослідження. Дисертаційне дослідження ґрунтується на спеціальних та загальних методах пізнання. Діалектичний метод супроводжував увесь процес дисертаційного дослідження і дозволив визначити особливості регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (розділи I, II); методи аналізу і синтезу використані для уніфікації термінологічного апарату відносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (підрозділи 2.1, 2.2); метод системно-історичного аналізу застосовувався для дослідження становлення нормативної бази регулювання відносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (розділ I); порівняльний – для порівняння вітчизняної та зарубіжної доктрин розуміння правової природи договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (підрозділи 2.1, 2.2); формально-юридичний – для аналізу змісту положень актів законодавства, що регулюють постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (підрозділ 3.1); метод тлумачення правових норм – для

визначення змісту договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3); теоретичного моделювання – при розробці пропозицій щодо внесення змін до законодавства про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.3); метод узагальнення надав можливість обґрунтувати теоретичні висновки та пропозиції (підрозділи 2.3, 3.3).

Нормативно-правову основу дослідження складають положення Конституції України, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про ринок електричної енергії», інших нормативно-правових актів.

Емпіричну базу дисертації становлять договірна практика постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, матеріали судових справ щодо спорів, пов'язаних зі здійсненням постачання енергії (електричної) споживачам через приєднану мережу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є одним з перших комплексних досліджень цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в українській юридичній науці в умовах новелізації законодавства в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.. За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що містять ознаки новизни та виносяться на захист:

уперше:

1) запропоновано авторське визначення поняття договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, під яким слід розуміти: за договором постачання енергетичних ресурсів (електроенергія, теплова енергія) через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується передавати другій стороні (споживачеві) енергетичні ресурси, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих енергетичних ресурсів тільки через приєднану мережу та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а

також забезпечити справність та безпечну експлуатацію обладнання;

2) обґрунтовано правову природу договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу як самостійного виду договору у зв'язку з притаманними лише йому особливостями, які відрізняють його від договорів про надання послуг, поставки, купівлі-продажу та інших видів цивільно-правових договорів у зв'язку з чим запропоновано внести зміни в ЦК України;

3) запропоновано авторське визначення енергетичних ресурсів – це електроенергія і теплова енергія, яка доступна для промислового та побутового споживання;

4) запропоновано доповнити Цивільний кодекс України статтею 714-1, в якій передбачити істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу:

1) предмет договору;

2) тип джерела енергетичних ресурсів;

3) якість енергетичних ресурсів;

4) ціна, порядок обліку та розрахунку за енергетичні ресурси;

5) строк дії договору;

5) визначено поняття системи зберігання енергії – це інтегрована технічна система, яка забезпечує здатність ефективно збирати, конвертувати та утримувати енергію в різних формах з метою подальшого використання відповідно до потреб споживачів та вимог системи електропостачання;

6) сформовано та обґрунтовано правову модель оптового ринку електроенергії, а саме: «Інноваційний енергетичний гібридний ринок» (ІЕГР), який представляє собою новаторську модель організації взаємовідносин у сфері електроенергетики, яка поєднує традиційні підходи з передовими технологіями та концепціями. Основна ідея цієї моделі полягає в створенні правової структури гібридного ринку, де споживачі, виробники, постачальники послуг енергозбереження та інші учасники мають можливість взаємодіяти за новими, більш гнучкими цивільно-правовими формами;

7) запропоновано доповнити Закон України «Про ринок електричної енергії» наступними обов'язками постачальника, а саме:

- повідомляти споживача завчасно (не пізніше ніж за 24 години) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів;
- повідомляти споживача негайно (не пізніше ніж за 15 хвилин) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів (аварійні);
- забезпечити реальний облік витрачених енергетичних ресурсів споживачем шляхом зняття показників з приладів обліку споживання електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій;
- забезпечити встановлення приладів обліку споживання та якості електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій по всій мережі;

8) обґрунтовано підстави для розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу:

- з ініціативи споживача у разі:
 - неправомірного припинення постачання енергетичних ресурсів;
 - постачання енергетичних ресурсів з недотриманням гарантованих стандартів якості, більше двох разів;
- з ініціативи енергопостачальника у разі:
 - несплати за спожиту енергію понад обумовлений договором і законом строк;
 - не виконання протоколу комісії з розгляду актів про порушення;

удосконалено:

9) положення про те, що електрична енергія, як об'єкт цивільних прав, має специфічні властивості, такі як:

- відсутність фізичної матеріальності (неможливість її візуального сприйняття як речі);
- збіг моменту виробництва та споживання енергії за часом та обсягом (з урахуванням втрат);

– неможливість накопичення великих обсягів енергії для подальшого використання (з урахуванням наявної мережі системи зберігання енергії (energystorage));

– особливий метод передачі через електромережі (приєднану мережу);

– неможливість повернути вже спожиту енергію;

– обмеженість здійснення правомочностей володіння та розпорядження енергією;

10) розуміння поняття енергії, як самостійного об'єкта цивільного права, а саме: абстрактної (безтілесної) речі з численними унікальними особливостями, до якої застосовуються положення Цивільного кодексу України, що стосуються права власності;

11) розуміння, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу належить до публічних договорів та договорів приєднання;

12) положення про те, що енергія має майнову (товарну) природу, а саме: енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики є товаром, призначеним для реалізації;

набули подальшого розвитку:

13) обґрунтування потреби у використанні відповідного типу договору не лише для регулювання юридичних відносин, пов'язаних з постачанням енергії споживачу, а й для належного контролю за використанням отриманої енергії, що обумовлено особливостями фізичних властивостей енергії;

14) теоретичні висновки про те, що може застосовуватися положення та договірні конструкції договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу до всіх правовідносини, що виникають при постачанні енергетичних та інших ресурсів з врахування особливостей їх предмету;

15) позиція, що енергопостачальник зобов'язаний забезпечити безперервне постачання енергії всім споживачам, дотримуючись при цьому показників якості електричної енергії.

Теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження.

Результати дослідження можуть використовуватись у науково-дослідній сфері при подальшому вивченню проблем правової природи, укладення, виконання або розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу; у правозастосовчій сфері при постачанні енергетичних ресурсів через приєднану мережу; у сфері правотворчості для вдосконалення постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу; у навчальному процесі при підготовці навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій з курсу «Цивільне право України» або спецкурсу «Договірне право».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане дисертантом самостійно. Основні теоретичні положення та розробки, що характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, одержані дисертантом особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження теоретичного та практичного характеру були оприлюднені на науково-практичних конференціях: Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Stockholm, (Sweden 7-9 November 2021); III Всеукраїнська наукова конференція «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу» (17 квітня 2022 року м. Хмельницький); XXII Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 22-23 квітня 2022 року); IV Всеукраїнська наукова конференція «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу» (17 квітня 2023 року м. Хмельницький); Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 28 квітня 2023 року); Звітна науково-практична конференція «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів 7–8 лютого 2024 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації відображені у 9 наукових публікаціях, з яких 3, які входять до

переліку наукових фахових видань України категорії «Б», 5 тез-доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена метою, завданням та логікою дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 224 сторінки, із яких основний текст 161 сторінка, список використаних джерел з 273 найменувань джерел на 28 сторінках та додатки на 3 сторінках.

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

1.1. Еволюція національного законодавства у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

У період масової індустріалізації, створення метавсесвітів, збільшення використання ІТ-технологій, збільшується споживання та відповідно виробництво електричної енергії. У зв'язку з чим виникають ряд викликів таких як, обмеженість ресурсів відтак необхідність розумного споживання. Процеси виробництва і споживання негативно впливають на навколишнє середовище відтак постає питання екологізації цих процесів. Таким чином, проблематика правового регулювання енергетичної сфери була і буде завжди актуальною для будь-якої країни в тому числі й для України. Все це сприяє формуванню нової системи розвитку договірних відносин чи більш детальної регламентації та ускладнення існуючих договірних конструкцій, серед яких особливе місце займає договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Електропостачання передбачає забезпечення споживачів електричною енергією. Однак за умови забезпечення надійного якісного постачання електроенергії можливе стабільне функціонування промисловості, сільського господарства, транспорту, комунального господарства й усіх інших сфер діяльності суспільства, в тому числі й функціонування побутових споживачів загалом. Однією з ознак сьогодення є не тільки зростання попиту на електроенергію, а й підвищення вимог до її якості, надійності електропостачання, забезпечення більш дієвих заходів безпеки, прозорого регулювання цін та розрахунків за користування електроенергією та ін. Відповідно до цього змінюються й нормативні документи, що встановлюють правила улаштування та експлуатації окремих електричних апаратів, електроустановок, мереж і систем у цілому.

В юридичній науці означені різні точки зору щодо правової природи та місця договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в системі цивільно-правових зобов'язань. За таких умов наукового пояснення потребує розуміння правової природи договору.

Адаптація українського законодавства до права Європейського Союзу може надати Україні можливість удосконалити свою правову систему, забезпечити більш ефективний захист прав громадян та підняти рівень правової культури в країні. Запозичення кращих практик та стандартів може сприяти розвитку правової системи, яка відповідає сучасним викликам та потребам громадян.

Процес перегляду та гармонізації нормативно-правових актів повинен бути комплексним і враховувати кращі аспекти правових систем розвинених країн. Водночас важливо зберігати національну ідентичність та враховувати специфіку українського суспільства. Правова реформа повинна бути спрямована не лише на вирішення поточних проблем, а й на створення стійкої та прогресивної правової системи, яка буде служити інтересам громадян та сприяти розвитку країни в цілому.

Еволюція нормативно-правового регулювання відносин у галузі постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні здійснювалось відповідно до таких етапів:

1. 1991 – 1997 рр. – правові джерела радянського етапу регулювання постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
2. 1998-2016 рр. – нормативні акти спрямовані для створення ринкових передумов функціонування ринку електричної енергії;
3. 2017р. – даний час – акти законодавства, спрямовані на регулювання ринкових засад постачання електричної енергії та адаптації до права ЄС.

Вважаємо за необхідне вищезазначені етапи дослідити в контексті прийняття нормативно-правових актів.

На початку розвитку енергетичного законодавства України у радянський період законодавець відносив договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу до договорів купівлі-продажу.

З проголошення незалежності України призвело до радикальних змін у політичних, економічних і соціальних сферах. Ускладнені переходові процеси та нестабільність управління спричинили глибокий економічний спад, включаючи сектор енергетичної галузі. Разом з тим величезний паливно-енергетичний комплекс (ПЕК), який Україна набула як спадкоємиця Радянського Союзу, будувався для забезпечення енерговитратних галузей та невід'ємною частиною ПЕК СРСР і тому не відповідав вимогам самодостатнього енергокомплексу. В результаті цього в Україні було порушено дві ключові вимоги, щодо самостійності галузі енергетика: надійне, якісне, стабільне енергозабезпечення та ефективне використання енергоресурсів. Енергетична галузь пережила системну кризу, яка тривала протягом значної кількості років. Ця ситуація негативно вплинула на економіку країни, загрожуючи національній безпеці та добробуту громадян України. Попри те, що були досягнуті значні успіхи у вирішенні проблем енергетичної системи, ситуація з енергетичною безпекою держави залишається важкою. Продовжують існувати проблеми, такі як недостатня диверсифікація джерел постачання енергоресурсів, монопольна залежність від росії та білорусії у постачанні енергоресурсів, низький рівень використання альтернативних джерел енергії, низький рівень розвитку видобування енергоресурсів в Україні самостійно, відсутність автономності енергетичної системи та інші.

У 1995 р. з видання Указу Президента України від 4 квітня 1995 р. №282/95 «Про структурну перебудову в електроенергетичному комплексі України» [222], шляхом структурної перебудови вертикально інтегрованого електроенергетичного комплексу відбулося розділення функцій виробництва, передачі та постачання електричної енергії в Україні. Згідно з цим Указом було також розпочато реформу в електроенергетичній галузі для виконання таких завдань: перехід до ринкових механізмів регулювання відносин з постачання енергетичних ресурсів, формування приватної власності, створення національного регулятора у сфері енергетики.

В 1996 році в результаті реформи в енергетичній галузі були відокремлені виробництво, передача, розподіл та постачання електроенергії та був створений

оптовий ринок електроенергії за моделлю «єдиного покупця».

Верховною Радою України був прийнятий 16 жовтня 1997 р. Закон України «Про електроенергетику» (втратив чинність). Прийняття цього закону можна вважати переходом до 2 етапу еволюції національного законодавства у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Цей нормативний акт відігравав значну роль у регулюванні відносин на оптовому ринку електроенергії після проголошення незалежності, оскільки визначав загальні положення діяльності ринку електроенергії та закріплював статус його суб'єктів, а також повноваження державних органів у цих відносинах.

Зокрема, цим Законом було встановлено, що купівля всієї електричної енергії, виробленої на електростанціях, потужність чи обсяг відпуску яких більші за граничні показники (визначені в умовах і правилах здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії величина встановленої потужності електростанцій або обсяг річного відпуску нею електричної енергії в об'єднану енергетичну систему України, вище яких продаж електричної енергії має здійснюватися на оптовому ринку), а також на вітроелектростанціях, незалежно від величини встановленої потужності чи обсягів відпуску електричної енергії (крім електричної енергії, виробленої на теплоелектроцентралях, які входять до складу енергопостачальників, для споживання на території здійснення ліцензованої діяльності), та весь її оптовий продаж здійснюється на оптовому ринку електричної енергії України. Функціонування інших оптових ринків електричної енергії в Україні забороняється.

Крім цього, на законодавчому рівні передбачалися окремі вимоги щодо функціонування оптового ринку електроенергії. Перш за все, всі суб'єкти підприємницької діяльності з виробництва та постачання електричної енергії мають рівноправний доступ до оптового ринку електричної енергії України та послуг електричних мереж після отримання відповідної ліцензії на право здійснення цих видів діяльності. Важливим на той час було положення про те, що електрична енергія продається та купується за Правилами оптового ринку електричної енергії України (втратили чинність) [201].

При цьому ціни на електричну енергію генеруючих компаній та оптові ціни визначаються також за Правилами оптового ринку електричної енергії України.

Крім того, всі учасники оптового ринку електричної енергії укладають договори купівлі-продажу електричної енергії з суб'єктом підприємницької діяльності, який здійснює оптове постачання електричної енергії відповідно до договору, на підставі якого створюється оптовий ринок електричної енергії.

Характеризуючи правове регулювання електроенергетичної сфери України на початку незалежності, слід звернути увагу на специфіку в регулюванні розрахунків на ринку електричної енергії. Так, Я. І. Олійник звертає увагу на те, що для проведення розрахунків за закуплену на оптовому ринку електричну енергію України та спожиту електричну енергію енергопостачальники, що здійснюють підприємницьку діяльність з постачання електричної енергії на закріпленій території, їх відокремлені підрозділи та оптовий постачальник електричної енергії відкривають в установах уповноваженого банку поточні рахунки із спеціальним режимом використання (рахунки суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють постачання електричної енергії на закріпленій території та оптове постачання електричної енергії, відкриті в уповноваженому банку і призначені виключно для накопичення коштів, отриманих за електричну енергію від споживачів, та розрахунків з учасниками оптового ринку електричної енергії). Перелік поточних рахунків із спеціальним режимом використання в уповноваженому банку для зарахування коштів за електричну енергію затверджується та доводиться до відома споживачів Національною комісією регулювання електроенергетики України [143, с. 341–349].

Варто звернути увагу на публічно-правовий вплив на діяльність учасників ринків електричної енергії. Акти Кабінету Міністрів України значною мірою визначають діяльність суб'єктів та взаємовідносини на оптовому ринку електроенергії. Вони видаються з метою забезпечення цілісності та надійного функціонування об'єднаної енергетичної системи, яка виступає ключовим фактором енергетичної безпеки України, а також для вдосконалення відносин у

процесі купівлі та продажу електроенергії.

Поміж нормативно-правових актів необхідно звернути увагу на Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Тимчасових умов функціонування оптового ринку електричної енергії» від 5 листопада 1999 р. № 2043 [204] і постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення державного підприємства «Енергоринок» від 5 травня 2000 р. № 755 [227].

Вищезазначеною постановою №755 створено державне підприємство «Енергоринок» на базі відокремленого підрозділу «Енергоринок» державного підприємства «Національна енергетична компанія «Укренерго», предметом діяльності якого є: купівля електричної енергії у її виробників, а також у суб'єктів підприємницької діяльності, які є власниками електричної енергії, виробленої з давальницької сировини; купівля в учасників оптового ринку електричної енергії, отриманої ними за угодами на її імпорту; оптове постачання електричної енергії; укладення угод про передачу електричної енергії з суб'єктом підприємницької діяльності, який отримав ліцензію на таку передачу магістральними та міждержавними електричними мережами, та забезпечення виконання цих угод; організаційне та матеріально-технічне забезпечення функціонування оптового ринку електричної енергії; виконання функцій розпорядника системи розрахунків, а також коштів оптового ринку електричної енергії; виконання інших функцій відповідно до Статуту підприємства, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2000 р. № 922 [203].

Не менш важливе місце в системі джерел правового регулювання ринків електроенергетики займає Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження вимог до уповноваженого банку ринку електричної енергії» від 5 вересня 2018 р. № 709 [193].

Даною постановою встановлено вимоги визначення уповноваженого банку ринку електричної енергії, в якому відкриваються розподільчі рахунки (поточні рахунки із спеціальним режимом використання) для зарахування коштів за електричну енергію розподільчих рахунків для зарахування коштів за електричну енергію.

З метою забезпечення надійного електропостачання економіки та населення України, підтримки енергозбереження та ресурсозбереження, а також підвищення ефективності функціонування електроенергетичної галузі в умовах ринкових відносин та врахування її особливостей, було прийнято ряд указів Президента України.

Серед них можна виділити наступний Указ Президента України «Питання Національної комісії з регулювання електроенергетики України» від 21 квітня 1998 р. № 335, згідно з яким у 1994 році утворено Національну комісію з питань електроенергетики, перейменовану на Національну комісію регулювання електроенергетики (далі – НКРЕ) [161].

Питанням визначення статусу центрального органу виконавчої влади з питань ПЕК був присвячений Указ Президента України «Про Міністерство палива та енергетики України» від 14 квітня 2000 р. № 598 (втратив чинність) [211]. Даним Указом Президента України було затверджено Положення про Міністерство палива та енергетики України – центральний орган виконавчої влади, який здійснював державне управління паливно-енергетичним комплексом.

Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо реформування електроенергетичної галузі» від 3 грудня 2001 р. № 1169 вдосконалюються деякі питання приватизації енергетичних компаній [188].

В енергетичній сфері є специфічне джерело правового регулювання, а саме Договір між членами оптового ринку електричної енергії України, який було підписано 15 листопада 1996 року [72]. Цим Договором встановлено термінологію, визначено органи оптового ринку електроенергії, порядок їх створення і діяльності, загальні обов'язки членів ОРЕ, інфраструктуру ОРЕ, закріплено порядок внесення змін до договору. Договір містить невід'ємні додатки, які визначають економічні та фінансові механізми функціонування ОРЕ – Правила оптового ринку електричної енергії, Інструкцію про порядок розрахунків, Інструкцію про порядок використання коштів ОРЕ, Інструкцію про порядок нарахування та обліку витрат.

У цьому зв'язку заслуговує на увагу висновок Ю. В. Продана про те, що

аналіз юридичної природи договору свідчить, що він містить значні відмінності від звичайного цивільно-правового договору, які дають підстави вважати його нормативно-правовим договором [232, с. 66]. Таким чином вищезазначений Договір слід вважати нормативно-правовим актом який регулює відносини між членами ОРЕ.

Окрім вищезазначеного варто назвати та віднести до нормативної бази акти органів судової влади, зокрема, лист Вищого арбітражного суду України від 25 лютого 1998 р. «Про Закон України «Про електроенергетику» № 01-8/73 (з подальшими змінами) [192]. У зазначеному листі розглядаються в основному питання врегулювання Законом приватизації об'єктів електроенергетики та застосування санкцій за порушення законодавства про електроенергетику.

Окремо слід виділити Рішення Конституційного Суду України від 12 лютого 2002 р. № 3-рп/2002 у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» (справа про електроенергетику) [242]. Зазначеним рішенням Конституційний Суд України, зокрема, визнав таким, що відповідає Конституції України, положення Закону України «Про електроенергетику» в частині встановленого порядку розрахунків на ОРЕ через розподільчі рахунки в уповноваженому банку. Крім того, з приводу вирішення спірних питань щодо платежів Конституційним Судом України було зазначено, що ці питання «можуть вирішувати такі внутрішні, функціонально адаптовані до специфіки енергетичної галузі структури, як постійно діюча відомча арбітражна комісія, рада ОРЕ, загальні щорічні або позачергові збори членів ОРЕ, НКРЕ, що мають відповідні повноваження. Ці майнові відносини є, по суті, складовою частиною особливих виробничих відносин».

Чинна на той момент модель функціонування ОРЕ – це модель «Єдиного покупця», але ще на початку реформування електроенергетичної галузі передбачалося, що ця модель не буде незмінною, протягом декількох років ОРЕ буде розвиватися і поступово впроваджуватися інша, більш прогресивна

модель.

Звертаючись до світового досвіду реформування електроенергетичних ринків, слід назвати найбільш відомі моделі: модель «Єдиного покупця»; лібералізована модель «Єдиного покупця»; модель «Повномасштабного (обов'язкового) оптового ринку»; модель «Балансового ринку з двосторонніми контрактами» [25, с. 15].

За моделлю «Єдиного покупця» (Single Buyer) одна спеціально створена компанія (ДП «ЕНЕРГОРИНОК») закуповує всю вироблену в країні електроенергію та одночасно є «Єдиним продавцем» оптової електроенергії розподільчим компаніям та великим споживачам з відповідним одночасним переходом права власності на неї.

Разом з тим модель Єдиного покупця, як відзначив В.М. Кальченко [88] мала свої недоліки, а саме:

- відсутність належної законодавчої бази для впровадження комерційних контрактів;
- модель не повністю сумісна з активним прозорим ринком експорту;
- відсутність стимулів для інвестицій;
- плата за робочу потужність використовується для прямого контролю за оптовими цінами.

До цих проблем, властивих самій моделі «єдиного покупця», додаються також проблеми, викликані специфічними для України обставинами:

- великі непогашені борги між учасниками ОРЕ;
- дефіцит поточних платежів;
- адміністративне втручання у потік коштів на ОРЕ;
- неефективна конкуренція, що спонукає регуляторне втручання;
- відсутність ринку допоміжних системних послуг (відсутність пікової/маневрової потужності);
- адміністративне втручання в управління ринком;
- перебування мереж у власності обленерго надає їм переваг у конкуренції у сфері роздрібного постачання;

- відсутність механізмів кредитних гарантій та управління ризиками;
- відсутність стимулів для ефективного управління обмеженнями в передавальних мережах.

В результаті цього були прийнято розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2002 року № 25-р та утворено Міжвідомчу комісію з підготовки відповідної концепції. У результаті було підготовлено Концепцію функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України [224], Закон України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» [209].

Україна на даному сучасному етапі перейшла остаточно до нової моделі ринку, яка діє і сьогодні. Цей перехід відбувся з прийняттям Закону України «Про ринок електричної енергії» та низки нормативно-правових актів для запровадження цієї моделі ринку.

Енергетика – стратегічно важлива галузь яка є однієї з найважливіших складових ПЕК України. Від безпечного, стабільного функціонування та сталого розвитку енергетики залежить життєдіяльність усіх сфер життя суспільства та добробут громадян. Конституція України передбачає що, основні принципи функціонування енергетики визначають виключно законами[93]. До них слід віднести: Закон України «Про ринок електричної енергії» [220], Закон України «Про енергетичну ефективність» [190], Закон України «Про природні монополії» [218].

Базовим нормативним актом для функціонування ринку електроенергії є прийнятий 13 квітня 2017 р. Верховною Радою України Закон України «Про ринок електричної енергії» [220]. Цей нормативний акт відіграє значну роль у регулюванні відносин на ринку електроенергії, оскільки визначає загальні положення діяльності ринку електроенергії та закріплює статус його суб'єктів, а також повноваження державних органів у цих відносинах. Саме цим законом було забезпечено перехід до перспективної системи ОРЕ, а саме системи двосторонніх договорів на купівлю електричної енергії між кінцевим споживачем для власних потреб і виробником та між постачальником і виробником.

Згідно з преамбулою Закону України «Про ринок електричної енергії» визначаються правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії, регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії для забезпечення надійного та безпечного постачання електричної енергії споживачам з урахуванням інтересів споживачів, розвитку ринкових відносин, мінімізації витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Дану преамбулу слід доповнити поняттям «відносини пов'язані зі зберіганням електричної енергії» беручи до уваги наступне:

Розширення використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) призводить до нових викликів у сфері енергетики, зокрема, невідповідності між годинами максимального виробництва ВДЕ та піком споживання енергії. Введення систем зберігання енергії стає ключовим елементом для вирішення цієї розбіжності. Зберігання енергії дозволяє використовувати електроенергію, вироблену з ВДЕ, у періоди зниженого виробництва чи в періоди високого попиту. У зв'язку з цим, все більшого поширення набувають спеціальні системи зберігання енергії (energystorage).

Системи зберігання енергії (energystorage) є технічними рішеннями, спрямованими на зберігання електричної енергії для подальшого використання в періодах, коли її виробництво перевищує потребу або коли виробництво електроенергії з відновлювальних джерел є найбільш активним, а використання енергії є незначне.

Системи зберігання енергії можуть приймати різні форми, такі як акумулятори, кінетичні системи (наприклад, системи зберігання енергії в рухливих об'єктах), термічні системи та інші. Ці системи забезпечують гнучкість та стійкість енергопостачання, сприяючи ефективній інтеграції відновлюваних джерел енергії та оптимізації використання електроенергії в електромережах.

З впровадженням систем зберігання енергії (energystorage) пов'язані нові

вимоги до регулювання, оскільки ці технології визначаються своєрідним циклом виробництва та споживання електроенергії. Гнучкість та ефективність таких систем залежать від того, як їх впровадження інтегрується в загальну систему постачання енергії. Включення у преамбулу «відносини пов'язані зі зберіганням електричної енергії» полягає в необхідності адаптації правового середовища до нових технологій та ринкових реалій. Це дозволить створити прозорі та ефективні механізми регулювання, сприяючи розвитку сучасної та стійкої енергетичної системи України. Окрім цього доповнення преамбули законодавство вказує на потребу створення спеціальних правових механізмів для регулювання цього типу діяльності. Це важливо для забезпечення рівноправності учасників ринку, заохочення інновацій та підтримки сталих енергетичних рішень.

Слід доповнити статтю 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» поняттям «Система зберігання енергії – це інтегрована технічна система, яка забезпечує здатність ефективно збирати, конвертувати та утримувати енергію в різних формах з метою подальшого використання відповідно до потреб споживачів та вимог системи електропостачання».

Ця система може використовувати різноманітні технології, такі як акумулятори, гравітаційні системи, суперконденсатори, термальні акумулятори та інші методи для оптимального управління, зберігання та вивільнення енергії відповідно до змінних потреб електромережі та споживачів. Ці системи сприяють збалансованому та ефективному використанню енергетичних ресурсів, сприяючи сталому розвитку та забезпечуючи надійність енергопостачання.

Таким чином, зважаючи на специфіку правових відносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу нормативно-правове регулювання має в наявності досить велику кількість підзаконних нормативно-правових актів, серед яких і нормативно-технічні, які визначають та деталізують порядок отримання, зберігання та споживання електроенергії.

Так, норми названих законодавчих актів деталізовані, зокрема, в положеннях, Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії,

затвердженими постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 року № 312 [177], Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання електричної енергії споживачу, затвердженими постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 27.12.2017 року №1469 [196], Про затвердження Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання, затвердженого постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 12.06.2018 року № 375 [199], Порядку визначення розміру і відшкодування збитків, завданих енергопостачальнику внаслідок викрадення електричної енергії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 08.02.2006 року № 122 [198], Методики обрахування плати за спільне використання технологічних електричних мереж, затвердженої постановою Національної комісії регулювання електроенергетики від 12.06.2008 року № 69 [197], Правил технічної експлуатації електроустановок споживачів, затверджених наказом Міністерства палива та енергетики від 25.07.2006 року № 258 [176].

Постачання електроенергії – один із видів господарської діяльності суб'єктів господарювання (енергопостачальників).

Стаття 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» (надалі – Закон) визначає постачання електричної енергії як продаж, включаючи перепродаж, електричної енергії. Електрична енергія - енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товаром, що має матеріальну цінність і є призначеним для купівлі-продажу [149 с.103–107]. Діяльність з постачання електричної енергії в Україні здійснюється за умови отримання відповідної ліцензії (ст. 56 Закону).

При цьому слід враховувати, що ч. 1 ст. 5 Закону України «Про природні монополії», яка визначає, що передача електричної енергії; розподіл електричної енергії (передача електричної енергії місцевими (локальними) електромережами) є сферами діяльності суб'єктів природних монополій.

Постачальник універсальних послуг не може відмовити побутовому та

малому побутовому споживачу, які знаходяться на території здійснення його діяльності, в укладенні договору постачання електричної енергії (ст. 63 Закону України «Про ринок електричної енергії»).

Стаття 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» встановлює, що постачання електричної енергії споживачам здійснюється електропостачальниками, які отримали відповідну ліцензію, за договором постачання електричної енергії споживачу. Споживач енергії зобов'язаний дотримуватися правил технічної експлуатації, правил безпеки під час експлуатації власних електроустановок, нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії, та умов укладених договорів.

Договірні відносини у сфері постачання електроенергії через приєднану мережу мають свої особливості, а саме являється специфікою предмета договору та визначеним спеціальним порядком його укладання та виконання. Особливістю договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є предмет договору: енергія (товар) властивості якого можуть змінюватися в часі, процес виробництва та споживання, як правило збігаються в часі, а також обов'язки споживача закріплені законодавцем, пов'язаних з необхідністю: дотримуватись передбаченого договором режиму споживання електроенергії; дотримуватись правил технічної експлуатації, правил безпеки під час експлуатації власних електроустановок, яким користуються у процесі споживання електричної енергії нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії, та умов укладених договорів, а також передача електричної енергії виключно через приєднану мережу як невід'ємний елемент договору.

Державне регулювання відносин з постачання електроенергії через приєднану мережу здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП, Регулятор), утвореною відповідно до Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 року [212]. НКРЕКП відповідно до покладених на неї завдань та наданих повноважень, зокрема, розробляла і затверджувала обов'язкові до

виконання норми та правила (у т.ч. Правил роздрібного ринку електричної енергії) та примірні й типові форми договорів.

Так, відповідно до наданих повноважень НКРЕКП затвердила Типовий про спільне використання технологічних електричних мереж, Типовий договір про надання послуг із забезпечення перетікань реактивної електричної енергії, Типовий договір споживача про надання послуг з розподілу (передачі) електричної енергії, Типовий договір електропостачальника про надання послуг з розподілу (передачі) електричної енергії, Примірний договір про постачання електричної енергії споживачу, Типовий договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг, Типовий договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії», (додатки 1–7 до правил), якими, зокрема, визначаються, предмет договору, якість, права, обов'язки та відповідальність сторін, а також види правопорушення в електроенергетиці які тягнуть за собою встановлену законодавством цивільну, адміністративну і кримінальну відповідальність [145].

Невід'ємною частиною правового регулювання у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, є положення судової практики, а саме постанови і інформаційні листи Верховного Суду України, а також рекомендаційних роз'ясненнях і листах Вищого господарського суду України, якими, зокрема, є:

- оглядовий лист ВГСУ «Про практику застосування господарськими судами законодавства про постачання електричної енергії (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» від 30.12.2011 року № 01-06/1872 [217];
- інформаційний лист ВГСУ «Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів» від 15.03.2011 року № 01-06/249 (з подальшими доповненнями) [215];
- інформаційний лист ВГСУ «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» від 7.04.2008 №01-8/211 [183];

- постанова пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» від 26.12.2011 року № 18 [182];

- постанова пленуму ВГСУ «Про узагальнення судової практики вирішення спорів, що виникають у сфері надання послуг з електропостачання» від 16.12.2015 року № 3 [222].

При дослідженні національного законодавства у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу варто зазначити класифікацію нормативно-правових актів:

За сферою регулювання:

1. Загальні.
2. Спеціальні.

За джерелами встановлення:

1. Національні.
2. Міжнародні.

За юридичною силою:

1. Закони.
2. Підзаконні акти.
3. Рекомендаційні джерела.

Окремо слід виокремити з еволюції нормативного регулювання даної галузі, те, що Україні взяла курс на адаптацію національного законодавства з правом ЄС, у зв'язку з чим з все більш здійснюються заходи, спрямовані на забезпечення сталого та системного розвитку права у сфері постачання енергетичних ресурсів, вдосконалення державного управління та регулювання цієї сфери, здійснення наукових досліджень, участі України у транскордонному співробітництві в цій сфері, опираючись на європейські стандарти, розроблені та прийняті закони «Про ринок електричної енергії» [220], «Про альтернативні джерела енергії» [180], «Про енергетичну ефективність» [190].

Важливим є комплекс законодавчих актів, що регулюють використання атомної енергії, забезпечують ядерну та радіаційну безпеку та регулюють

управління радіоактивними відходами, що включає закони: «Про видобування та переробку уранових руд» [181], «Про поводження з радіоактивними відходами» [214], «Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань» [206], «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» [229], «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» [189], окрім цього Україна ратифікували основоположні міжнародні конвенції у цій галузі, що зумовило поштовх для внесення змін до значної кількості нормативних документів для відповідності їх міжнародним та європейським стандартам.

Енергетична галузь регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, серед яких варто також виокремити Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [213], Кодекс України про надра [91], Гірничий закон України [57].

Особливості правового регулювання в сфері нафти і газу визначені спеціальним законом, а саме Законом України «Про угоди про розподіл продукції» [225]. Цей закон надає широкі можливості для ефективного використання відповідних природних ресурсів.

Енергетична безпека – це захищеність держави, її громадян та економіки від загрози дефіциту в енергії. Іншими словами, енергетична безпека – це розуміння стабільно отримувати енергетичні ресурси належної якості як за звичайних умов, так і за надзвичайних обставин. Енергетична безпека – це захищеність життєво важливих «енергетичних інтересів» держави та її громадян від внутрішніх та зовнішніх загроз. В Указі Президента України «Про стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року № 105 закріплено напрямки діяльності держави для забезпечення національної безпеки до яких віднесено наступні: розширення енергетичного потенціалу, підвищення енергоефективності, обліку виробництва та використання енергетичних ресурсів в Україні, з урахуванням новітніх технологій [221].

Для виконання енергетичної стратегії України була створена система спеціально уповноважених виконавчих органів, чітко визначені їх повноваження

та процедури діяльності відповідно до законодавства. Центральними органами виконавчої влади, які здійснюють реалізацію державної стратегії у ПЕК загалом та електроенергетики, зокрема, є Міністерство економіки України, Міністерство енергетики України, Державна інспекція ядерного регулювання, Державна інспекція енергетичного нагляду України. Центральну роль у регулюванні енергетичної галузі займає Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Вона є незалежним державним колегіальним органом, метою діяльності якого є державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Окреме місце займають рішення Кабінету Міністрів України. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 373-р затверджена Енергетична стратегія України на період до 2050 року [223]. Напрямок розвитку енергетичного законодавства України відображає цілі Європейського зеленого курсу та базується на принципах комплексного підходу до формування та реалізації політики у сфері енергетики зокрема, передбачено, створення умов для сталого розвитку національної економіки через забезпечення доступу до надійних, стійких і сучасних джерел енергії, а також шляхом розвитку сучасної та безпечної атомної генерації, відновлюваних джерел енергії, модернізації та автоматизації систем передачі та розподілу.

До 2050 року енергетичний сектор має бути максимально наближений до кліматичної нейтральності. Це означатиме наявність чистої енергії, подолання енергетичної бідності, розвиток інноваційної та децентралізованої енергосистеми, повноцінне функціонування національних енергетичних ринків і їх інтеграцію в міжнародні.

Ключовими принципами Енергетичної стратегії України є економічна обґрунтованість, екологічність, доступність, соціальна справедливість та ринковість.

Метою удосконалення законодавства у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є забезпечення належних передумов для

підвищення рівня енергоефективності і забезпечення енергозбереження, разом з тим запобіганню зарегульованості. Для цього необхідно забезпечити створення ефективної системи законодавства у сфері постачання енергетичних ресурсів. Ця система повинна базуватися на правових нормах, які заохочуватимуть суб'єктів господарювання та населення до ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів шляхом поєднання інструментів державного примусу й заохочення. У зв'язку з чим варто переглянути розміри штрафів за порушення законодавства з енергозбереження, а також забезпечення притягнення до відповідальності за недотримання вимог законодавства з енергозбереження.

Необхідно розвивати стандартизацію та системи контролю за дотриманням стандартів у сфері енергетики. Особливу увагу слід звернути на поліпшення правового регулювання маркування енергетичної продукції. Для об'єктивного контролю над ефективністю використання паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві потрібно удосконалювати та запроваджувати правові механізми, для впровадження з урахуванням новітніх технологій суцільного обліку виробництва, передачі та використання енергетичних ресурсів, що забезпечують обов'язкову статистичну звітність про обсяги використання ними цих ресурсів. Правове регулювання державного впливу для ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів повинно сприяти досягненню балансу між вимогами європейської спільноти та українського суспільства та відповідати принципам ринкової економіки і бюджетного законодавства, а також має бути прозорим і ефективним. Не менш важливою задачею є розробка пропозицій та внесення відповідних поправок до Податкового кодексу України, що передбачають надання пільгових оподаткувань підприємствам, здійснюючим енергозберігаючі заходи. Крім того, розглядається можливість включення в перелік об'єктів оподаткування податків і зборів, які покликані компенсувати перевитрати на паливно-енергетичні ресурси. З метою стимулювання ефективного використання енергії, розглядається ініціатива з впровадження системи сертифікації підприємств за критеріями енергозбереження. Підприємства, які успішно пройшли сертифікацію, можуть користуватися

певними пільгами, такими як звільнення від перевірок ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів на певний термін. Також розглядається можливість встановлення стандартів щодо питомих витрат енергоресурсів для таких сертифікованих підприємств на тривалий період.

Поточна ситуація в обліку паливно-енергетичних ресурсів суттєво уповільнює розвиток ринкових відносин в економіці країни та призводить до збільшення втрат і неефективного використання наявного потенціалу. Для подолання кризового стану у цій сфері важливо впровадити більш строгую систему обов'язкового обліку ресурсів, яка базуватиметься на електронній системі енергетичного контролю.

У процесі удосконалення законодавства з енергозбереження велика увага буде приділена створенню ефективної та прозорої системи автоматизованого обліку енергоресурсів і правовому регулюванню її функціонування.

На нашу думку, враховуючи темпи розвитку технології хотіли б запропонувати нову концепцію правового механізму регулювання ринку електроенергії «Інноваційний енергетичний гібридний ринок»(ІЕГР).

Нова модель: Інноваційний енергетичний гібридний ринок являє собою новаторську модель організації взаємовідносин у сфері електроенергетики, яка поєднує традиційні підходи з передовими технологіями та концепціями. Основна ідея цієї моделі полягає в створенні правової структури гібридного ринку, де споживачі, виробники, постачальники послуг енергозбереження та інші учасники мають можливість взаємодіяти за новими, більш гнучкими цивільно-правовими формами.

Ознаки:

- Інтеграція технологій: Модель поєднує використання різноманітних джерел енергії, такі як традиційні та відновлювані джерела енергії (сонячна, вітрова, гідроенергія), створюючи гібридні системи, які оптимально використовують їхні переваги та сприяє впровадженню новітніх технологій.

- Гнучкість: Модель надає можливість широкому спектру учасників взаємодіяти та вносити свої пропозиції на ринок електроенергії. Окрім того,

забезпечує гнучкість виробництва, зберігання та розподілу енергії, адаптуючись до попиту та ринкових умов.

- Системи зберігання енергії: Однією з ключових ознак цієї моделі є використання розширених систем зберігання енергії, таких як акумулятори, теплові накопичувачі та інші технології, що дозволяють ефективно вирішувати проблему нерівномірності виробництва та споживання.

- Енергоефективність: Постійна увага до енергоефективних рішень та стимулювання розвитку технологій, які дозволяють зменшувати витрати енергії та підвищувати загальну ефективність, а також спрямована на підвищення енергоефективності за допомогою ІТ систем управління та моніторингу.

- Сталість та надійність постачання: Орієнтація на забезпечення стійкого та надійного постачання енергії для різних категорій споживачів.

- Енергетична автономність: Сприяння розвитку енергетичної самодостатності шляхом стимулювання виробництва енергії на місцевому рівні та використання резервних джерел.

- Різноманітність учасників: Включає участь виробників, споживачів, постачальників послуг, продавців електроенергії та інших стейкхолдерів.

- Ринкова конкуренція: Сприяє активній конкуренції, що сприяє удосконаленню ринкових механізмів та стимулює інновації.

Слід зазначити переваги та недоліки запропонованої моделі ринку.

Дана модель має такі переваги:

- Інновації: Сприяє впровадженню новітніх технологій та підвищенню конкурентоспроможності галузі.

- Гнучкість: Можливість ефективної взаємодії зі змінами в ринкових умовах та виробництва.

- Сталість постачання: Забезпечує стаке та екологічно чисте постачання енергії.

Однак попри всю прогресивність дана модель має ряд недоліків:

- Високі витрати на впровадження: впровадження нових технологій може вимагати значних інвестицій, що є ускладненим для більшості країн в

томи числі й України.

- Складність управління: розуміння та управління гібридною системою може виявитися складним завданням для деяких учасників ринку.
- Наявність високопрофесійного персоналу потребує окрім людей ще також великих інвестицій в їхнє навчання.
- Необхідність стандартизації: Вимагає розробки стандартів для забезпечення сумісності різних технологій.

Правова модель Інноваційного енергетичного гібридного ринку створює простір для розвитку та впровадження передових енергетичних технологій, але водночас вимагає уваги до фінансових та технічних викликів, пов'язаних із її реалізацією.

Ця інноваційна правова модель ринку спрямована на створення узгодженої, ефективної та стійкої системи постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, яка враховує сучасні технологічні можливості та вимоги сталого розвитку.

1.2. Адаптація законодавства України у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з правом ЄС

В Україні сформована перспективна модель повномасштабного конкурентного ринку – ринку двосторонніх договорів та балансуючого ринку електричної енергії (РДДБ), основою якого є укладення договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Європейська Рада на саміті у Брюсселі 23 червня 2022 року надала Україні статус кандидата в Європейський Союз. Але Україна має провести декілька важливих реформ, пов'язаних, зокрема, з верховенством права, олігархами та корупцією. Окрім того, для отримання членства України має привести своє законодавство до законодавства ЄС, в тому числі й нормативно правові акти, які регулюють постачання енергетичних ресурсів.

Розроблено низку проєктів законів які б врегулювали постачання енергетичних ресурсів відповідно до права Європейського Союзу. А саме:

1) Проєкт Закону України «Про проєкти національного інтересу у сфері енергетики».

Законопроєкт розроблено з метою імплементації Регламенту (ЄС) 347/2013 від 17 квітня 2013 р. про настанови для транс'європейської енергетичної інфраструктури та визначення правових, економічних та організаційних засад державної політики щодо сприяння спільним регіональним інвестиціям в енергетичний сектор та сприяння реалізації проєктів національного інтересу в сфері енергетики за категоріями об'єктів енергетичної інфраструктури. У зв'язку з складною процедурою реалізації таких проєктів та підвищення інвестицій на їх реалізацію виникла необхідність прийняти такий проєкт. Таким чином пропонується закріпити правові, економічні та організаційні засади державної політики щодо сприяння спільним регіональним інвестиціям в енергетичний сектор, сприяння реалізації проєктів національного інтересу у сфері енергетики у визначені Законом строки. Окрім того, документ передбачає посилення участі громадськості, встановлення правил щодо транскордонного розподілу інвестиційних витрат та стимулювання проєктів національного інтересу у сфері енергетики, пов'язаних з ризиками їх реалізації.

2) Проєкт Закону «Про державний енергетичний контроль»

Відтак законопроєкт «Про державний енергетичний контроль» пропонує нову модель контролю держави у сферах постачання енергетичних ресурсів, що базується на принципах, які сприятимуть досягненню балансу між вимогами європейської спільноти та українського суспільства. Варто зазначити, що він визначає:

- правові та організаційні засади, а також основні принципи та порядки здійснення державного енергетичного контролю у ПЕК;
- повноваження органів виконавчої влади у сферах теплопостачання, постачання природного газу та електроенергетики;
- особливості здійснення заходів державного енергетичного контролю.

Законопроект також врегульовує питання здійснення державного контролю за технічним станом та експлуатацією енергообладнання та мереж як основної складової сталого функціонування сфер електроенергетики, теплопостачання та на ринку природного газу.

Прийняття законопроекту дозволить автоматизувати процеси планування та проведення заходів державного енергетичного контролю, підготовку, формування та контроль виконання розпорядчих документів органу державного енергетичного контролю та обробку результатів моніторингів, технічних аудитів тощо.

Запровадження сучасної діджиталізованої системи енергетичного контролю в Україні має на меті вдосконалення системи державного контролю в сфері енергетики та забезпечити енергоефективність, а також забезпечення виконання вимог ЄС. Застосування сучасних технологій та електронних засобів контролю дозволить зменшити людський фактор у процесах контролю, забезпечити ефективний моніторинг стану енергетичної інфраструктури та зменшити ризик виникнення аварій.

Разом вже з прийнятими актами є ще багато невирішених проблем які потребують внесення змін до нормативно-правових актів.

При дослідженні хотілося б зазначити й міжнародний досвід в правовому регулюванні сфери постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Глобалізація енергетичних відносин супроводжується регулюванням та координацію енергетичної політики між країнами. Станом на сьогодні прикладом розвиненого міжнародного регулювання сфери енергетики є Європейський Союз. Законодавство ЄС, в основному, у формі директив регулює свободу торгівлі, свободу інвестицій, недискримінаційний доступ до енергетичних ресурсів через ліцензування, вільний транзит та доступу до об'єктів енергетики та транспорту, а також застосування антимонопольного законодавства. Європейська практика у сфері постачання енергетичних ресурсів має важливе практичне значення для регулювання енергетичної сфери, а її принципи і правилами можуть слугувати

прикладом глобального правового регулювання. Початком міжнародного правового регулювання енергетичних відносин можна вважати перші міжнародні договори, які сформували базу інтеграції європейських країн у форматі співтовариств в рамках Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) і Євратому. Так, основною метою, визначеною у статті 2 Договору, було сприяння економічному розвитку, підвищенню рівня зайнятості та зростанню рівня життя в країнах-членах шляхом створення спільного ринку вугілля і сталі. Це був перший крок до створення єдиного європейського ринку, що на довгу дистанцію допоміг забезпечити мир та стабільність в регіоні, зменшивши можливість конфліктів і, тим самим, підвищивши економічну інтеграцію. Договір про Європейське атомне співтовариство (Євратом), укладений у 1950-тих роках, який мав сприяти формуванню і розвитку європейської атомної енергетики. Правове регулювання в енергетичних галузях довгий час не попадало під дію європейського права попри, те, що співпраця європейських країн починалося саме з неї. Це пов'язано з тим, енергетичний сектор розглядався національними урядами як сектор, який забезпечував національні інтереси в політичній, військовій, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах. Відповідно намагання перенести правове регулювання енергетики на загальноєвропейський рівень супроводжувалися супротивом окремих держав, які підтримувалися національними енергетичними монополіями. Така розбіжність інтересів між державами-членами та інститутами ЄС призводила до постійної боротьби за повноваження у правовому регулюванні енергетики. За винятком двох секторів (вугілля і ядерної енергетики), політика ЄС обмежувалася встановленням таких загальних цілей, як спонукання до раціонального споживання енергії та зменшення залежності Європи від експорту енергоресурсів. Хоча встановлений єдиний європейський ринок, Єдиним європейським актом і став правовою основою для подальших законодавчих ініціатив регулювання цих відносин, він не містив положень про створення ринку у сфері енергетики, разом з тим він.

Окремо слід відмітити Маастрихтський договір, який є важливим для енергетичної сфери зважаючи на наступне, в його положеннях передбачалося що

сфера діяльності співтовариств поширюється на сферу енергетики, захист громадянських прав та туризму.

Відомо, що енергетичні ресурси відіграли ключову роль у процесі європейської інтеграції з 1950-х років. Перші договори про утворення європейської спільноти передбачали спільну політику з конкретними енергетичними інструментами, заснованими на наднаціональних повноваженнях. Однак подальший розвиток правового регулювання цієї галузі правом ЄС не передав правову основу для вирішення питань енергетики, а був спрямований лише на внутрішній ринок і заходи регулювання конкуренції для електроенергії та газу. Як засіб уніфікації правового регулювання енергетичних відносин в країнах – членах ЄС Комісією були використані повноваження у сфері створення вільного ринку на основі чотирьох свобод (вільний рух робочої сили, капіталу, товарів і послуг), а також повноваження з сфери регулювання конкуренції, які втілювалися через прийняття директиви. Ці правові акти приймалися Радою ЄС і разом з Регламентом були головною формою реалізації чинного на той час Амстердамського договору (ст. 83, колишня ст. 87). Специфікою директив є те, що на відміну від інших актів в їх положеннях, закладається особливий вид зобов'язань, який полягає в досягненні кінцевого результату, а не га процесі їх реалізації. При запровадженні положень директив в національне законодавство країни-члени мають досягти цілей при цьому їм надається певна самостійність для врахування специфічних національних особливостей. Вказані особливості директив сприяли їх широкому використанню при формуванні єдиної нормативної бази для європейських газового та електроенергетичного ринків ЄС та пов'язаних з ними галузей. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів, що стосується міжурядової співпраці в енергетичній сфері. Основною метою цього договору є закріплення правових норм в питаннях енергетики шляхом створення єдиного поля правил, які повинні дотримувати всі уряди, що беруть в цьому участь.

З одного боку, міжнародні організації у сфері енергетики виступають як майданчик для узгодження спільних позицій країн-учасників стосовно

регулювання енергетичних відносин, розроблення загальних правил поведінки та вирішення спірних питань. З іншого боку, вони все більше отримують визнання як важливі учасники міжнародного правового регулювання, оскільки активно залучаються до розробки міжнародних угод, стандартів та правил. Вони залучають висококваліфікованих представників урядів, експертів та представників різних груп інтересів для досягнення своїх цілей, що впливає на формування та розвиток міжнародно-правового регулювання з урахуванням різноманітних поглядів та інтересів різних учасників.

Враховуючи вищенаведене вбачається, що діяльність міжнародних організацій часто є більш ефективною порівняно з окремими державами чи іншими суб'єктами. Це пояснюється швидкістю у прийнятті рішень та здатністю регулювати широкий спектр міжнародних економічних відносин та інших факторів через них.

Серед міжнародних організацій загальної компетенції важливе місце займає ООН, що здійснює координацію міжнародного співробітництва з широкого спектру питань міжнародного життя. Відповідно, не дивно, що важливою є його роль і в правовому регулюванні правової міжнародних енергетичних відносин.

ООН не має окремого органу щодо діяльності у сфері енергетики, разом з тим це організація загальної компетенції, яка має вплив на усі сфери. Наразі міжнародні організації, що діють в рамках системи ООН, впливають на розвиток міжнародного енергетичного права шляхом своєї діяльності у таких сферах, як міжнародна торгівля, інвестиції, охорона навколишнього середовища і т. д. Зважаючи на вищенаведене варто розглянути діяльність органів ООН в контексті впливу на енергетичну сферу. Конференція ООН з торгівлі та розвитку Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Комісія ООН зі сталого розвитку, а також таких спеціалізованих установ, як ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) та ЮНІДО (Організація об'єднаних націй з промислового розвитку).

Програма ЮНЕП з навколишнього середовища створена у 1972 році. ЮНЕП є основним органом ООН в сфері охорони навколишнього середовища, який

покликаний забезпечувати керівництво і сприяти співробітництву в інтересах навколишнього середовища шляхом створення можливостей, інформування та надання допомоги з метою покращення якості життя держав та людей без шкоди для навколишнього середовища. Організаційна структура ЮНЕП, включає шість відділів та шість регіональних бюро. Відділ технологій, промисловості та економіки забезпечує виконання програм та підпрограми ЮНЕ. Одним із напрямків діяльності ЮНЕП присвячений використанню енергії та глобальній зміні клімату.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), створена в 1964 році, в якості постійного міжурядового органу. Основні завдання ЮНКТАД є забезпечення розвитку країн, шляхом створення політичних, технічних та фінансових умов для їх участі в світовій торгівлі, сприяння діалогу між країнами, для розвитку міжнародної торгівлі, дослідження та аналіз глобальних тенденцій у торгівлі та розвитку, для надання країнам рекомендацій щодо прийняття ефективних політичних рішень, висловлення та захист інтересів розвиваючих країн у глобальних економічних процесах.

Враховуючи що більшістю членів ЮНКТАД є країни, що розвивається то діяльність цієї організації в тому числі у сфері енергетики, базується на принципах рівноправності, недопустимості дискримінації та економічного тиску, поширення режиму найбільшого сприяння.

Варто наголосити на тому, що регулювання окремих спеціалізованих секторів енергетичного ринку здійснюють спеціалізовані організації. Однією з них є Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) – міжнародна організація, яка прагне сприяти мирному використанню ядерної енергії та перешкоджати її використанню в будь-яких військових цілях, зокрема ядерну зброю. Ключовими завданнями агентства є забезпечити безпеку застосування ядерної технології для досягнення процвітання, миру, здоров'я і сталого розвитку населення всіх країн та гарантувати мирне використання атомної енергії. Статутом МАГАТЕ передбачено такі основні цілі діяльності МАГАТЕ, а саме

контроль за мирним використанням атомної енергії і забезпечення того, що допомогу МАГАТЕ не буде використано у військових цілях.. Таким чином МАГАТЕ являється міжнародним інспекційним органом, що перевіряє використання ядерних матеріалів з дозволеної мирної діяльності на військові потреби. Організація зосереджується на кількох ключових напрямках, спрямованих на виконання її місії. Ці напрями включають безпеку та захист, розвиток науки і технологій, а також надання гарантій і забезпечення контролю за виконанням своїх завдань.

У контексті світового напрямку на розвиток відновлювальних джерел енергії варто виокремити і Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії (ІРЕНА). ІРЕНА спеціалізована міжурядова організація яка заснована під час конференції у м.Бонн 2009 року, де уряди 75 країн підписали Статут ІРЕНА та взяли на себе зобов'язання реформувати світову енергетичну парадигму.

Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії має 4 основні цілі:

- сприяння розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ);
- збільшення використання ВДЕ;
- підтримка розвитку ринку ВДЕ;
- співпраця та міжнародне партнерство зацікавлених сторін.

Організація сприяє нарощуванню темпів використання відновлюваних джерел енергії у всьому світі і поширенню знань і технологій у цій області.

IRENA сприяє глобальному переходу до стійкої енергетики та зменшення залежності від вугілля та інших невідновлюваних джерел енергії:

- сталого розвитку країн;
- вільного доступу до енергії;
- енергетичної безпеки;
- економічного зростання та процвітання при низькому рівні викидів вуглецю.

Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) — міжнародна організація, створена в 1974 році як частина Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Її головні цілі – сприяти співпраці між країнами в галузі енергетики та підтримувати стабільність і безпеку енергопостачання.

Білоцький С. зазначив, що: «МЕА виступає як міжурядова організація координаційного типу й багато в чому обмежена стосовно нормотворення та правозастосування, що пояснюється її органічним зв'язком з ОЕСР через делегування МЕА повноважень Ради ОЕСР у сфері енергетики» [с. 411 Білоцький С. Міжнародно-правові засади та інституційні механізми регулювання відносин у сфері екологічно орієнтованої енергетики. Одеса. Фенікс, 2015. 546 с.].

МЕА складається з 30 країн-членів, серед яких промислово розвинені країни, такі як Сполучені Штати, Японія, Канада, Франція, Німеччина, Італія, Великобританія та інші країни.

Основними цілями МЕА є:

- Забезпечення стабільності та безпеки енергопостачання на міжнародному рівні, включаючи забезпечення аварійних запасів нафти і газу для світового ринку.
- Підтримка скорочення викидів вуглецю та зменшення залежності від вуглеводнів шляхом розвитку відновлюваної енергетики та підвищення енергоефективності.
- Проведення досліджень та аналізу енергетичної ситуації у світі, включаючи оцінку технологій та інновацій в енергетичному секторі.
- Сприяння енергетичній безпеці країн-членів та розвиток міжнародного енергетичного співробітництва.

МЕА також координує дослідницькі програми, забезпечує навчання та конференції, а також публікує звіти та статистичні дані про попит і пропозицію енергії, енергетичну політику та технологічний прогрес. Організація відіграє важливу роль у встановленні міжнародних стандартів і рекомендацій щодо

питань, пов'язаних з енергетикою, таких як енергоефективність, розвиток відновлюваної енергетики та енергетична безпека.

В останні роки МЕА відіграє провідну роль у глобальних зусиллях по боротьбі зі зміною клімату, видаючи звіти та рекомендації щодо розробки екологічно чистих енергетичних технологій і скорочення викидів парникових газів. Організація також тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії, щоб просувати політику та практику сталого використання енергії.

Європейське Енергетичне Співтовариство є міжнародною організацією, яка об'єднує країни Європейського Союзу та інші країни, спрямована на співпрацю у сфері енергетики. Її метою є сприяння розвитку та координація політики в галузі енергетики, забезпечення безпеки енергопостачання, розвиток енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії, а також спільне вирішення енергетичних питань на регіональному рівні. Країни-члени беруть на себе зобов'язання в області енергетики, згідно з якими створюють нормативно-правову базу відповідно до *Acquis communautaire* ЄС та лібералізують свої енергетичні ринки. Основним документом є Договір про заснування Енергетичного Співтовариства, який підписали 34 європейські країни.

До завдання Енергетичного Співтовариства належать:

- забезпечення стабільного та постійного енергопостачання шляхом створення стабільної правової та комерційної бази, яка є сприятливою для інвестицій;

- обмін енергією в мережі за допомогою єдиного регуляторного простору;

- підвищення безпеки поставок у цій галузі та розвиток відносин із сусідніми країнами;

- підвищення енергоефективності та захисту навколишнього середовища, пов'язаних з мережевою енергетикою, та розвиток відновлюваних джерел енергії;

- посилення конкуренції на енергетичних ринках мережі.

Договір про Енергетичне співтовариство підписали Європейський Союз, з

одного боку, і дев'ять держав – з іншого. Це Македонія, Албанія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина, Сербія, Хорватія, та тимчасова місія ООН в Україні, Північна Македонія.

Будь-яка країна Євросоюзу має право на отримання статусу спостерігача. Цим правом користуються 20 країн: Франція, Німеччина Великобританія і ін. Такі країни, як Вірменія, Норвегія та Туреччина, брали участь в організації на правах спостерігачів.

Атомна енергетика є однією з найбільш ретельно регульованою галузю у секторі енергетики Європейського Союзу. Це пояснюється наявністю міжнародних стандартів і спеціалізованих організацій, такі як Євратом та Міжнародне агенство з атомної енергії (МАГАТЕ), які докладають значних зусиль для забезпечення безпеки та регуляції цієї галузі. Правове регулювання атомної енергетики має на меті забезпечення безпеки, запобігання ризикам для здоров'я та навколишнього середовища, а також розвиток та просування технологій, що сприяють сталому розвитку. Такий підхід допомагає забезпечити ефективне використання атомної енергії в межах ЄС, зберігаючи високі стандарти безпеки та дотримуючись найкращих практик у цій галузі. Європейська Комісія отримала статус міждержавного регулятивного органу у зазначених сферах відповідно до Угоди. Базуючись на положеннях Угоди було розроблено та прийнято значну кількість різноманітних правових актів ЄС, які стосуються атомної енергетики. Варто виокремити основні правові акти у цій сфері, а саме директиви: Директива Ради 2006/117/ЄВРАТОМ від 2006 року про нагляд та контроль за перевезеннями радіоактивних відходів та відпрацьованого палива; Директива Ради 2013/59/ЄВРАТОМ від 5 грудня 2013 року про встановлення основних норм безпеки для захисту від загроз, зумовлених впливом іонізуючого випромінювання, і скасування директив 89/618/Євратом, 90/641/Євратом, 96/29/Євратом, 97/43/Євратом і 2003/122/Євратом; Директива Ради 2011/70/ЄВРАТОМ від 19 липня 2011 року про запровадження рамок Співтовариства для відповідального та безпечного управління відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами; Директиви Ради 2013/59/ЄВРАТОМ від 5 грудня 2013 року про встановлення

основних норм безпеки для захисту від загроз, зумовлених впливом іонізуючого випромінювання. А також ряд міжнародних угод які України ратифікувала: Конвенцію про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційної ситуації (1987 р.), Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок (1993 р.), Конвенцію про ядерну безпеку (1997 р.), Об'єднану конвенцію про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами (2000 р.).

Варто виокремити декілька правових актів у правовому регулюванні нафтової галузі в Європейському Союзі, а саме акти які спрямованих на забезпечення безпеки постачання нафти та створення нафтових резервів. Вперше ці відносини врегулювала Директива Ради ЄС 68/414/ЄС про зобов'язання держав - членів ЄС підтримувати мінімальний рівень резервів сирої нафти та/або нафтопродуктів від 20 грудня 1968 року яку було замінено Директивою Ради ЄС 98/93/ЄС від 14 грудня 1998 року. І в подальшому було замінено Директивою ЄС 2009/119 від 14 вересня 2009 року. Цим директивами закріплений механізм, який забезпечує певну стабільність на енергетичних ринках при виникненні криз. Оскільки ці директиви встановлено передбачають зобов'язання країн-членів ЄС підтримувати мінімальні запаси нафти і нафтопродуктів, достатні для забезпечення внутрішнього споживання протягом 120 днів.

Законодавство Європейського Союзу найбільш розвинуте в сфері електроенергетики та газового сектору, який відзначається найбільшою динамікою. Сьогодні в ЄС функціонує внутрішній енергетичний ринок, правою основою якого є нормативно-правові акти ЄС для врегулювання ринків природного газу та електроенергії, відновлювальних джерел. Запровадження єдиного енергетичного ринку ЄС поділяється на декілька етапів, які пов'язані з прийняттям «енергетичних пакетів». Енергетичні пакети – це сукупність директив, та пов'язані з ними нормативні акти Євросоюзу, що регулюють ринок газу та електроенергії. Законодавчі пакети були прийняті 1996-1998, 2003, 2009 та 2019 роках відповідно.

Запровадження першого енергетичного пакету пов'язано необхідністю

підвищення ефективності енергетичного сектору та підвищення конкурентоспроможності економіки країн Європейського Союзу. Це було пов'язано з тим, що в 1990-х більшість ринків електроенергії та газу були монополізовані. Директива 96/92/ЄС стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії від 19 грудня 1996, встановила загальні правила для внутрішнього ринку електроенергії.

Правовим актом, яким закріплено загальні правила для ринку природного газу, стала Директива 98/30/ЄС від 22 червня 1998 р. Директиви, визначає єдині правила для транспортування, збуту, постачання та зберігання природного газу, є впровадження конкурентних відносин на основі єдиних правил організації та функціонування галузі природного газу; створення єдиних критеріїв та процедури надання дозволу для здійснення діяльності на ринку природного газу; об'єднання і взаємодія транспортних систем; досягнення встановленого рівня лібералізації газового ринку.

Прийняттям цих директив Європейський Союз вирішив наступне: розмежувати генерацію, транспортування та розподіл; лібералізувати пропозицію на ринку, шляхом дерегуляції; створити умови для можливості споживачів змінювати постачальника; запровадження незалежного моніторингу регулятором.

Наступний етап розвитку правового регулювання у сфері електроенергетики та газового сектору пов'язаний з прийняттям Другого енергетичного пакету, який складався з Директиви 2003/55/ЄС «Про загальні правила для внутрішнього ринку природного газу та скасування Директиви 98/30/ЄС» від 26 червня 2003 р. (так звана газова) [254]. Ця директива була наслідком недоліків попередньої і встановила чіткі та однозначні вимоги до всіх країн-членів щодо створення газового ринку. Відтак положення директиви передбачали вимогу поділку вертикально інтегрованих компаній та лібералізацію ринку природного газу до липня 2007 року з наданням споживачеві газу права на вибір постачальника.

Директива 2003/54/ЄС «Про загальні правила для внутрішнього ринку електроенергії та скасування Директиви 96/92/ЄС» містить ті ж самі принципи і засади правового регулювання сфери електроенергетики, що і «газова директива».

Окрім цього другий пакет передбачав запровадження незалежного регулятора в галузі енергетики.

Європейською радою було прийнято так звану програму «20 20 20», що передбачала зниження викидів двоокису вуглецю на 20%, зниження енергоспоживання в межах ЄС на 20% та заміщення на 20% викопних джерел енергії відновлюваними джерелами [187]. З метою виконання даної програми було розроблено та запроваджено Третій енергетичний пакет.

Третій пакет складається з наступних документів:

- Регламент ЄС №714/2009 про умови доступу до мереж транскордонних обмінів електроенергією;
- Регламент ЄС №713/2009, що засновує Агентство з питань співробітництва регуляторів у сфері енергетики;
- Регламент ЄС №715/2009 про умови доступу до мереж транскордонних обмінів природного газу;
- Директива ЄС 2009/72/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку електроенергії (скасовує попередню директиву);
- Директива ЄС 2009/73/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку природного газу (скасовує попередню директиву);

Важливе значення цього пакету полягає у тому, що ним фактично було заборонено компаніям бути і продавцем і транспортувальником електроенергії та газу. Ним спричинено створення двох Європейських операторів систем передачі ENTSO-G (передача газу) і ENTSO-E (передача електроенергії).

Вимоги цих актів стосувалися усіх учасників ринків в тому числі і не країн-членів, які працюють з ЄС.

Регламент ЄС №1227/2011 про доброчесність та прозорість на оптовому енергетичному ринку (Regulation on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency, REMIT) – це набір європейських правил та практик, який спрямований на попередження зловживань на оптових енергетичних ринках та який передбачає відповідальність за маніпуляції учасників оптових енергетичних ринків. Хоча регламент REMIT не відносять до енергетичних пакетів. Він є

невід'ємною частиною правового регулювання ринку електроенергії в енергетичному праві ЄС.

Основна мета Регламенту REMIT полягає в забезпеченні прозорості, ефективності та конкурентоспроможності на внутрішньому ринку енергії шляхом регулювання та моніторингу ринку електричної енергії та природного газу. Цей регламент призначений для запобігання маніпулюванню та недобросовісним практикам на ринку енергії, забезпечуючи прозору та недискримінаційну торгівлю енергією. Регулятор отримує додаткові інструменти для моніторингу ринків, оперативного виявлення порушень, їх розслідування, встановлення недобросовісних учасників ринків та накладання на них штрафів.

Регламент REMIT - це пакет нормативно-правових актів, що регулюють відносини на оптових енергетичних ринках шляхом:

- створення сприятливих умов для ефективної та стабільної діяльності оптових енергетичних ринків шляхом забезпечення конкурентоспроможності та прозорості;
- встановлення заборони здійснення або спроби маніпулювань на оптових енергетичних ринках;
- запровадження інструментів протидії зловживанням на оптових енергетичних ринках;
- встановлення вимог щодо звітності та оприлюднення інформації про угоди на оптових енергетичних ринках;
- зобов'язання компаній, які організовують торгові операції, повідомляти про підозрілі операції.

Дані правила імплементовано в українське законодавство у 2023 році. Це стало результатом для виконання міжнародних зобов'язань щодо транспозиції та імплементації в українське законодавство Регламенту REMIT, які Україна взяла на себе відповідно до умов Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

Четвертий енергетичний пакет «Чиста енергія для усіх європейців» був затверджений ЄС у 2019 році. Він складається з восьми міжнародних документів,

що містять обов'язкові вимоги до організації внутрішніх та загальноєвропейських ринків енергії. Ці документи можна поділити за цілями для яких їх приймали:

- відновлювальна енергія - Директива про відновлювані джерела енергії оновлена (ЄС) 2018/2001);
- енергоефективність - Директива про енергоефективність будівель (ЄС) 2018/844, Директива про енергоефективність оновлена (ЄС) 2018/2002;
- клімат - Регламент щодо управління Енергетичного союзу та кліматичних заходів (ЄС) 2018/1999), Директива про загальні правила внутрішнього ринку електроенергії (ЄС) 2019/944, Регламент про внутрішній ринок електроенергії (ЄС) 2019/943, Регламент щодо готовності до ризиків у секторі електроенергетики (ЄС) 2019/941;
- Досягнення цілей Енергетичного союзу - Регламент про створення Агентства Європейського Союзу з питань співробітництва між енергетичними регуляторами (ЄС) 2019/942.

Передбачається, що їх виконання допоможе прискорити та полегшити перехід ЄС на відновлювані джерела енергетики. Формування даного пакету законодавчих ініціатив є одним з етапів виконання Стратегії створення Енергетичного союзу. Метою 4-го Енергопакету «Чиста енергія для всіх європейців» є полегшення переходу від викопного палива до більш екологічно чистої енергії та виконання зобов'язань Паризької угоди ЄС щодо скорочення викидів парникових газів. Зміни, запропоновані в законодавчих актах, принесуть суттєві вигоди національним економікам, сприятимуть досягненню вуглецевої нейтральності та посилять позиції споживачів. Починаючи з етапу, коли головною метою було забезпечення себе енергетичними ресурсами з економічної точки зору, перейшли до акцентування на енергетичній безпеці з урахуванням повного спектру її компонентів. Виконання цієї директиви створює передумови для переходу Європейського союзу на відновлювальні види енергії. Енергетичні директиви, які утворюють енергетичні пакети, сприяли значному підвищенню рівня енергетичної безпеки, розвитку конкуренції серед виробників та

постачальників, гарантуванню рівного доступу до енергетичних мереж, лібералізації сектору, впровадженню диверсифікації енергетичних ресурсів, збільшенню використання зеленої енергії, зменшенню викидів в атмосферу, підвищенню енергоефективності та зміцненню ролі споживача та загальної енергетичної безпеки.

Енергетична політика ЄС має два напрями - внутрішній та зовнішній. У внутрішніх питаннях співпраці між країнами ЄС у сфері енергетики існує певна узгодженість у розумінні проблем та шляхів їх вирішення. Однак, щодо зовнішньоекономічної стратегії щодо енергетики така узгодженість відсутня. Цей стан речей є результатом дії різноманітних факторів.

Навіть при наявності узгоджених стратегій внутрішньої енергетичної політики у ЄС це не гарантує відсутності політичного або суб'єктивного втручання на європейському енергетичному ринку. Варто враховувати, що споживачі держав часто взаємодіють з експортерами енергоносіїв на національному рівні. Умови для вільного вибору зовнішнього постачальника енергії зараз складні, і це може становити проблему.

Узагальнюючи, можна відзначити, що в наш час європейське енергетичне право являє собою найбільш розвинуту та системну правову галузь. Відносини у практично всіх сферах енергетики та суміжних областях регулюються положеннями цієї системи. Головна особливість цього правового підходу полягає в акценті на створенні конкурентного енергетичного ринку, спрямованому на екологічність, захист прав споживачів та забезпечення безпеки енергопостачання.

У підсумку слід зауважити, що як правило положення нормативних актів прийнятих в Європейському Союзі є орієнтирами розвитку правового регулювання і не потребують ідентичного закріплення в національному законодавстві. Єдине що вимагається, що вони повинні бути затверджені та належно працювати. Становлення такого регулювання дозволяє максимально адаптувати вимоги національних інтересів країн-членів з намірами органів ЄС.

ENTSO-E (European Network of Transmission System Operators for Electricity)

є організацією, яка об'єднує операторів систем передачі електроенергії в країнах Європейського Союзу та деяких сусідніх країнах.

ENTSO-E (Європейська мережа операторів систем передачі електроенергії) — це організація, яка об'єднує операторів систем передачі (TSO) з 36 європейських країн для забезпечення безпечної та ефективної роботи європейської електроенергетичної системи. ENTSO-E відповідає за сприяння інтеграції відновлюваних джерел енергії, розробку спільних мережевих кодексів і процедур експлуатації мережі, а також координацію транскордонних потоків електроенергії.

ENTSO-E була заснована у 2008 році та регулюється Третім енергетичним пакетом Європейського Союзу. Її члени несуть відповідальність за експлуатацію високовольтних систем передачі електроенергії у своїх країнах, і вони співпрацюють через ENTSO-E, щоб забезпечити надійне та безпечне постачання електроенергії по всій Європі. Основні завдання ENTSO-E включають розробку та впровадження мережевих кодексів і інструкцій, координацію використання транскордонних з'єднань електроенергії та забезпечення операційної безпеки європейської електроенергетичної системи.

Однак, Україна не входить до складу ЄС, тому не є членом ENTSO-E. Незважаючи на це, Україна є членом-спостерігачем та співпрацює з ENTSO-E на базі «Угоди про співпрацю між ENTSO-E та ДП «Укртрансенерго» у галузі обміну інформацією та надання допомоги». У рамках цієї угоди, Україна отримує доступ до інформації щодо європейської енергетичної системи, а також може звертатися до ENTSO-E для отримання підтримки та консультацій щодо питань управління енергосистемою.

Крім того, Україна активно співпрацює з ENTSO-E в рамках проєкту «Підтримка розвитку української мережі перехідних електричних потужностей», який спрямований на підвищення ефективності та надійності роботи української енергетичної системи. Проєкт реалізується за підтримки Європейського Союзу та включає у себе розробку стратегічних документів, моделювання роботи енергосистеми, підготовку персоналу тощо.

Розвиток законодавчої основи регулювання в енергетичній сфері пов'язаний з прагненням України про входження в європейський і світовий правовий простір.

Одним із перших документів, що є основою для співпраці між Україною та ЄС є Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо співробітництва у сфері енергетики. Меморандум передбачав співпрацю в декількох напрямках: енергоефективність, ядерна безпека, інтеграція ринків природного газу та електроенергії, використання відновлювальних джерел.

Ключовим кроком в адаптації національного законодавства України до права ЄС у сфері енергетики, було підписання Договору про заснування Енергетичного співтовариства. Внаслідок цього, Україна зобов'язалася привести своє енергетичне законодавство у відповідність з правовою системою Європейського Союзу, що сприятиме підвищенню рівня енергетичної безпеки в Європі.

Набуття статусу кандидата в члени Європейського Союзу від 23 червня 2022 року є важливим кроком для продовження цього шляху.

В цьому контексті к погодитись з думкою Майданевич Н.В. «законодавче регулювання енергетичних відносин має розвиватися на основі активізації міжнародної співпраці та укладення дво- і багатосторонніх міжнародних угод, які варто спрямувати на реалізацію цілей енергетичної стратегії, забезпечення національних інтересів України, міжнародного співтовариства» [124, с. 10].

Узагальнюючи, варто зазначити, що Україна обравши європейський вектор інтеграції активно працює над адаптацією внутрішнього законодавства до європейського, а також на виконання міжнародних зобов'язань. У майбутньому планується продовжити цю роботу, враховуючи потребу у більш детальному аналізі відповідності національного законодавства вимогам директив Європейського Союзу.

Також слід зауважити, що рівень досліджень з багатьох теоретичних питань і ефективність чинних нормативно-правових актів ще не повністю відповідають сучасним вимогам, завданням національної та міжнародної безпеки, а також інтересам країн-членів Європейського Союзу. Для досягнення цих цілей необхідний активний розвиток фундаментальних досліджень та зміцнення

міжнародного співробітництва. Цей процес вимагає більшої уваги як з боку наукового співтовариства і фахівців, так і з боку органів державної влади.

Додатково, важливо враховувати, що реформи в енергетичному секторі мають бути взаємодійними та відповідати викликам сучасності. Зокрема, слід акцентувати увагу на впровадженні інноваційних технологій та ефективних методів управління, які дозволять покращити якість послуг, забезпечити сталість постачання енергетичних ресурсів та зменшити вплив на навколишнє середовище.

Зазначена необхідність вимагає від експертів та науковців активної участі у вирішенні викликів, пов'язаних із сучасним енергетичним сектором, а також в подальшому використанні міжнародного досвіду для досягнення національних та регіональних цілей в енергетичній сфері.

Наступним кроком може стати створення платформ для обміну інформацією та кращих практик між країнами, що сприятиме уніфікації та узгодженню нормативно-правового поля в енергетичній сфері.

Висновки до I розділу

1. У першому розділі проаналізовано та сформовано етапи еволюції нормативно-правового регулювання відносин у галузі постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні:

- 1991 – 1997рр. – правові джерела радянського етапу регулювання постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;

- 1997-2016рр. – нормативні акти спрямовані для створення ринкових передумов;

- 2017р. – даний час – акти законодавства, спрямовані на регулювання ринкових засад постачання електричної енергії та адаптації до права ЄС.

2. Сформовано критерії класифікації актів законодавства в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а саме:

За сферою регулювання:

1. Загальні.
2. Спеціальні.

За джерелами встановлення:

1. Національні.
2. Міжнародні.

За юридичною силою:

1. Закони.
2. Підзаконні акти.
3. Рекомендаційні джерела.

3. Сформовано та обґрунтовано правову модель ринку електроенергії, а саме: «Інноваційний енергетичний гібридний ринок» (ІЕГР), який представляє собою новаторську модель організації взаємовідносин у сфері електроенергетики, яка поєднує традиційні підходи з передовими технологіями та концепціями. Основна ідея цієї моделі полягає в створенні правової структури гібридного ринку, де споживачі, виробники, постачальники послуг енергозбереження та інші учасники

мають можливість взаємодіяти за новими, більш гнучкими цивільно-правовими формами.

4. Обґрунтовано необхідність доповнити преамбулу Закону України «Про ринок електричної енергії» поняттям «відносини пов'язані зі зберіганням електричної енергії» та викласти в такій редакції: «Згідно з преамбулою Закону України «Про ринок електричної енергії» визначаються правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії, регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням та зберіганням електричної енергії для забезпечення надійного та безпечного постачання електричної енергії споживачам з урахуванням інтересів споживачів, розвитку ринкових відносин, мінімізації витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище».

5. Слід доповнити статтю 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» поняттям «Система зберігання енергії» під якою слід розуміти:

«Система зберігання енергії – це інтегрована технічна система, яка забезпечує здатність ефективно збирати, конвертувати та утримувати енергію в різних формах з метою подальшого використання відповідно до потреб споживачів та вимог системи електропостачання».

6. Концептуальним напрямком удосконалення правового механізму регулювання постачання електричних ресурсів через приєднану мережу є поєднання цивільно-правових договірних форм коментованих відносин з удосконаленням управлінсько-публічних методів правового впливу з метою створення ринкової моделі постачання електричної енергії через приєднану мережу відповідно до вимог адаптації законодавства України з правом ЄС.

РОЗДІЛ II

ДОГОВІР ЯК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ФОРМА ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

2.1. Правова природа договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

У контексті збільшення впливу держави на соціально важливі сфери, включаючи ринок електроенергетики, стають більш актуальними питання щодо правової природи договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. В академічному середовищі тривають обговорення щодо правової природи договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, стосовно визнання договору постачання енергетичних ресурсів самостійним договором, чи підвидом договорів поставки або договорів купівлі-продажу. Для розв'язання цього питання необхідно провести не лише теоретичний аналіз, але і практичне дослідження концепції розуміння енергетичних ресурсів через призму електричної енергії як товару та правових відносин між енергопостачальником і споживачем.

Використання електричної енергії є невід'ємною складовою функціонування практично кожного підприємства чи фізичних осіб. Специфіка предмета даних відносин як певного соціального блага визначає особливості правових аспектів договірних взаємодій щодо постачання електричної та теплової енергії [22, с.31]. Складні юридичні відносини, пов'язані з постачанням та використанням енергії і зачіпають практично всіх споживачів, раніше регулювалися підзаконними нормативними актами. Потреба у дослідженні обумовлена новелізацією правового регулювання правовідносин, що стосується договірних відносин пов'язаних як із забезпечення електроенергією побутових споживачів, так і постачання побутовим споживачам.

Обмеженість енергетичних ресурсів та війна викликали не лише потребу в надійному постачанні енергетичних ресурсів для споживачів, а й підвищення

енергоефективності. Це передбачає розроблення ефективних механізмів та інструментів для видобування, постачання та використання енергетичних ресурсів з урахуванням сталого розвитку та охорони довкілля. З зв'язку з чим виникла необхідність розробки збалансованої загальнодержавної екологічної політики, яка відповідала б вимогам законодавства Європейського Союзу згідно Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [240]. Важливе значення має належне правове регулювання цих відносин. Попри прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії», який є базовим нормативно-правовим актом в регулювання правовідносин у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, однак регулювання цих відносини характеризується не узгодженістю, разом з тим, він не забезпечує баланс між публічними та приватними інтересами у даній сфері. Унормовані в Цивільному кодексі України (714 ЦК України) [265] та в Господарському кодексі України (ст.ст.275–277 ГК України) [61] норми, призначені для регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, не завжди здатні повністю охопити всі взаємовідносини, що виникають при постачанні та використанні електричної енергії. Різноманітність нормативних актів, які регулюють відносини у даній сфері, їх відмінний правовий статус, а часом і їх протиріччя, разом з відсутністю єдиної нормативної бази, часто спричиняють виникнення численних конфліктів між енергопостачальниками та споживачами енергії. Це, у свою чергу, може призводити до ухвалення різних рішень судами, які суперечать одне одному за змістом.

Наприклад:

- рішення Господарського суду Львівської області від 30.09.2020 у справі № 914/545/19 [241] (Електропостачальник (позивач) відповідно до умов договору стягнув штраф за дострокове розірвання договору споживачем (відповідач), однак законодавством передбачено право споживача на зміну постачальника та припинення договору у зв'язку зі змінною постачальника без застосування додаткових фінансових зобов'язань.

- Судом відмовлено у задоволенні позову повністю);
- рішення Господарського суду Львівської області від 22.06.2021 у справі № 914/558/21 [240] (Електропостачальник (позивач) відповідно до умов договору стягнув штраф за дострокове розірвання договору споживачем (відповідач), однак законодавством передбачено право споживача на зміну постачальника та припинення договору у зв'язку зі змінною постачальника без застосування додаткових фінансових зобов'язань. Судом задоволено позовні вимоги повністю).

Тому з'ясування правової природи договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є одним із центральних аспектів даного наукового дослідження.

Варто відзначити, що в цивільному праві це питання недостатньо розглядається в контексті актуальних проблем договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, оскільки багато проведених досліджень базуються значною мірою на попередніх соціально-економічних умовах, які не завжди є актуальними та застосовуваними в сучасності. Крім того, більшість існуючих наукових праць у цій галузі, крім того, зазвичай фокусуються на окремих аспектах, не надаючи належної уваги важливим питанням щодо договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, які стають актуальними в сучасних умовах. Це вказує на необхідність проведення наукових досліджень в цьому напрямку.

В цивільному праві для системи цивільно-правових договорів як єдиної системи зі складними взаємозв'язками її елементів характерна як внутрішня єдність, так і диференціація договірних відносин, зумовлена особливостями конкретних майнових відносин, опосередкованих договорами [120, с. 55].

У доктрині цивільного права піраміда системи договорів сформульована таким чином: рід, тип, підтип, вид та підвид договору. У такій ієрархії рід – найбільш загальна категорія, якій відповідає сам договір як унікальний регулятор відносин, що ґрунтуються на волевиявленні їх учасників [75, с. 325 – 326]. Для правильної оцінки важливості конкретних юридичних ознак і визначення,

наскільки відповідні правові характеристики роблять з даного договору самостійний тип або підтипом іншого договору, необхідно враховувати правову природу договору як основу для класифікації.

У доктрині існують різні точки зору щодо правової природи договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в рамках системи цивільно-правових зобов'язань. Це питання має значення не лише теоретичне значення, але й важливе практичне значення, оскільки від вирішення цього питання залежить комплекс правил, що регулюють договірні відносини, які формуються на ринках електроенергії.

З врахуванням формулювання в законодавстві, варто розглядати енергію як властивість матерії, яка проявляється у здатності здійснювати корисну дію. Враховуючи сучасне уявлення у цивільному праві про річ як предмет (об'єкт) матеріального світу, що має економічне вираження у якості товару, таким чином варто зауважити, що енергія може бути розглянута як специфічна споживна річ, визначена родовими ознаками. Разом з тим у сучасній цивілістичній науці все ж немає одностайної позиції щодо визнання енергії річчю (товаром), яка є об'єктом права власності та яку можна купити або продати.

Енергія з огляду класифікації об'єктів цивільного права традиційно розглядається як рухома, проста, подільна, споживна річ, що визначається родовими ознаками. Підтримується і концепція «електроенергія – річ», і остання розглядається як річ, яка має свою специфіку, об'єктивно існує і є певним майном [24, с. 18].

Науково-технічний прогрес постійно сприяє розвитку економіки та розширенню видів благ, які можуть бути предметом цивільних правовідносин. Відтак динаміка розвитку цієї категорії, спричиняє виникнення нових явищ, а законодавство не завжди може передбачити та своєчасно регулювати їх.

І.В. Спасибо-Фатеева слушно зазначає, що в цілому з розвитком науки і техніки можливості «юридизації» окремих предметів природи суспільством постійно розширюються [251, с. 83].

Окремі автори пропонують найперспективнішим способом уважати спеціалізацію правового режиму енергії. Енергію пропонується розглядати не як річ, а як певну властивість матерії – здатність виконувати корисну роботу. На думку інших вчених, відносини електричної енергії як об'єкта прав можуть бути встановлені лише зобов'язальні, а не речові права, значення яких полягає в наданні споживачу можливості вимагати безперервного забезпечення електроенергії.

Об'єктом цивільних правовідносин як матеріальне благо є електрична енергія. С.С. Немченко, досліджуючи сутність договору постачання договору електричної енергії через приєднану мережу, дійшов висновку, що електрична енергія є особливим (*sui generis*) об'єктом цивільного права, а найважливішою властивістю електроенергії є її здатність виконувати роботу завдяки електричному току, потужність якого споживається тим чи іншим приладом та обладнанням, приєднаним до мережі. Автор висуває тезу, що під час постачання електричної енергії споживається не енергія, а потужність [140, с. 3].

Французький цивіліст Р. Саватьє розвиває думку вказує, що: «юридично енергія може бути виражена тільки у формі зобов'язання. Це річ, визначена завжди родовими ознаками, які виражаються тільки в результатах її використання, і вона продається відповідно одиницею виміру. Представляючи собою важливий об'єкт зобов'язання, вона ніколи не може бути об'єктом права власності». Отже окремі науковці підтримують думку, що енергія не є річчю і тому не може бути передана у власність покупця. Проте, застосовуючи до договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу загальні положення про договір купівлі-продажу, законодавець вбачає у понятті «енергія» товар адже договір купівлі-продажу передбачає, що продавець повинен передати товар іншій стороні (покупцеві) саме у власність (господарське чи оперативне управління) [150, с. 104].

Такої ж думки, науковці та автори підручника «Оптовий та роздрібний ринок електричної енергії», І.В. Блінов, Є.В. Парус, які зазначають, що електроенергія – це товар, а її постачання, передача та розподіл – це послуга [36];

Таким чином, за законодавством України енергія розглядається як: 1) економічне благо, оскільки має цінність та оборотоздатність; 2) товар, адже має споживчу та мінову вартість [114]. Національне законодавство має багато норм, якими закріплено дефініцію товару, а саме:

– це «будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі)» (ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність») [210];

– це « будь-який предмет господарського обігу, у тому числі продукція, роботи, послуги, цінні папери, торговельні марки, інші об'єкти права інтелектуальної власності (ст. 1 Закону України «Про рекламу») [219];

– це «будь-який предмет господарського обороту, в тому числі продукція, роботи, послуги, документи, що підтверджують зобов'язання та права (зокрема цінні папери) (ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [205];

Поняття «товар» також фіксується в спеціальному законодавстві, що регулює правовідносини в сфері постачання електричної енергії через приєднану мережу. Серед них – Закон України «Про ринок електричної енергії», «Правил роздрібного ринку електричної енергії» і інші.

Отже, електрична енергія – енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товаром, призначеним для купівлі-продажу (ст. 1 Закон України «Про ринок електричної енергії»). Таке ж визначення міститься в п.1.1. Правил роздрібного ринку електричної енергії.

У технічних науках енергія визначається як скалярна фізична величина, яка представляє загальну кількісну міру руху та взаємодії всіх видів матерії. Важливою характеристикою енергії є те, що вона не виникає і не зникає; замість цього вона може лише переходити з одного стану в інший, що відображає закон збереження енергії. Поняття енергії дозволяє об'єднати всі явища природи в єдине ціле, виступаючи як загальна характеристика стану фізичних тіл і фізичних полів.

Саме так, енергія - це колективне поняття, яке охоплює різні види, такі як електромагнітна, механічна, хімічна, гравітаційна, ядерна та інші. Важливою

характеристикою є той факт, що різні види енергії можуть перетворюватися один в один з певними кількісними відношеннями, але загальна кількість енергії в системі залишається незмінною, відповідно до закону збереження енергії.

Можна зробити висновок, що енергія розглядається як абстрактна(безтілесна) річ з численними унікальними особливостями, до якої застосовуються положення Цивільного кодексу України, що стосуються права власності. Ці особливості включають можливість відчуження енергії, та нездатність існувати як об'єкт поставки через відсутність матеріальної форми, що є характерним для електричної енергії. З цієї точки зору передача цих видів (електричної та теплової) енергії споживачу вважається необхідною складовою виконання договору і може бути ключовою ознакою договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, відокремлюючи її від інших цивільно-правових договорів.

Особливістю договірних відносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, є предмет зобов'язання: для однієї сторони – це постачання всього обсягу фактично спожитої електричної енергії споживачем у певний період часу, а для іншої – оплата у встановлений строк за поставлений обсяг згідно з тарифами визначених у обраних комерційних пропозиціях. Споживання електричної енергії відбувається на підставі договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з електропостачальником (Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» та п. 3.1.9. Правил роздрібного ринку електричної енергії. Споживання електричної енергії без укладення відповідних договорів на роздрібному ринку не допускається).

Законодавець визнає електроенергію товаром, враховуючи її унікальні фізико-технічні характеристики. Незважаючи на це, вона розглядається як товар на рівних з іншими товарами, аналізуючи їх загальні властивості, характерні для всіх товарів.

Так, головна відмінність між товаром і послугою полягає в тому, що власник товару самостійно вирішує, коли і як використовувати цей товар. Товар може зберігатися і використовуватися власником за його власним розсудом. У випадку

послуги, вона споживається, і споживач не має можливості відкласти її використання на потім.

Згідно із Цивільним кодексом України окремі види договорів, у тому числі договори поставки, контрактації, постачання енергетичними та іншими ресурсами й інші віднесені до договорів, що визнаються в якості окремих видів договору купівлі-продажу та занесені в Главу 54 Цивільного кодексу України «Купівля-продаж». До них застосовуються загальні положення, що регулюють договір купівлі-продажу, якщо не встановлене інше. Проте договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу відрізняється від договору купівлі-продажу, хоча в обох випадках товаром є електроенергія.

Товаром за договором купівлі – продажу визнаються речі як рухомі, так і нерухомі, з родовими ознаками чи індивідуально-визначеними. Саме поняття «товар» не згадується в переліку об'єктів цивільних прав.

Таку ж думку висловив В.М. Коссак, який зазначив, що електроенергія як об'єкт цивільного правовідношення має майнову (товарну) природу. Тому може належати до категорії «майно». Однак специфіка електричної енергії як товару з особливим правовим режимом не дозволяє застосувати до його обороту традиційні механізми правового регулювання характерні для договору купівлі-продажу [97, с. 215].

Отже, ми вважаємо, що електроенергія в повній мірі відповідає поняттю товару, оскільки має всі його характеристики. Незважаючи на обмеження, що існують у торгівлі електроенергією наразі, її юридична природа як товару залишається незмінною. Електроенергія, незважаючи на усі обмеження, реалізується шляхом укладання договору про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Якщо ми погоджуємося, що головний акцент у відносинах, пов'язаних із реалізацією енергії, спрямований на забезпечення доступу до енергетичної мережі, а не на передачу конкретної партії товарів, то можна підкреслити розбіжність в тому, наскільки обґрунтованим є включення договору постачання енергетичних та

інших ресурсів через приєднану мережу до глави 54 Цивільного кодексу України «Купівля-продаж».

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу слід відрізнити від інших, суміжних з ними договірних зобов'язань, які виникають на ринку електроенергії, зокрема, від організаційних зобов'язань, зобов'язань з надання послуг, інших груп договірних зобов'язань, які не охоплюються раніше зазначеними договірними зобов'язаннями і виникають на роздрібному ринку електричної енергії.

Від договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу слід відрізнити групу зобов'язань з надання послуг на ринку електроенергетики, які виникають на підставі договору про надання послуг з розподілу електроенергії, договір про приєднання до електричних мереж (на період дії в Україні воєнного стану договір про тимчасове приєднання до електричних мереж), договору про надання послуг з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління.

В контексті відмінності договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу від договорів про надання послуг чи підряду необхідно зазначити, що позиція законодавця в ст. 714 ЦК України закріпити таке формулювання договору: Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, створило неоднозначність в розумінні цього договору і його правової природи. Оскільки в ньому енергетичні ресурси зазначаються в орудному відмінку, що притаманно для договорів про надання послуг. Тому нами було запропоновано і обґрунтовано закріпити дефініцію договору в такому формулюванні: Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. А також пропонуємо авторське визначення енергетичних ресурсів – це електроенергія і теплова енергія, яка доступна для промислового та побутового споживання.

Справді специфічний предмет договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, впливає на їх правову природу та виконання. Енергія володіє специфічними фізичними властивостями, які впливати на особливий характер виконання зобов'язань за договором постачання енергетичних ресурсів

через приєднану мережу, зокрема, використання спеціальних приладів для визначення наявності енергії в мережі; необхідність прийняття спеціальних заходів безпеки при подачі і використанні енергії тощо. Поява технічних засобів для виробництва, транспортування, збереження та споживання енергії дійсно вплинула на можливість енергії бути об'єктом цивільного обороту та укладення відповідних договорів. Це створило необхідність у глибокому розгляді та регулюванні відносин, пов'язаних з постачанням енергетичних ресурсів через приєднану мережу, щоб врахувати всі ці специфічні аспекти.

Специфічна особливість відносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу полягає в тому, що вона не передбачає, через фізичну особливість енергії як товару, стадію накопичення (складування) продукції на даному етапі розвитку техніки. Однак все ж таки є науковий прогрес в частині збереження енергії з її майбутнім використанням, а саме появою спеціальних систем зберігання енергії (energystorage). Це зумовило появу нового учасника ринку електричної енергії – оператора установки зберігання енергії. Оператором установки зберігання може бути фізична або юридична особа (крім гідроакумуляуючих електростанцій), яка використовує установку енергозберігання задля подальшого продажу електроенергії, надання допоміжних послуг чи послуг з балансування

Юридична різниця між електроенергією та річчю полягає в тому, що момент генерації електроенергії та її відпуск (шляхом введення в приєднану мережу з метою доставки до установки споживача) буде однаковим [7].

Електроенергія як об'єкт характеризується самостійністю, оборотоздатністю, товарними та специфічними властивостями [246]

Вважаємо, що електрична енергія, як об'єкт цивільних прав, має специфічні властивості, такі як:

- відсутність фізичної матеріальності (неможливість її візуального сприйняття як речі);

- збіг моменту виробництва та споживання енергії за часом та обсягом (з врахуванням втрат);
- неможливість накопичення великих обсягів енергії для подальшого використання (з врахуванням наявної мережі системи зберігання енергії (energystorage));
- особливий метод передачі через електромережі (приєднану мережу);
- неможливість повернути вже спожиту енергію;
- обмеженість здійснення правомочностей володіння та розпорядження енергією.

До цього часу в юридичній літературі немає загальної думки щодо того, чи енергію слід розглядати як річ, оскільки існують різні підходи до визначення правового статусу енергії, яка має унікальні фізичні властивості. У сучасній цивілістичній літературі існують два підходи щодо правової природи безтілесних речей. Деякі автори вважають що, під безтілесними речами розуміються і майнові права, які формально належать до речей, хоча власне речами не є, що пояснюється зручностями з огляду юридичної техніки [246].

Разом з тим, умовами примірного договору про постачання електричної енергії споживачу (п. 2 Договору) передбачений обов'язок споживача електроенергії, зобов'язання споживача оплачувати постачальнику вартість використаної (купованої) електроенергії; Пункт 3.1.9. Правил роздрібного ринку електричної енергії передбачають обов'язок споживача своєчасно та у повному обсязі оплачувати спожиту електричну енергію, а також відшкодовувати збитки постачальнику за невиконання чи неналежна виконання обов'язків.

Згідно з п. 1 ст. 179 Господарського кодексу України «майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами-юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями». Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу побутовому споживачу є майново-господарським зобов'язанням.

При укладенні господарського договору зміст договору здійснюється на основі – примірного, типового договору чи договору приєднання. Враховуючи специфіку електроенергетичної галузі, договір про постачання електричної енергії споживачу є примірним договором і укладається згідно з п. п. 3, 4 ст. 179 Господарського кодексу України, однак договір про постачання електричної енергії постачальником «останньої надії» є типовим договором. (п. 3.2.1. Правил роздрібного ринку електричної енергії «Електропостачальники, які постачають електричну енергію споживачам на роздрібному ринку, мають самостійно розробити форму відповідного договору на основі примірного чи типового договору, який є додатком до цих Правил. Розроблені форми договорів електропостачальники мають оприлюднювати на своїх офіційних веб-сайтах).

У літературі і теплову енергію, і газоподібне паливо традиційно відносять до матеріальних об'єктів (вони є речами), а електроенергію розглядають як нематеріальний об'єкт, хоча з точки зору фізики більш виправданою і переконливою є інша кваліфікація, оскільки її джерелами (первинною енергією) і носіями є матеріальні об'єкти. Слід зазначити, що з точки зору математичних і природничих (точних наук) електроенергія, крім тепла і газоподібного палива, є також фізичною величиною, яка виражається в скалярних одиницях. Виходячи з цього, одиниця електричної енергії визначає кількість електроенергії, яка витрачається в часі, тобто є добутком потужності на час, щоб виконати роботу при переході з одного стану (енергії) в інший, відповідно до принципу збереження енергії [11, с. 135]. Отже, енергія — це здатність виконувати певну роботу чи процес.

Слід звернути увагу на позицію, польського дослідника Марціна Маршалека який зазначив, що юридична різниця між електроенергією та річчю полягає в тому, що момент генерації електроенергії та її відпуск (шляхом введення в мережу з метою доставки до установки одержувача) буде однаковим. Принаймні на даний момент технічні можливості його зберігання для комерційних цілей (тобто подальшого перепродажу) обмежені, припускаючи водночас, що характеристики споживання зберігаються як з мережі, тобто безперервне та безперебійне

постачання та стабільні параметри якості . Газоподібне паливо і теплова енергія (власне її носії) реально існують і можуть фізично накопичуватися - відповідно і в акумулюючій установці, і в газопроводах і в тепломережі. В останньому випадку – з урахуванням втрат тепла при транспортуванні [7].

Такої ж думки дотримується М.М. Топоркова: «енергію з урахуванням її фізичних властивостей неможливо накопичити в значних кількостях, зберігати її, подібно іншим товарам, на складах, в спеціальних ємностях. Корисні властивості енергії реалізуються в процесі її використання, споживання» [258]. Результатом використання енергії може бути виконана робота, проведена технологічна операція тощо. Проте енергія не перетворюється в матеріальний об'єкт або іншу форму речовини. Її існування та використання фіксуються лише в вимірюваннях приладів обліку.

Юридична різниця між електроенергією та річчю полягає в тому, що момент генерації електроенергії та її відпуск (шляхом введення в мережу з метою доставки до установки одержувача) буде однаковим. Принаймні на даний момент технічні можливості його зберігання для комерційних цілей (тобто подальшого перепродажу) обмежені, припускаючи водночас, що характеристики споживання зберігаються як з мережі, тобто безперервне та безперебійне постачання та стабільні параметри якості . Газоподібне паливо і теплова енергія (власне її носії) реально існують і можуть фізично накопичуватися - відповідно в акумулюючій установці і газопроводах і в тепломережі, в останньому випадку - з урахуванням втрат тепла при транспортуванні [7].

Еволюція виробничих відносин призвела до перегляду та оновлення концепції власності. Так, відповідно такі об'єкти власності як електроенергія, газ та цінні папери згідно концепції «безтілесного майна» стали відносити до майна. На думку О.М. Вінник відповідно до положень ст. 139 ГК. Розрізняють дві основні форми майна: майно в речовій формі (тілесне майно або речі) і нематеріальні активи (безтілесне майно) [53].

У зв'язку із значними специфічними особливостями, що супроводжують постачання енергії, виникають труднощі при визначенні коректного положення

договору про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в межах системи цивільних договорів.

У юридичній літературі існують різноманітні точки зору щодо правової природи договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. З огляду на нематеріальний характер енергії, існує певний інтерес у визначенні цих відносин як різновиду послуг. Останні характеризується тим, що послуга являє собою діяльність, яка не має матеріалізованого, матеріального результату, але що містить певний корисний ефект» [103, с. 43].

Один із напрямків досліджень цивільно-правових відносин з постачання енергії розглядав їх як підрядні. Така позиція обґрунтовувалася тим, що об'єктом даних відносин не виступає самостійним економічне благо.

Однак, визначення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу як підрядного договору є недостатньо обґрунтованим. В контексті договору підряду, важливим є виконання підрядником роботи відповідно до завдання замовника. Замовник має право перевіряти процес та якість виконання робіт, при цьому не втручаючись у господарську діяльність підрядника та забезпечуючи контроль за ходом виконання завдання. Всі ці аспекти абсолютно непритаманні договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Зміст договору на постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу не включає в себе жодних обов'язків енергопостачальника і, відповідно, не надає жодних прав споживачам, які б стосувалися виконання робіт: обов'язок щодо дотримання термінів виконання робіт, контролю споживача над ходом виконання робіт та інших подібних аспектів.

На основі позиції Р. Саватьє формується сучасне цивілістичне розуміння енергії іноземними вченими: «юридично енергія може бути виражена тільки у формі зобов'язання. Це річ, визначена завжди родовими ознаками, які виражаються тільки в результатах її використання, і продається відповідно за одиницею виміру. Представляючи собою важливий об'єкт зобов'язання, вона ніколи не може бути об'єктом права власності».

Вивчення договору як цивільно-правової форми забезпечення енергетичних ресурсів через приєднану мережу дозволяє визначити його місце в класифікації цивільно-правових договорів. Вважаємо за необхідне звернути увагу на позицію тих дослідників, які вважають договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу самостійним видом договором, що відноситься до зобов'язань щодо реалізації майна.

Схожу думку щодо договору постачання електроенергії через приєднану мережу обґрунтовується в працях В. В. Луця [122]. Така позиція відрізняється від інших позицій, які цей договір класифікують як окремий різновид інших відомих договорів.

Регулювання Цивільного кодексу України з питань договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу спричинило дискусії, адже законодавець закріпив положення цього договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу як різновид договору купівлі-продажу, не враховуючи особливості предмета договору енергії як товару. За законодавством європейських країн цей договір прийнято відносити як вид договору купівлі-продажу [138, с.131]. Цю позицію законодавця слід сприймати з позиції низько рівня розвитку технологій і науки загалом.

Відносно ж договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу саме унікальна специфіка енергії, як товару є одним із тих критеріїв, який служить підставою для виділення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в окремий вид договору.

Насамперед, це стосується критерію матеріалізованості електричної енергії як об'єкта цивільних правовідносин. За цим критерієм не можна ставити знак тождності між електропостачанням та предметом договорів постачання через приєднану мережу теплової енергії, водопостачання, газу тощо та договорів про передачу у власність майна (товару) чи майнових прав. Електроенергія безумовно є об'єктом цивільних правовідносин, який має матеріальну природу. Однак за цією ознакою її не можна відносити до речей. Тому обіг енергоресурсів регулюється спеціальним законодавством. [97, с. 215] Унікальні властивості

енергії як об'єкта цивільних правовідносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу виокремлюють зміст цього договору, який відрізняється від договору купівлі-продажу так і договору поставки.

Законодавець, ЦК України в параграф (§ 5) глави 54, що отримав найменування «Постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу», виокремивши цей договір в самостійний вид поряд з купівлею-продажем, , міною, поставкою, контрактацією сільськогосподарської продукції, закріпив регулювання відносин з постачання різними видами енергії [85, с. 315].

Попри застосування загальних правил купівлі-продажу до договірних відносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу вони застосовуються лише в незначній мірі. Проте головний аспект, що характеризує купівлю-продаж, перехід товару з власності продавця у власність покупця [50, с. 53]. Проте наявність інших правил які відносяться тільки до постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, вказують на необхідність виокремлення цього договору в самостійний вид.

З часом в науці виникло уявлення, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу має певні спільні ознаки з групою договорів, спрямованих на передачу товару від однієї сторони до іншої. Водночас його слід вважати самостійним договором в галузі цивільного права.

Використання тих самих термінів для різних видів зобов'язань може призвести до плутанини в правозастосовній практиці і сприяти ухваленню незаконних та необґрунтованих рішень. Важливо, щоб правозастосовні органи керувалися точним значенням слів і висловів, які містяться в законодавстві. Ця проблема стосується не лише законів, але й інших нормативно-правових актів.

Деякі науковці відносять договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу до договорів про надання послуг. Однак виходячи поняття послуги, яку можна визначити як специфічну діяльність, що виражається за допомогою здійснення дій, не заборонених чинним законодавством, з метою задоволення потреб суб'єктів цивільного права, яка містить корисний ефект у самій собі або спрямована на досягнення результату, який не має уречевленого

характеру, тобто є нематеріальним і тому невіддільним від самої послуги [65], тому зараховувати постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу до таких договорів не можна.

Послуга це дія (діяльність), спрямована на задоволення особи, ка виражається у відсутності втілення у певному майновому результаті, що є невіддільним від самої діяльності, якість якого не може гарантуватися і який споживається у момент її здійснення [81, с. 108]. Саме цим і слід відрізнити договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу від договорів на передачу майна та договорів підряду, які полягають в уречевленому результаті. Проте, при наданні послуг, які включають, наприклад, готельні або послуги з харчування, предметом виконання яких є користь, отримана замовником в результаті виконання певних дій виконавцем. Варто відрізнити послуги від роботи, під якими розуміється, діяльність, результати якої мають матеріальний вираз і можуть бути реалізовані для задоволення потреб юридичних та фізичних осіб [263, с. 669]. Так, у літературі і практиці існують думки, що предметом договору можуть бути як нематеріальні послуги, так і матеріальні блага. Відомий принцип «субстанціального наповнення», який вказує на те, що договір може мати різні предмети, включаючи і нематеріальні (наприклад, послуги або права), і матеріальні (товари або майно). Розуміння предмету договору визначається конкретними умовами договору та законодавством країни.

Отже, договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу слід визнати самостійним, особливим видом договору в системі цивільно-правових договорів. Ця позиція ґрунтується на тому, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу відрізняється такими істотними особливостями, які в сукупності створюють якісну відмінність його не лише від договору купівлі-продажу чи договору поставки, а й від договору підряду та інших цивільно-правових договорів, маючи свої специфічні, притаманні тільки йому ознаки, договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу потребує формулювання чітких цивільно-правових механізмів для реалізації змін в законодавстві, які б відповідали вимогам сучасної системи енергозабезпечення,

сучасним вимогам стандартів Європейського Союзу та призвели б до формування ефективних юридичних механізмів оптимізації договірних відносин у цій сфері.

2.2. Істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

Згідно з ч. 1 ст. 628 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін та погоджені ними, і умови, що є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Умови договору – це спосіб фіксації взаємних прав і обов'язків. Тому, коли мова йде про зміст договору, мають на увазі права і обов'язки контрагентів цих правовідносин.

Умови договору зазвичай об'єднують в певні групи. Найбільш широке розповсюдження отримали три групи умов: істотні, звичайні і випадкові [122, с. 30-31]. З них законодавець використовує та, відповідно, розкриває зміст лише першої групи, тобто істотні умови. Звичайні та випадкові умови договору розглядаються лише в цивільно-правовій доктрині. Аналіз цього питання передбачає вивчення особливостей норм, які містяться у Цивільному та Господарському кодексах України, що стосуються регулювання істотних умов договору. Слід зазначити, що досягнення згоди сторонами договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу щодо всіх його істотних умов в установленій законодавством формі є складним юридичним фактом (юридичним складом), із яким пов'язується виникнення договірних відносин та набуття договором законної сили.

Договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов, згідно статті 638 Цивільного кодексу України. Під істотними умовами договору законодавець має на увазі умови про предмет договору, умови, що визначаються законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

На основі проведеного аналізу можна прийти до висновку, що в Цивільному кодексі України існують підстави для виділення трьох груп істотних умов договору:

- умови про предмет договору;

- умови, визначені законом як істотні або як такі, що є необхідними для договорів даного виду;

- умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

При аналізі нормативно-правових актів, що регулюють договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, слід відмітити наступне. Істотні умови договору постачання електричної енергії закріплені в п. 3.2.7. Постанові НКРЕПП «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії», постановами КМУ відтак, оскільки сам Цивільний кодекс України визначає, що порядок договірної взаємодії учасників постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу має бути визначений на рівні законів, а не на підзаконному рівні, відтак постає питання про легітимність перелічених актів.

Вважаю, що для уникнення судових спорів щодо легітимності великої кількості нормативно-правових актів(крім законів) прийнятих в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу слід внести зміни в Цивільний кодекс України та викласти абз. 2 ст. 714 ЦК України в наступній редакції:

«Законом або іншими нормативно-правовими актами можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу».

А також внести зміни в абз. 2 п. 1 ст. 638 ЦК України і викласти в наступній редакції:

«Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом або іншим нормативно-правовими актами як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди».

Законодавець у ч. 2 ст. 180 Господарського кодексу України пропонує нормативне визначення істотних умов, а саме: договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов, якими є умови визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї зі сторін має

бути досягнуто згоди. Вказана норма ГК України фактично не відрізняється за змістом від вище проаналізованих положень ст. 638 ЦК України.

Однак відмінності ГК України від ЦК України у регламентуванні істотних умов вносить вже наступна (третя) частина ст. 180 ГК України. Вона передбачає, що при укладенні господарського договору сторони зобов'язуються у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору. Відтак, умови про предмет, ціну та строк договору фактично визнаються ГК України істотними умовами договору, тому мають дотримуватись при укладенні будь-яких господарських договорів, причому незалежно від їх виду.

З наведених норм цивільного та господарського права випливає, що договори постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу відрізняються кількома характеристиками, які властиві їм і відсутні у багатьох інших цивільно-правових договорах. Ці особливості включають в себе наявність приєднаної до мережі енергопостачальника, обов'язок споживача дотримуватися визначеного договором режиму споживання енергії, а також зобов'язання споживача забезпечувати безпеку експлуатації приєднаної мережі, що перебуває у його віданні.

Предметом договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є енергетичні ресурси – електроенергія і теплова енергія. Разом з тим ЦК України, немістить вичерпного переліку ресурсів, відтак деякі науковці відносять до нього природній газ та воду.

У правова наука панує думка, відповідно до якої дія договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу поширюється на правовідносини, які окрім того, що пов'язані з постачанням електроенергії та теплової енергії, поширюються і на постачання пари, гарячої і підігрітої води, газу, нафти і нафтопродуктів. Однак не усі погоджуються з такими висновками.

Справа в тому, що постачання (передача, доставка) нафти, газу, ресурсів, товарів через приєднану мережу є технічною особливістю (одним із способів) виконання зобов'язань, що впливають з подібних договорів. [76, с.22] Тому унікальність енергії як об'єкта цивільних прав зумовлюють необхідність

спеціальних правил, що регулюють правовідносини, пов'язані з постачанням енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Тоді ж як застосування цієї договірної конструкції до інших об'єктів відмінних від електроенергії і теплової енергії то передача постачальником цих товарів споживачеві через приєднану мережу буде лише один із варіантів методів виконання зобов'язань.

Можна зробити висновок, що положення та договірні конструкції договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу можуть застосовуватися до всіх правовідносини, що виникають при постачанні енергетичних та інших ресурсів з врахування особливостей їх предмету та методу передачі – приєднаної мережі.

Володіючи енергією, електропостачальник використовує свої правомочності щодо володіння, користування і розпорядження нею, передаючи її споживачам і проводячи якісні трансформації. При передачі права власності на енергію до споживача згідно з договором, зазначені правомочності також переходять до нього, дозволяючи йому використовувати різні корисні властивості енергії для своїх технологічних та побутових потреб. Важливо враховувати, що ці правомочності обмежуються встановленими правилами та стандартами експлуатації та використання енергії, та умовами договору.

Через особливі фізичні властивості енергетичних ресурсів (електроенергія і тепла енергія) вони не можуть бути предметом договору оренди, договору зберігання (в класичному розумінні та при відсутності розвитку установок для зберігання), лізингу, позички, довічного утримання оскільки після закінчення встановленого терміну майно, передане відповідно до зазначених договорів, повинно бути повернуто. А оскільки зважаючи на специфічні властивості енергії, що споживається при використанні, то її неможливо повернути.

З юридичної точки зору енергія представляє собою кількісну міру різних форм руху матерії і володіє властивістю матерії виробляти корисну роботу. Як об'єкт цивільних прав, енергія визнається особливим товаром, який не підпадає під категорії речей чи майнових прав, а є частиною особливої об'єктної категорії, визначеної як «інше майно» – функціональний аналог речей. Енергія є безтілесною

річчю, обладнаною специфічними властивостями, які обмежують її використання в цивільному обігу.

Законодавець застосовує різний підхід для регулювання договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу і до інших договорів, пов'язаних з постачанням інших ресурсів (газом, нафтою і нафтопродуктами) через приєднану мережу газом, нафтою і нафтопродуктами,

Відповідно в першому випадку коли говориться про договір постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу, так як його об'єктом є електроенергія і теплова енергія, законодавець передбачив можливість регулювання зазначеного договору іншими законами однак не врахував закріпити регулювання цього договору іншими нормативно-правовими актами, в тому числі і підзаконним актами, в яких можуть міститися правила, що відносяться до специфічних особливостей теплової енергії та електроенергії. У другому випадку, коли законодавець говорить про договори постачання інших ресурсів, які не є енергією, але є товаром, та при яких також використовується приєднана мережа застосовуються норми про договір енергетичних ресурсів через приєднану мережу, якщо інше не встановлено законом, або не впливає із суті зобов'язання.

Законодавство встановлює різні умови для договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в залежності від того, хто є споживач: побутовий споживач (фізична особа або юридична особа, створена шляхом об'єднання фізичних осіб - побутових споживачів) або непобутовий споживач юридична особа. У випадку, коли побутовий споживач використовує енергію для своїх побутових потреб, вона може використовувати енергію у будь-якій необхідній кількості. У зв'язку з цим визначається кількість поданої споживачу енергії, враховуючи різні потреби та характеристики використання енергії, залежно від їхнього статусу чи споживацьких характеристик. Отже, умова, пов'язана з кількістю енергії, не є обов'язковою для цього договору.

Що стосується договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу що укладаються з споживачами - побутовими споживачами, то їм енергопостачальник зобов'язаний подавати енергію через приєднану мережу у кількості, передбаченій договором.

На відмінну від побутового споживача, який може використовувати електроенергію у будь-якій потрібній кількості, побутовий споживач має право отримувати електроенергію в обсягах, які передбачені договором і враховують величину приєднаної або заявленої потужності. У договорі зазвичай вказані орієнтовані величини, в межах яких споживач може використовувати стільки енергії, скільки йому необхідно. Кількість електричної енергії вимірюється в кіловат-годинах.

Умови постачання містять положення про дату початку постачання енергетичних ресурсів, право змінювати постачальника, а також заборону отримувати плату від споживача іншої крім тої, що визначена в договорі.

Основною метою обліку електроенергії є одержання достовірної інформації про виробництво, передачу, розподіл і споживання електричної енергії на оптовому й роздрібному ринках електроенергії. При цьому вирішуються такі основні техніко-економічні завдання: проведення фінансових розрахунків за електроенергію між суб'єктами ринку (енергопостачальниками, споживачами електроенергії); визначення й прогнозування техніко-економічних показників виробництва, передачі й розподілу електроенергії в енергетичних системах, а також споживання електроенергії; забезпечення енергозбереження й управління енергоспоживанням [135].

Облік електроенергії проводиться на основі вимірів за допомогою лічильників електричної енергії та інформаційно-вимірювальних систем. Для обліку електроенергії повинні використовуватися засоби вимірів (технічні пристрої, призначені для вимірів). Однією з проблем обліку є відсутність систематично поданих показників споживачами, а також розходження в нарахованих платіжках і реального споживання через ряд факторів: несправність у приєднаній мережі,

невчасні подані покази, зловживання зі сторони споживача чи електропостачальника.

Як вирішення цих проблем слід доповнити Закон України «Про ринок електричної енергії», а саме обов'язки постачальника у договорі таким положенням:

- забезпечити реальний облік витрачених енергетичних ресурсів споживачем шляхом зняття показників з приладів обліку споживання електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій [152, с 126].

Окрім цього постачальник, як сторона, яка отримує прибуток повинна забезпечувати належний стан мережі безперервно, а також регулятору слід зобов'язати постачальника обладнати мережу приладами (з автоматичною передачею даних) для обліку якості та кількості електроенергії, щоб запобігти зловживання з боку енергопостачальника.

За договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу стороною якого є непобутовий споживач можуть визначити кількість спожитої електроенергії на термін дії договору – на один рік, на квартал, а також на місяць або добу. В рамках договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу може бути визначено право непобутового споживача змінювати обсяг отриманої електричної енергії відповідно до своїх потреб, при цьому враховуючи інтереси енергопостачальника. Тому передбачається відшкодування непобутовим споживачем додаткових витратків, понесених енергопостачальником у зв'язку із забезпеченням подачі енергії понад або в меншій кількості, обумовленій договором. Оскільки умова щодо кількості є істотною відповідно до закону, то договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу визнається неукладеним, якщо в ньому вона не визначена.

Постачання електричної енергії всім споживачам здійснюється відповідно до режимів, передбачених договорами. Режим подачі енергії є істотною умовою договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (якщо це непобутовий споживач). На відміну від побутового споживача, який має право

використовувати енергію для власних потреб в будь-якому режимі. За порушення ж режиму подачі енергії у енергопостачальника виникає відповідальність, за умови наявності вини та відсутності винятків в законодавстві форс-мажорних обставин.

Режим подачі електричної енергії включає в себе кілька складних елементів:

а) якість енергії: визначається відповідно до встановлених стандартів, які враховують різні параметри електроенергії, забезпечуючи високий ступінь відповідності її характеристик визначеним вимогам;

б) кількість енергії: може варіюватися в залежності від різних факторів, таких як сезон (зимовий чи літній), день тижня (робочі дні чи вихідні) та час доби (день чи ніч). Такий графік диференціації дозволяє оптимізувати постачання енергії відповідно до потреб споживачів;

в) допустимість перерв і їхній строк: Встановлює умови та обмеження щодо можливих перерв у постачанні електроенергії. Це може включати визначення строку перерви та умови, за яких такі перерви є прийнятними чи неприйнятними для споживача. Цей аспект набуває особливої ваги, якщо споживач не може допустити перерв у постачанні енергетичних ресурсів через свою діяльність або функціонування. Як правило, подача електроенергії повинна провадитися споживачеві безупинно й безперебійно, однак у договорі можуть бути передбачені умови про перерви, припинення або обмеження подачі електроенергії.

Постачальник електричної енергії за регульованим тарифом забезпечує рівень надійності електропостачання відповідно до узгодженої в договорі категорії з надійності електропостачання. Споживач зобов'язаний не перевищувати у години контролю максимального навантаження енергосистеми граничну величину споживання електричної потужності, доведену цьому споживачу відповідно до умов договору. Споживач має право протягом розрахункового періоду звернутися до постачальника електричної енергії за регульованим тарифом із заявою щодо коригування договірної величини споживання електричної енергії.

За взаємною згодою сторін рівень споживання електричної потужності може регулюватися шляхом встановлення автоматичних засобів обмеження електроспоживання.

Зазвичай, постачання електричної енергії за договором про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу має забезпечуватися споживачеві безупинно та безперебійно. Тим не менше, у договорі можуть бути визначені умови, які дозволяють здійснювати перерви, припинення або обмеження постачання електроенергії.

Якість електричної енергії – це сукупність властивостей електричної енергії відповідно до встановлених стандартів, які визначають ступінь її придатності для використання за призначення [134]. Показники якості можуть бути поділені на показники, що характеризують якість частоти, і показники, що характеризують якість напруги. Відповідно до ст. 18 ЗУ «Про ринок електричної енергії» регулятор визначає перелік показників якості електропостачання, які характеризують рівень надійності (безперервності) електропостачання, комерційної якості надання послуг з передачі, розподілу та постачання електричної енергії, а також якість електричної енергії, та затверджує їх величини. Тоді ж як в ст. 276 ГК України зазначається що, показники якості узгоджуються сторонами на підставі державних стандартів або технічних умов шляхом погодження переліку (величини) показників, підтримання яких є обов'язком для сторін договору.

Необхідно зазначити, що захист прав споживачів електричної енергії, а також механізм захисту цих прав регулюються Законом України «Про ринок електричної енергії», законами України «Про захист прав споживачів» [207, 208], «Про захист економічної конкуренції» [205], іншими нормативно-правовими актами, та поширюється на електричну енергію, що поставляється енергопостачальниками споживачам. Однак специфіка електричної енергії як предмету договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу має особливості в частині захисту прав споживачів, такі як: пропорційного зменшення ціни; безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; відшкодування витрат

на усунення недоліків товару; заміни товару неналежної якості товаром належної якості, передбачені відповідним договором (за істотних недоліків).

Такої ж думки В.О Криворучко і І.А. Огороднійчук, які підкреслюють, що абонент користується усіма правомочностями покупця, наданими останньому на випадок передачі продавцем товару з недоліками, викликає серйозні сумніви [111, с. 187].

Якість тісно пов'язана з кількістю електричної енергії. Наприклад, зниження енергопостачальником потужності, що використовує споживач, приводить до падіння напруги в мережі.

Однією з суттєвих характеристик відносин, пов'язаних із постачанням електричної енергії, є те, що забезпечення якості електричної енергії залежить від дій не тільки енергопостачальника, а й самих споживачів. Якщо споживачі не підтримують використання своїх електроприймачів та режим споживання електроенергії, це може призвести до зниження якості електроенергії, у тому числі її передачі іншим споживачам з енергосистеми. Більше того, енергопостачальники не можуть втручатись та виправляти такі порушення через відсутність технічних можливостей для цього. Так як енергетичні мережі, енергоспоживаючі установки і прилади переважно перебувають у власності споживачів, то на останніх лежить відповідальність за забезпечення їхньої справності та безпеки.

Сторона, дії якої призвели до зниження показників якості електроенергії (крім частоти струму), визначається шляхом проведення аналізу причини недотримання показників якості, а за необхідності проведення вимірювання представником оператора системи розподілу(ОСР) й надання відповіді споживачу. Результати вимірювань зазначаються у протоколі вимірювання параметрів якості електричної енергії. У разі встановлення споживачу електронного лічильника з функцією вимірювання параметрів відхилення напруги, що здійснюється відповідно до вимог розділу VI Кодексу систем розподілу), ОСР за згодою споживача використовує результати таких вимірювань при розгляді скарги/звернення/претензії щодо показників якості електричної енергії. При цьому вимірювання параметрів якості

електричної енергії іншими засобами не проводиться (пункт 13.2.10. глави 13.2 розділу XIII Кодексу систем розподілу).

Кількість енергії, недоодержаної у попередні періоди з вини енергопостачальника, підлягає поповненню на вимогу споживача.

Згідно з п. 5.1. та 5.4. Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання, затверджених постановою НКРЕП від 12.06.2018 № 375 (зі змінами), Компенсація за недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг ОСР не надається у випадках: 1) недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг спричинено *доведеними*: діями споживача або третіх осіб (крім випадків, зазначених у пунктах 5.5-5.7 цієї глави), що призвели до аварійної перерви в електропостачанні в розподільчих мережах або недотримання показників якості електричної енергії;

5.4. У разі доведених дій чи бездіяльності споживача або третіх осіб, що призвели до затримки в наданні послуг або виконанні робіт, тривалість такої затримки не включається до тривалості надання послуги або виконання робіт.

Тобто, енергопостачальник та ОСР не надають компенсацію за недотримання стандартів якості електричної енергії у випадку порушення споживачем режимів електропостачання електричної енергії, що зазначені в договорі про постачання електричної енергії зокрема граничного рівня споживання електричної потужності в певні проміжки часу.

Згідно з п. 6.5. Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання, затверджених постановою НКРЕКП від 12.06.2018 № 375 (зі змінами) електропостачальник надає споживачу компенсацію за недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг шляхом урахування суми відповідної компенсації в рахунку за спожиту електричну енергію у строк не більше 45 днів з дня недотримання гарантованого стандарту якості надання послуг (у разі недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг електропостачальником, визначених підпунктами 5 та 6 пункту 4.3

глави 4 цього Порядку, з дня надання відповіді споживачу на його звернення щодо надання компенсації).

Тобто вищезазначене положення звужує права споживача, що передбачені Законом України «Про захист прав споживачів», у разі придбання ним товару неналежної якості. В той же час підпункт 4 п. 5.3. вищезазначеного Порядку містить положення: компенсація за недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг електропостачальником не надається у випадках: 4) відсутності на момент виплати компенсації договірних відносин між споживачем, який мав право на компенсацію, та електропостачальником. Оскільки, законодавча норма призводить до обмеження права споживача на отримання компенсації за неякісний товар, тому вище зазначений підпункт слід виключити.

Доречно погодитись з думкою Криворучко В.О., що: «доцільно ввести норму, за якою споживача було б наділено правом відмовитися від оплати неякісної енергії, що є спеціальним правилом, яке би встановлювало інше право абонента порівняно з тими правами, якими володіє покупець, котрий отримав від продавця товари з недоліками, за договором купівлі – продажу» [111, с. 187].

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є строковим і як правило укладається на рік, якщо стороною договором є непобутовий споживач, водночас якщо стороною договору є побутовий споживач то договір як правило укладається на невизначений строк.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є відплатним договором, а основним зобов'язанням споживача є оплата енергопостачальнику за фактично прийняту електроенергію згідно показників приладів обліку. Оплата електроенергії в Україні раніше завжди проводилась за цінами, регульованими державою. Однак з прийняттям Закону України «Про ринок електричної енергії» формування кінцевих цін електропостачальниками, що здійснюють продаж електричної енергії споживачам, не підлягає регулюванню, крім випадків, передбачених Законом щодо постачальника універсальних послуг та постачальника «останньої надії».

Тарифами називається система цінових ставок (ставок плати за послуги, розцінок і тощо), за якими здійснюються розрахунки за електричну енергію, а також за відповідні послуги; за ціною електричної енергії – вартість одиниці електричної енергії, що не включає вартість послуг з її передачі й інших відповідних послугах.

Для споживачів електричної енергії впроваджено дві основні схеми тарифоутворення, які розрізняються за формою обліку електричної енергії: – з погодинним обліком електричної енергії (категорія «А»); – з обліком електроенергії за розрахунковий місяць (категорія «Б»). Так вартість електроенергії для споживача формується з трьох структурних складових: – ринкова складова вартості електроенергії; – вартість доставки електроенергії; – маржа постачальника електроенергії.

Вибір виду тарифу здійснюється споживачем під час вибору комерційної пропозиції та може бути змінений шляхом обрання іншої комерційної пропозиції поточного електропостачальника в установленому електропостачальником порядку або шляхом укладення договору з іншим електропостачальником у порядку, визначеному Правилами. Порядок обліку та розрахунку за енергетичні ресурси встановлюється законом, іншими правовими актами або договором.

З огляду на проведений аналіз, істотними умовами договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу становлять його предмет, якість, ціна умови постачання, права й обов'язки сторін, строк дії.

У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне доповнити ст. 714¹ Цивільного кодексу України в якій передбачити істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу:

- 1) предмет договору;
- 2) тип джерела енергетичних ресурсів;
- 3) якість енергетичних ресурсів;
- 4) ціна, порядок обліку та розрахунку за енергетичні ресурси;
- 5) строк дії договору.

2.3. Права та обов'язки сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

Починаючи з кінця XIX століття використання електричного струму – це важливий елемент розвиненої цивілізації. Стратегічною галуззю в Україні є енергетика, і зокрема правовідносини, які пов'язані із забезпеченням постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. В умовах сьогодення, енергетична сфера України перебуває на стадії реформування, адаптації до Європейських вимог, що потребує відповідних підходів правового регулювання.

Вчені-цивілісти визначення поняття змісту цивільно-правового договору розглядають так само неоднозначно, як і поняття договору. Одні вчені зміст цивільно-правового договору пов'язують із умовами договору, а інші – з правами та обов'язками сторін. Так, М.І. Бару вказує, що «права та обов'язки сторін знаходять своє закріплення у договорі» [131].

Умови договору – це спосіб фіксації взаємних прав і обов'язків. Отож коли мова йде про зміст договору, мають на увазі права і обов'язки сторін цих правовідносин.

Водночас специфічний характер договорів постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу обумовлює особливості законодавчого регулювання прав і обов'язків учасників договірних відносин. Вирішення цього питання є вкрай важливим, оскільки від узгодженості інтересів всіх учасників договірних відносин залежить соціально-економічний розвиток держави і соціальна стабільність в країні [85].

Одна з ключових особливостей договору про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу полягає у способі передачі товару, в тому, що передача та використання енергії можливі виключно через цю мережу. З цією думкою погоджується і Н.Ю. Голубєва, що саме спосіб передачі товару – постачання через приєднану мережу є системоутворюючою ознакою [58, с. 51].

Розглядаючи питання про обсяг прав та обов'язків сторін у контексті договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні, важливо відзначити, що особливості цього договору обумовлюють унікальний статус його учасників.

Сфера постачання енергетичних ресурсів має велику кількість учасників для її належного функціонування. До них відносяться: виробник електричної енергії, електропостачальник, непобутовий споживач, побутовий споживач, електропостачальник, оператор ринку, оператор системи передачі, оператор системи розподілу. Разом з тим учасниками досліджуваних договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є електропостачальники - суб'єкт господарювання, який здійснює продаж електричної енергії за договором постачання електричної енергії споживачу та споживачі (побутовий та непобутовий), які використовують електричну енергію для власного споживання. З метою уніфікації поняття споживача необхідно виключити з нормативно-правових актів, що регулюють сферу постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу поняття «абонент» або замінити на «споживач».

Вивчення проблеми взаємозв'язку прав та обов'язків сторін у договорі постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні не може бути розглянуте окремо від специфіки енергії як об'єкта договірних зобов'язань. Особливості обігу цього товару впливають із природних характеристик енергії. Процеси виробництва, транспортування і споживання енергії є неперервними і нерозривними, оскільки існує обмежена можливість її зберігання. Додатково, значний вплив на якість продукту має активність споживачів, а також наявність єдиної енергетичної системи на рівні держави і в енергетичних об'єднаннях. Безумовно, постачання енергетичних ресурсів споживачам неможлива без застосування приєднаної мережу (спеціальних технічних засобів) та відповідної інфраструктури, таких як лінії електропередач, трубопроводи, трансформаторні та насосні станції і т. д. Для споживання енергії також потрібне спеціальне обладнання, включаючи інженерні комунікації, контрольні-вимірювальні прилади

та засоби забезпечення безпеки. Система технічних засобів та споруд, що перебувають у власності або у володінні енергопостачальної компанії або іншого оператора мережі і призначені для забезпечення передачі електричної енергії від пунктів виробництва або розподілу до споживачів, включаючи точки приєднання споживачів до мережі, називається приєднаною мережею.

Юридичний зміст такого договору остаточно не визначений, хоча можна погодитися із С. Я. Вавженчуком, який вважає, що під договором постачання електричної енергії слід розуміти правочин двох або більше осіб, спрямований на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків у сфері постачання енергії [47, с. 51]. Підкреслюючи проблему обсягу прав та обов'язків у контексті договору на постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні, важливо враховувати, що унікальна природа таких договорів визначає особливості статусу їх учасників. З визначення поняття договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу, даного в ч. 1 ст. 714 ЦК, випливає, що енергопостачальник передає (подає) споживачу енергію, а споживач приймає і оплачує її, тобто відбувається відплатна передача енергії від продавця до покупця, що характерно для договору купівлі-продажу. Тому цей договір законодавцем віднесено до виду договору купівлі-продажу. Навіть з урахуванням цього факту, договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу має певні характеристики, які дозволяють виділити його як самостійний вид договору відмінний від договорів поставки та купівлі-продажу.

Серед таких характеристик, в першу чергу, варто відзначити предмет договору – енергія як безтілесна річ, спосіб виконання договору – передача енергії енергопостачальником споживачу через приєднану мережу, а також наявність прав і обов'язків сторін не тільки при передачі енергії, але і при її використанні. Ці особливості договору обумовлені специфікою енергії як товару.

За договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу споживач зобов'язаний оплачувати вартість лише прийнятої енергії, незважаючи на обов'язок енергопостачальника безперервно надавати товар споживачу. Тоді ж як договір купівлі-продажу містить зобов'язання покупця прийняти товар. Така

характеристика дозволяє визначити, що однією з відмінностей договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу полягає в тому, що на споживача не покладається обов'язок прийняти товар, тобто отримати визначену кількість енергії.

На відміну від договорів купівлі-продажу, для договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу властиві специфічні обов'язки споживача: дотримання визначеного режиму використання енергії, забезпечення безпечної експлуатації енергетичних мереж і справності використовуваних ним приладів і обладнання, пов'язаних з використанням енергії. Нарешті, для цього договору не характерні такі атрибути багатьох договорів купівлі-продажу, як гарантійний термін і термін придатності товару, комплектність товару, тара й упакування та інші [85].

Характеристика договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу включає те, що цей договір вважається консенсуальним, оскільки права і обов'язки сторін виникають із моменту укладення договору, і енергопостачальник зобов'язується постачати енергію споживачу протягом чинності договору. Крім того, цей договір є оплатним і взаємним, а також відноситься до публічних договорів та договорів приєднання. Сторонами цього договору виступають енергопостачальник і споживач. Енергопостачальник суб'єкт господарювання, який здійснює постачання електричної енергії за договором постачання електричної енергії споживачу та має відповідну ліцензію на постачання електричної енергії. Споживачем за договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є фізична особа - підприємець або юридична особа, яка купує електричну енергію, що не використовується нею для власного побутового споживання (непобутовий споживач), індивідуальний побутовий споживач (фізична особа, яка використовує електричну енергію для забезпечення власних побутових потреб, що не включають професійну та/або господарську діяльність) або колективний побутовий споживач (юридична особа, створена шляхом об'єднання фізичних осіб - побутових споживачів, яка розраховується за електричну енергію за показами загального розрахункового засобу обліку в обсязі

електричної енергії, спожитої для забезпечення власних побутових потреб таких фізичних осіб, що не включають професійну та/або господарську діяльність).

Особливості енергії встановлюють певні специфічні права і обов'язки для сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Необхідно, зазначити, що на споживача покладаються обов'язки, пов'язані з специфікою енергії, як товару, а саме а) забезпечити справність приладів і обладнання, що ним використовується, а також безпечну експлуатацію енергетичних мереж; б) дотримуватися передбаченого договором режиму її використання; в) надавати безперешкодний допуск представників енергопостачальника до електроустановок. Окремо слід виокремити обов'язок непобутового споживача на використання обумовленого договором обсягу замовленої енергії.

Відповідно до законодавства енергопостачальник має право контролювати та перевіряти стан технічних засобів і безпеку їх експлуатації споживачем, тобто він має можливість перевіряти виконання споживачем обов'язків, передбачених договором. До прав енергопостачальника слід віднести право вимоги оплати за поставлену енергію; право надавати дозвіл споживачам на приєднання до мереж; право контролювати прилади обліку та інші технічні пристрої. Енергопостачальник зобов'язаний видати споживачеві технічні умови на приєднання за умови їх відповідності нормативно-правовим актам.

Необхідно розглянути особливості прав та обов'язків за договором про постачання енергетичними та іншими ресурсами.

Обов'язки постачальника полягають:

– у наданні споживачу енергетичних ресурсів у кількості, що визначена за договором. Особливість окресленого договору полягає в тому, що на момент, коли він укладається, точно не можна визначити кількість енергетичних та інших ресурсів, які згодом будуть постачатись, оскільки їх кількість залежить від фактичного обсягу споживання. Таким чином, кількість встановлюється

орієнтовно, завдяки встановленню лімітів постачання (місячних, квартальних, річних тощо);

– у наданні енергетичних ресурсів визначеної якості. Особливість якості енергетичних ресурсів полягає у тому, що в першу чергу, вона повинна відповідати національним стандартам, а також іншим вимогами, які встановлені нормативними актами;

– здійснювати відшкодування (компенсацію) споживачу у разі недотримання постачальником показників якості послуг;

– у наданні можливості (проте не обов'язку) споживачеві отримувати ресурси з приєднаної мережі постачальника. Ключова особливість полягає в тому, що це є правом, але не обов'язком споживача приймати енергетичні ресурси. Для нього не може встановлюватись відповідальність за недобір цих ресурсів у постачальника, якщо це побутовий споживач. Разом з тим якщо споживач непобутовий, тоді в нього виникає обов'язок споживати ту кількість енергетичних ресурсів, які були домовлені сторонами в договорі, і відповідно може наставати відповідальність за недобір цих ресурсів;

– у наданні енергетичних ресурсів у безперервному режимі відповідно до графіка (режиму) подачі ресурсів. Особливість постачання енергетичних ресурсів полягає в їх безперебійному (без зупинок) наданні споживачеві, якщо за положеннями договору не передбачено такої перерви;

– у негайному повідомленні споживача щодо строків (термінів) обмежень постачання чи відключень;

– інформуванні про право споживачів безоплатно, безсанкційно обирати і змінювати електропостачальника;

– чіткому та прозорому інформуванні про зміну будь-яких умов договору постачання електричної енергії споживачу не пізніше ніж за 20 днів до їх застосування з урахуванням інформації про право споживача розірвати договір.

Права постачальника полягають:

– купувати та продавати електроенергію на ринку електричної енергії, здійснювати експорт-імпорт електричної енергії за вільними цінами;

- вільно обирати контрагента за двостороннім договором;
- інші права, передбачені нормативно-правовими актами, що регулюють функціонування ринку електричної енергії, та договорами, укладеними ними на ринку електричної енергії.

Обов'язки споживача полягають:

- у вчасній оплаті вартості прийнятих ресурсів. Особливість оплати енергетичних та інших ресурсів полягає у сплаті за ресурси, які фактично були прийняті (спожиті), оскільки їх прийняття – це право, а не обов'язок побутового споживача. Кількість спожитих ресурсів, за загальним правилом, встановлюється відповідно до показників приладів обліку та контролю (лічильників); Споживач несе відповідальність за несвоєчасну сплату рахунків за використану енергію, що є його головним обов'язком у відносинах з постачальником [244, с. 352-353].

- у дотриманні передбаченого за договором режиму використання ресурсів. Особливість використання енергетичних ресурсів полягає в тому, що якість та своєчасність постачання цих ресурсів залежить не тільки від постачальника, а також і від споживача. Так до прикладу, у випадку підключення до електромережі потужних установок, які споживають електроенергію більше за встановлені норми, мережа може вийти з ладу;

- дотримуватися правил технічної експлуатації, правил безпеки під час експлуатації власних електроустановок. Безпечна експлуатація енергетичного та іншого обладнання означає те, що його потрібно підтримувати у належному стані, дотримуватись техніки безпеки, вживати протипожежних та протиаварійних та протипожежних заходів [78].

Права споживача полягають:

- змінювати постачальника на умовах, визначених цим Законом та правилами роздрібного ринку;
- на компенсацію, що застосовується у разі недотримання показників якості послуг електропостачання;
- на відшкодування збитків, завданих внаслідок невиконання його контрагентами умов договорів, укладених на ринку електричної енергії;

– інші права відповідно до законодавства та укладених договорів.

Цікавим в контексті права споживача на зміну постачальника є Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 04.02.2020 у справі №914/545/19 [172]. Відповідно до обставин справи Товариство з обмеженою відповідальністю «Львівенергозбут» (далі - ТОВ «Львівенергозбут», позивач) звернулося до Господарського суду Львівської області із позовом до ТОВ «Метро Кеш енд Кері Україна» в особі філій цього товариства (далі - ТОВ «Метро Кеш енд Кері Україна», відповідач) про стягнення 1 119 128,14 грн.

Рішення суду першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, аргументовано тим, що зміна відповідачем електропостачальника до закінчення строку дії строкового договору за своєю суттю є достроковим розірванням договору з ініціативи відповідача. Отже, договір розірвано з ініціативи відповідача, який скористався правом на зміну електропостачальника, внаслідок чого укладений між сторонами договір припинив свою дію. Оскільки відповідно до умов договору за дострокове розірвання договору з ініціативи споживача передбачено штраф, позовні вимоги належить задовольнити у повному обсязі.

Однак Позиція Верховного Суду є іншою, а саме:

Між ТОВ «Львівенергозбут» і ТОВ «Метро Кеш енд Кері Україна» укладено договір який є публічним договором приєднання, розробленим з урахуванням вимог Правил і положень Закону України «Про ринок електричної енергії»

У частині 1 статті 627 ЦК України передбачено, що відповідно до статті 6 цього Кодексу сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 ЦК України).

За змістом статті 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» постачання електричної енергії споживачам здійснюється електропостачальниками, які отримали відповідну ліцензію, за договором постачання електричної енергії споживачу. Договір постачання електричної енергії

споживачу укладається між електропостачальником та споживачем та передбачає постачання всього обсягу фактичного споживання електричної енергії споживачем у певний період часу одним електропостачальником. Постачання електричної енергії споживачам здійснюється за вільними цінами. Умови постачання електричної енергії, права та обов'язки електропостачальника і споживача визначаються договором постачання електричної енергії споживачу. У договорі постачання електричної енергії споживачу визначаються, зокрема, строк дії договору, умови припинення, пролонгації та розірвання договору, зокрема в односторонньому порядку споживачем у разі зміни електропостачальника, а також умови дострокового розірвання договору із зазначенням наявності чи відсутності санкції (штрафу) за дострокове розірвання договору. Жодне положення договору постачання електричної енергії споживачу не має створювати обмежень права споживача на зміну електропостачальника. Крім того, договір не може містити положення, що накладають додаткові фінансові зобов'язання на споживача, який здійснює зазначене право. В іншому разі таке положення вважається недійсним з моменту укладення договору.

Згідно зі статтею 58 зазначеного Закону споживач має право змінювати електропостачальника на умовах, визначених цим Законом та правилами роздрібного ринку.

Відповідно до статті 59 Закону України «Про ринок електричної енергії» зміна електропостачальника споживачем здійснюється на безоплатній основі у порядку, визначеному правилами роздрібного ринку. Зміна електропостачальника за ініціативою споживача має бути завершена у строк не більше трьох тижнів з дня повідомлення таким споживачем про намір змінити електропостачальника.

Згідно з пунктом 1.1.1 Правил цей нормативно-правовий акт регулює взаємовідносини, які виникають під час купівлі-продажу електричної енергії між електропостачальником (електропостачальниками) та споживачем (для власного споживання), а також їх взаємовідносини з іншими учасниками роздрібного ринку електричної енергії, визначеними цими Правилами. Ці Правила є обов'язковими для виконання усіма учасниками роздрібного ринку.

Аргументуючи рішення про задоволення позовних вимог, суди установили, що відповідач порушив строк повідомлення про зміну електропостачальника за строковим договором, порушивши вимоги пункту 10.2 договору та абзацу 3 пункту 6.1.3 Правил. За таких обставин суди дійшли висновку про наявність підстав для застосування положень пункту 13.3 договору та штрафних санкцій, у розмірі встановленому в комерційній пропозиції N 5.

Тобто суди ототожили порядок розірвання договору із «випадком» розірвання договору, про що йдеться у комерційній пропозиції, та дійшли висновку, що «договір був розірваний за ініціативою відповідача, який скористався визначеним у договорі та Правилах правом на зміну електропостачальника, внаслідок чого укладений між сторонами договір припинив свою дію».

Однак колегія суддів звертає увагу на те, що суди попередніх інстанцій не надали відповіді на основне питання, яке мало бути вирішено під час розгляду цієї справи – чи є дострокове розірвання договору з ініціативи споживача, у зв'язку із заміною електропостачальника за обставин, встановлених судами «випадком не передбаченим умовами договору» та, відповідно, підставою для нарахування штрафних санкцій згідно з пунктом 13.3 договору. Дійшовши висновку про те, що договір припинено шляхом його розірвання, суди також не спростували доводів відповідача про те, що як Правилами, так і договором передбачено його право на дострокове припинення договору у зв'язку зі зміною електропостачальника, а тому немає підстав для застосування відповідальності, передбаченої у пункті 13.3 договору.

Так, колегія суддів зазначає, що встановлюючи наявність підстав для задоволення позовних вимог, суди не здійснили сукупного аналізу випадків, передбачених умовами договору, за яких він може бути розірваний, у тому числі внаслідок реалізації права на зміну електропостачальника із виникненням у позивача права на стягнення штрафних санкцій.

Водночас Верховний Суд вважає безпідставними і такими, що спростовуються матеріалами справи доводи скаржника про нікчемність умови договору щодо відповідальності за дострокове припинення договору, відповідно до положень

частини 10 статті 56 Закону України «Про ринок електричної енергії». Зокрема, зазначені доводи були предметом розгляду судами попередніх інстанцій, які надали їм оцінку та наголосили, що можливість застосування штрафних санкцій за дострокове розірвання договору (укладеного на визначений строк) з ініціативи споживача внаслідок зміни електропостачальника не суперечить чинному законодавству, а тому відповідна умова договору не може вважатися нікчемною.

Крім того, суд першої інстанції правомірно зазначив, що штрафні санкції за дострокове розірвання договору постачання електричної енергії у разі зміни постачальника не є тотожними платі (додатковим фінансовим зобов'язанням) за зміну постачальника. Додаткові фінансові зобов'язання, про які йдеться у частині 10 статті 56 Закону України «Про ринок електричної енергії», не стосуються штрафних санкцій за недотримання умов договору, а лише «вартості зміни постачальника», витрат, які могли би бути встановлені при такій зміні (можливі витрати з технічних причин чи інші витрати). Як Директива 2009/72/ЄС, так і Закон України «Про ринок електричної енергії» передбачають відсутність плати за зміну електропостачальника поряд з можливістю застосування штрафних санкцій за дострокове розірвання договору.

Враховуючи вищезазначене хотілось б зауважити про колізію щодо права споживача на зміну постачальника та права енергопостачальника на застосування штрафних санкцій за дострокове розірвання договору постачання електричної енергії. Як Директива 2009/72/ЄС, так і Закон України «Про ринок електричної енергії» передбачають відсутність плати за зміну електропостачальника, що і є новелою законодавства в частині захисту прав споживачі при постачання енергетичних ресурсів. Однак законодавством поряд з відсутністю плати за зміну електропостачальника не заборонена можливість застосування штрафних санкцій за дострокове розірвання договору, таким чином створюючи неоднозначність в застосуванні норм. Відтак для уникнення неоднозначного застосування цих норм на практиці необхідно додати до істотних умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу «умови розірвання договору, включаючи

інформацію про витрати, які можуть бути понесені споживачем, і про компенсацію в разі розірвання договору, укладеного на фіксований період».

На нашу думку, споживач є «слабкою стороною» в правовідносинах передбачених договором постачання енергетичних ресурсів відтак потребує більшого захисту. У зв'язку з чим вважаю за необхідне доповнити права споживача передбачених ст. 58 Закону України «Про ринок електричної енергії», а саме:

- споживач має право вибору виду договору (вирішити, чи бажає він укласти два договори - один з електропостачальником, інший з ОСР, або один договір, тобто універсальний договір, на підставі якого буде здійснюватися продаж і постачання електроенергії;

- на доступ до інформації про:

- структуру палива або інших енергоносіїв, що використовуються для виробництва електроенергії, проданої в попередньому календарному році, і місце, де доступна інформація про вплив виробництва цієї енергії на навколишнє середовище;

- обсяг електроенергії, спожитої споживачем за попередній рік, та місце, де доступна інформація про середнє споживання електроенергії для даної групи приєднання, заходи з підвищення енергоефективності та енергоефективні технічні пристрої;

- обсяг споживання електричної енергії в розрахунковому періоді, на підставі якого було розраховано суму до сплати (зобов'язання дистриб'ютора або продавця у разі надання комплексної послуги, у розрахунку, що додається до рахунку);

- метод зчитування системи вимірювання та виставлення рахунків – чи було це фізичне чи дистанційне зчитування, зроблене уповноваженим представником енергетичної компанії, чи зчитування, зроблене та повідомлене споживачем (зобов'язання дистриб'ютора або продавця у випадку комплексної послуги, в розрахунку, що додається до рахунку);

- спосіб визначення обсягу споживання електричної енергії при розрахунковому періоді більше місяця та коли перший або останній день

розрахункового періоду не збігається;

- споживач зобов'язаний негайно інформувати електропостачальника про будь-яку зміну адреси електронної пошти чи номера телефону.

Обов'язки постачальника передбачені ст. 57 Закону України «Про ринок електричної енергії» наступними:

- повідомляти споживача негайно (не пізніше ніж за 15 хвилин) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів (аварійні обмеження);

- повідомляти споживача - не менше ніж за п'ять днів - про дати планових перерв у електропостачанні (інформацію з цього питання необхідно надати у формі: оголошення в пресі, оголошення в Інтернеті, оголошення на радіо чи телебаченні або будь-які інші засоби, прийняті в даній місцевості);

- забезпечити реальний облік витрачених енергетичних ресурсів споживачем шляхом зняття показників з приладів обліку споживання електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій.

Висновки до II розділу

У другому розділі проведено цивільно-правовий аналіз договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а також основні ознаки та зміст безпосередньо предмету дослідження.

1. Обґрунтовано необхідність доповнити Закон України «Про ринок електричної енергії» наступними обов'язками постачальника, а саме:

- повідомляти споживача завчасно (не пізніше ніж за 24 години) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів;
- повідомляти споживача негайно (не пізніше ніж за 15 хвилин) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів (аварійні);
- зобов'язаний негайно інформувати споживача будь-яку зміну адреси електронної пошти чи номера телефону;
- забезпечити реальний облік витрачених енергетичних ресурсів споживачем шляхом зняття показників з приладів обліку споживання електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій;
- забезпечити встановлення приладів обліку споживання та якості електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій на всій мережі.

2. Необхідно доповнити права і обов'язки споживача, передбачених ст. 58 Закону України «Про ринок електричної енергії», а саме:

- споживач має право вибору виду договору (вирішити, чи бажає він укласти два договори - один з електропостачальником, інший з ОСР, або один договір, тобто універсальний договір, на підставі якого буде здійснюватися продаж і постачання електроенергії);
- на доступ до інформації про:
 - структуру палива або інших енергоносіїв, що використовуються для виробництва електроенергії, проданої в попередньому календарному році, і місце, де доступна інформація про вплив виробництва цієї енергії на навколишнє середовище,
 - обсяг електроенергії, спожитої споживачем за попередній рік, та місце, де

доступна інформація про середнє споживання електроенергії для даної групи приєднання, заходи з підвищення енергоефективності та енергоефективні технічні пристрої,

- обсяг споживання електричної енергії в розрахунковому періоді, на підставі якого було розраховано суму до сплати (зобов'язання дистриб'ютора або продавця у разі надання комплексної послуги, у розрахунку, що додається до рахунку);

- метод зчитування системи вимірювання та виставлення рахунків - чи було це фізичне чи дистанційне зчитування, зроблене уповноваженим представником енергетичної компанії, чи зчитування, зроблене та повідомлене споживачем;

- спосіб визначення обсягу споживання електричної енергії при розрахунковому періоді більше місяця та коли перший або останній день розрахункового періоду не збігається;

- споживач зобов'язаний негайно інформувати електропостачальника про будь-яку зміну адреси електронної пошти чи номера телефону.

3. Обґрунтовано необхідність виключення підпункту 4 п. 5.3. з Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання №375 від 12.06.2018р.: компенсація за недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг електропостачальником не надається у випадках: 4) відсутності на момент виплати компенсації договірних відносин між споживачем, який мав право на компенсацію, та електропостачальником, цим положенням законодавець позбавляє споживача на отримання компенсації за товар неналежної якості, якщо відсутні договірні відносини. Оскільки, законодавча норма призводить до обмеження права споживача на отримання компенсації за неякісний товар, тому вище зазначений підпункт слід виключити.

4. Доведено, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, слід визнати самостійним видом договору, що відрізняється від договору купівлі-продажу, через ряд особливостей:

- 1) спосіб виконання – оскільки постачання електричної енергії через

приєднану мережу (систему технічних пристроїв, що забезпечують одержання і безпечне використання енергії споживачем є технічною особливістю виконання зобов'язань;

2) специфічний предмет договору – енергія, не можливість застосування всіх положення про купівлю-продаж (поставку), передбачені главою 54 ЦК України, в силу специфіки предмета даного договору.

4. Обґрунтовано, що енергію слід розглядати, як самостійний об'єкт цивільного права, а саме: абстрактну (безтілесну) річ з численними унікальними особливостями, до якої застосовуються положення Цивільного кодексу України, що стосуються права власності.

5. Розкрито, що електрична енергія, як об'єкт цивільних прав, має специфічні властивості, такі як:

- відсутність фізичної матеріальності (неможливість її візуального сприйняття як речі);

- збіг моменту виробництва та споживання енергії за часом та обсягом (з врахуванням втрат);

- неможливість накопичення великих обсягів енергії для подальшого використання (з врахуванням наявної мережі системи зберігання енергії (energystorage));

- особливий метод передачі через електромережі (приєднана мережу);

- неможливість повернути вже спожиту енергію;

- обмеженість здійснення правомочностей володіння та розпорядження енергією.

6. Запропоновано авторське визначення поняття договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а саме: за договором постачання енергетичних ресурсів (електроенергія, теплова енергія) через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується передавати другій стороні (споживачеві) енергетичні ресурси, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих енергетичних ресурсів тільки через приєднану мережу та

дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити справність та безпечну експлуатацію обладнання.

7. Чинне законодавство України не містить жодних норм, присвячених регулюванню істотних умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, у зв'язку з чим на практиці виникає ряд проблем з укладенням договору, тому вважаємо за необхідне доповнити ст. 714¹ Цивільного кодексу України в якій передбачити істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу:

- 1) предмет договору;
- 2) тип джерела енергетичних ресурсів;
- 3) якість енергетичних ресурсів;
- 4) ціна, порядок обліку та розрахунку за енергетичні ресурси;
- 5) строк дії договору.

8. Запропоновано авторське визначення поняття енергетичних ресурсів – це електроенергія і теплова енергія, яка доступна для промислового та побутового споживання.

9. Обґрунтовано необхідність внести зміни в § 5 Постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу ЦК України та викласти в наступній редакції:

Стаття 714. Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

1. За договором постачання енергетичних ресурсів (електроенергія, теплова енергія) через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується передавати другій стороні (споживачеві) енергетичні ресурси, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих енергетичних ресурсів тільки через приєднану мережу та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити справність та безпечну експлуатацію обладнання.

2. Законом або іншими нормативно-правовими актами можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

РОЗДІЛ III

ДИНАМІКА ДОГОВОРУ ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

3.1. Порядок укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу регламентує відносини у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Відповідно до ст. 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» споживання енергії можливе лише на підставі договору з енергопостачальником. Таким чином, будь-який споживач (юридична чи фізична) особа укладає такий договір, відповідно до примірного договору передбаченого правилами.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу це – необхідний юридичний інструмент для регулювання відносин між постачальниками та споживачами енергії. У цьому контексті вагомим є розуміння порядку укладання такого договору та вимог, які необхідно дотримуватися для забезпечення ефективного та надійного постачання енергії. Укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є складним процесом, який включає в себе багато аспектів, таких як визначення технічних можливостей мережі, визначення умов постачання енергії, встановлення тарифів та інших умов.

При укладенні договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу застосовуються загальні положення, які стосуються купівлі-продажу та договору поставки, якщо законом не передбачено інше або це не впливає із суті відносин між сторонами. Закон може встановлювати особливості укладення та виконання договору щодо постачання енергетичних та інших ресурсів.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу відноситься до договорів приєднання та публічних договорів. Цей договір можна

охарактеризувати як двосторонній, консенсуальний і оплатний. Сторонами договору є суб'єкт підприємницької діяльності, який здійснює постачання енергетичних ресурсів, з одного боку, та споживач – з іншого. Відповідно, сторонами договору є енергопостачальник та споживач.

Ознаками договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є такі:

- особливий предмет договору (електрична та теплова енергія);
- особливий суб'єктний склад;
- особлива мета – споживання енергії для задоволення потреб;
- приєднана мережа (як ключова ознака договору, що представляє собою систему технічних пристроїв, що забезпечують споживачу доступ до одержання і безпечне використання енергії).

При цьому, з метою захисту споживача-фізичної особи як економічно більш слабкої сторони в цьому договорі законодавець передбачає особливі умови укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу для задоволення потреб побутового споживача, встановлюючи особливі права та обов'язки сторін. Однією з особливостей договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є обмеженість принципу свободи договору.

Сторони мають право на свободу по укладенню договору, свободу у виборі контрагента, свободу визначення умов і форми договорів, право укласти і такі договори, що не передбаченні законом, але йому не суперечні, свободу по встановленню способу забезпечення зобов'язання, свободу волевиявлення по зміні, розірванню, продовженню дії договору, визначенні видів відповідальності сторін договору» [119, с. 54].

Обмеженість у використанні цього принципу стосується застосування юридичних конструкцій договору приєднання та примірнього/типового договору, до правовідносин з постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Це стосується способів формування змісту договору залежно від рівня свободи

волевиявлення його сторін, який варіюється від можливості реалізації усіх складових частин задекларованого у положеннях ЦК України принципу свободи договору, у тому числі вільного вибору сторонами договору його умов у межах чинного законодавства(примірний договір), до повної неможливості сторін змінювати зміст договору, розробленого та затвердженого суб'єктами владних повноважень (типовий договір).

У свою чергу, Д.П. Вівчарук, розмежовуючи конструкції примірного і типового договорів, зауважує, що обов'язковість типового договору надає йому властивостей нормативно-правового акта, натомість рекомендаційний характер взірцевого (примірного) договору зберігає за останнім основні ознаки класичного розуміння цивільно-правових договорів [52, с. 14].

Оскільки, постановою НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 312 було затверджено Правила роздрібного ринку електричної енергії, в яких міститься Примірний договір про постачання електричної енергії (далі – Примірний договір) для дослідження правової природу договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу і особливостей прояву волі сторін, варто розглянути цивільно-правові категорії договору приєднання, публічного договору та примірного договору.

Договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією зі сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору. ч.1. ст 634 ЦК України Відповідно до вищенаведеного, договір приєднання, по суті, характеризується визначальною ознакою, а саме відсутністю взаємного волевиявлення сторін при його укладенні. Лише одна сторона пропонує свої умови, інша – не може їх змінити, узгодити, а приймає їх такими, як їй запропоновано. Таким чином обмежений принцип свободи договору. Отже, споживач, що має намір укласти договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, який є договором приєднання, позбавлений права волевиявлення та зводиться до

погодження із запропонованими умовами договору. Тобто за договором приєднання фактично умови договору формуються виключно однією стороною в формулярах, відтак вона має перевагу над іншою стороною. Разом з тим інша сторона позбавлена можливостей вносити пропозиції та зміни в умови договору.

Виходячи з визначення договору приєднання, передбачене ст. 634 ЦК України, можна відзначити, що умови цього договору встановлюються тільки однією зі сторін. Якщо брати до уваги, ще належність договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, в деяких випадках до Типового договору, то, фактично, умови договору встановлюються компетентним органом державної влади.

Якщо керуватися логікою, яка вказує на те, що договори приєднання характерні для сфери підприємницької діяльності і мають тісний зв'язок з нею, то, згідно з висловлюванням О. Лехкар, зобов'язання, які виникають з такого договору, не можуть мати немайновий характер та не можуть бути безоплатними. [116, с.44]. Таким чином, договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу варто вважати відплатним договором.

В правовій науці домінує позиція що правова природа примірного договору відрізняється від природи договору приєднання. Варто відмітити позицію П. Гуйван, який зазначив, що : «договори приєднання є лише частиною (відносно невеликою) групи договорів, що укладаються за стандартною формою». Таким чином, вчений вважає, що договори, які не є справочинами приєднання, також можуть мати примірну форму [65, с.13].

Висновок щодо віднесення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, до договору приєднання підтверджується і положеннями нормативно-правових актів. Так, відповідно до п. 1.2.7. Правила роздрібного ринку електричної енергії постачання електричної енергії здійснюється електропостачальником на підставі договору про постачання електричної енергії споживачу, який розробляється електропостачальником на основі Примірного договору про постачання електричної енергії споживачу та укладається в

установленому цими Правилами порядку. Наведена норма передбачає, по-перше, умови, зазначені в примірному договорі, зокрема в Примірному договорі про постачання електричної енергії споживачу, який міститься в Правилах роздрібного ринку електричної енергії, є обов'язковими для відображення в умовах договору, який укладається між енергопостачальником та споживачем. Проте в такому договорі, сторони мають право закріпити відповідні посилання на Примірний договір або повністю покласти його умови до свого договору [34, с. 12]. У такому випадку примірний договір є специфічною договірною конструкцією, яка виконує регулятивно-інформативну функцію та загалом полегшує для потенційних контрагентів процес визначення договірних умов і формування змісту договору.

У сфері забезпечення енергетичними ресурсами підприємницька діяльність здійснюється за умов, багато з яких піддаються обов'язковому регулюванню з боку держави. Слід зазначити, що застосування механізмів ринку, зокрема у встановленні цін у договорах у цій галузі, на сьогодні є обмеженим. Державне регулювання включає не лише встановлення тарифів, але й видачу дозволів (ліцензій) на здійснення діяльності з постачання та передачі електричної енергії [53, с. 70]. Ці ліцензії видаються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) (наприклад: Постанова НКРЕКП № 548 від 03.03.2020 р.[196]) на підставі ст. 8 Закону «Про ринок електричної енергії». Крім того, НКРЕКП затверджує порядки, методик, інструкції, умови і правила здійснення окремих видів діяльності. Також цей державний орган вправі застосовувати санкції до підприємства та організації у виді:

- 1) попередження про необхідність усунення порушень;
- 2) штрафу;
- 3) зупинення дії ліцензії;
- 4) анулювання ліцензії.

Незважаючи на значну участь держави в регулюванні ринку електроенергії, основними принципами постачання енергетичних ресурсів через мережу

залишаються договірні принципи. «У відповідності з основними принципами функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії (потужності) встановлюються правила його функціонування, порядок розподілу навантажень між генеруючими пристроями, формування ринкової ціни на електричну енергію відповідно до умов відповідного договору» [109, с. 18]. Під оптовим ринком електричної енергії розуміється єдина впорядкована система взаємовідносин між суб'єктами господарської діяльності при здійсненні купівлі-продажу електричної енергії. Учасниками оптового ринку електроенергії може бути будь-який суб'єкт підприємницької діяльності, який має ліцензію, отримав пропозицію НКРЕКП на певний вид діяльності і підписав договір. Учасниками оптового ринку є: 481 суб'єкт з постачання електроенергії, 225 виробників електроенергії, в тому числі 12 генеруючих компаній ТЕС, 8 – ГЕС, 4 – АЕС і 3 - ТЕЦ.

Для характеристики договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу варто визначити характер договору. Науковці зазначають, що оскільки права і обов'язки сторін виникають з моменту укладання договору і постачальна організація зобов'язується подавати споживачу енергію протягом дії договору то цей договір консенсуальний. А також, цей договір оплатний і відноситься до числа публічних договорів та договору приєднання [135, с. 126].

Консенсуальний договір трактується як такий, що вважається укладеним (набуває чинності) з моменту досягнення згоди сторін з усіх його істотних умов у формі, необхідній за законом [272, с. 169]. Ознаки взаємності та двобічності вказують на те, що в договорі беруть участь обидві сторони, при цьому їхні права та обов'язки взаємопов'язані, кореспондують один одному; обидві сторони мають одночасно як права, так і обов'язки, які відповідають один одному. Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є оплатним, що є характерною рисою більшості договорів у цивільному обігу. У даному контексті постачання енергією здійснюється в обмін на грошову оплату.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу належить до групи публічних договорів. Тобто, законом передбачено обов'язок енергопостачальника укладати договір із усіма (юридичними чи фізичними

особами, що звернулись до нього (за умови технічної відповідності заявника). У випадку ухилення від укладення договору, його може бути укладено примусово за рішення суду, яке визначає, що енергопостачальник має бути зобов'язаний укласти договір.

Доречним прикладом щодо зобов'язання енергопостачальника укласти договір із юридичною чи фізичною особою є постанова Верховного суду у справі від 08.05.2018 р. N 757/45133/15-ц [171].

У справі, що переглядається, позивач просив суд зобов'язати відповідача укласти з ним договір постачання електричної енергії до майнового комплексу, власником якого він став на підставі договорів купівлі-продажу саме як фізична особа, а не фізична особа - підприємець чи фізична особа - споживач для задоволення власних побутових потреб.

Враховуючи те, що юрисдикційність спору залежить від характеру спірних правовідносин, правового статусу суб'єкта звернення та предмета позовних вимог, суди зробили правильний висновок, що позов у цьому випадку заявлений фізичною особою - власником нерухомого майна на забезпечення реалізації ним повноважень власника щодо користування своїм майном, який в силу вимог статті 15 ЦПК України (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) має розглядатися в порядку цивільного судочинства, тобто суди правильно визначилися з юрисдикційністю спору.

Укладення договору про постачання електричної енергії є обов'язком постачальника електричної енергії і запропонований договір повинен відповідати типовому договору про постачання електричної енергії (додаток 3 до ПКЕЕ). Відмова постачальника електричної енергії від укладення договору в такому разі суперечить вимогам частини третьої статті 6, статей 627, 630 ЦК України та ПКЕЕ.

Згідно з пунктом 11.2 ПКЕЕ електропередавальна організація зобов'язана приєднувати до своїх електричних мереж електроустановки споживачів з дотриманням вимог законодавства України.

Відповідно до пункту 1.9 ПКЕЕ постачальники електричної енергії за регульованим тарифом на закріпленій території не мають права відмовити

споживачу або субспоживачу, електроустановки якого розташовані на цій території, в укладенні договору, за умови дотримання вимог законодавства України, зокрема цих Правил та інших нормативно-технічних документів.

За вимогами пункту 5.3 ПКЕЕ постачальник електричної енергії за регульованим тарифом зобов'язаний надати на розгляд проєкт договору про постачання електричної енергії протягом 7 робочих днів для споживачів із приєднаною потужністю до 150 кВт та протягом 14 робочих днів для споживачів із приєднаною потужністю 150 кВт та більше від дати прийняття від споживача документів, зазначених у пункті 5.4 цих Правил.

Відмова відповідача у здійсненні дій щодо укладення договору про постачання електричної енергії з посиланням на існуючий договір з попереднім власником не ґрунтується на вимогах закону та порушує права нового власника щодо реалізації ним свого права власності на належне йому нерухоме майно.

Енергопостачальник зобов'язаний укладати договір постачання енергетичних ресурсів не тільки через те, що він публічний договір, але і через те, що енергопостачальні організації є суб'єктами природних монополій [175, с. 89]. Таким чином енергопостачальник має право не укладати договір постачання енергетичних ресурсів лише у випадку, якщо він зможе обґрунтувати, що неможливо забезпечити постачання енергії (наприклад, через відсутність необхідних технічних умов у споживача).

Обов'язок енергопостачальника укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу притаманний не лише нашому законодавству, а й законодавству Республіки Польща. Марцін Маршалек доводить, що саме цей обов'язок є беззаперечним заходом реалізації права споживача на енергію або газоподібне паливо. Це вимога до конкретного енергетичного підприємства про формування конкретного (типу) зобов'язальних відносин із забезпечення постачання енергії або газоподібного палива або про продовження поставок у разі безпідставного припинення [7 с.7].

Спираючись на судову практику та розвиток правової науки вважаємо за необхідне запропонувати внести зміни в ЦК України та викласти п. 4. ст. 633 в такій

редакції:

« 4. Підприємець не має права відмовитися від укладення публічного договору за наявності у нього можливостей надання споживачеві відповідних товарів (робіт, послуг).

У разі необґрунтованої відмови підприємця від укладення публічного договору він має відшкодувати збитки, завдані споживачеві такою відмовою, та укласти публічний договір, в тому числі і за рішенням суду».

А також доповнити підпунктом 20 п.1 ст. 57 Закон України «Про ринок електричної енергії»

«20) укладати договори, з усіма споживачами, які до нього звернуться та виконувати умови таких договорів, крім випадків наявності обґрунтованих підстав неможливості забезпечити постачання електричної енергії».

Як правило, договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, укладається на невизначений строк. Зазвичай у договорах, укладених між юридичними особами, передбачається умова про строк, який сторони визначають самостійно. Законодавство визначає спеціальні визначення щодо строків, спрямованих на забезпечення неперервного постачання споживачів енергією. Пролонгація договору після закінчення його терміну дії відбувається автоматично без подання заяви однією зі сторін про зміну або припинення договору, що забезпечує стале постачання електроенергії споживачеві. У випадку, якщо сторона висловлює пропозицію щодо укладання нового договору, попередні умови залишаються чинними до заміни їх новим договором.

Сутність договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу представляється в тому, що відповідно до нього енергопостачальною організацією здійснюється передача споживачу енергії, яка є матеріальним благом, цінністю, на оплатній основі [232].

З цього приводу в цій роботі висловлено точку зору, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу розглядається як самостійний інститут, відмінний від договору купівлі-продажу. Такий підхід дозволяє краще регулювати взаємовідносини між енергопостачальниками та споживачами,

забезпечуючи стабільне та безперебійне постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Важливо визначити його особливості та відмінності від звичайного договору купівлі-продажу.

Дотримання законодавчо закріпленої або узгодженої сторонами форми є передумовою визнання договору укладеним. Для договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, як і для інших цивільних договорів, передбачена проста письмова форма. Правила також встановлюють вимогу щодо письмової форми договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Проте, на відміну від договору про постачання, недопустимим є укладання такого договору шляхом прийняття замовлення до виконання.

Споживачем енергії за договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу можуть бути: побутовий споживач (громадянин (фізична особа) або непобутовий споживач (організація (юридична особа)). В залежності від того хто виступає споживачем законодавством передбачено особливості пов'язані з порядком укладення, зміни або розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Однак варто відзначити положення, що мають загальний характер та відносяться до укладання будь-якого договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, укладається на невизначений строк. Однак договори з непобутовими споживачами є строковими. Істотною умовою такий договір є строк, тривалість якого визначається самими сторонами. У зв'язку з забезпеченням сталого та безперебійного постачання споживачам енергетичних ресурсів, застосовується загальне правило пролонгації, за яким: якщо договір, укладений на певний строк, вважається продовженим на той самий строк, якщо до його закінчення жодна зі сторін не заявить про інше.

Якщо побутовий споживач використовує електричну енергію для побутового споживання, оформлення договірних відносин з ним відбувається, як правило, шляхом приєднання споживача за заявою-приєднання до розробленого електропостачальником договору на умовах комерційної пропозиції, розміщеної на

офіційному веб-сайті електропостачальника. Перед фактичним підключенням виникає потреба подати енергопостачальнику заяву-приєднання, провести огляд його електромережі, опломбувати лічильник і т.д.

Як передбачає стаття 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» споживання енергії можливе виключно на підставі договору з енергопостачальником, споживання енергії поза без договору та поза обліком тягне за собою відповідальність, передбачену законодавством.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з побутовими споживачами завжди укладається в письмовій формі.

Як відомо, для чинності договору необхідні такі умови (так звані умови дійсності договору): «законність дій, збіг волі і волевиявлення учасників, дотримання встановленої форми договору, правосуб'єктність сторін» [175, с. 77].

Оскільки договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу за своєю природою – цивільно-правовий правочин, на нього поширюються загальні правила щодо його дійсності. Проте важливо враховувати ряд характерних особливостей цього договору, які виокремлюють його як самостійний вид. Наприклад, цей договір вимагає обов'язкового дотримання організаційних та технічних передумов для його укладення. До перших з них слід віднести необхідність узгодження істотних умов, визначених нормативними актами. Щодо технічних передумов, споживач, який має намір укласти договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, повинен виконати ряд умов, таких як розташування енергоприймаючого пристрою відповідно до технічних вимог та забезпечення обліку споживаної енергії.

Якщо у споживача відсутня належна енергоустановка (чи навпаки, наявність несправної енергоустановки), яка приєднана до мережі електропостачальника, а також відсутнє інше необхідне обладнання і системи обліку споживання енергії, це позбавляє споживача можливості реалізувати своє право на укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з електропостачальником. Незважаючи, на закріпленій законодавцем імперативний обов'язок електропостачальника укладати договір з кожним, хто до неї звернеться.

Однак наявність технічних передумов у споживача, що відповідають встановленим вимогам, визначається та засвідчується самим енергопостачальником та може бути підставою для не укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

На нашу думку, зважаючи на вищезазначене дотримання споживачем названих умов дійсно слід вважати технічною складовою укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, що є ще однією особливістю, яка виокремлює його як самостійний вид договору. До умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу варто зарахувати наявність технічних передумов. Правове регулювання зазначених відносин здійснюється підзаконними актами, в основному відомчими правилами користування електричною енергією.

Для укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу важливим є переддоговірне визначення балансу енергоресурсів та їх розподілу. Це означає облік усієї електроенергії, яка виробляється системою енергопостачання (з вирахуванням втрат у мережах та споживання для власних потреб виробників) і може бути передана споживачам. Оператори системи розподілу можуть розподіляти електроенергію лише в межах загального обсягу її виробництва. З іншого боку, обсяг виробництва енергії залежить не лише від потужностей генеруючих блоків та їх завантаження, але також від заявлених потреб споживачів. Складання балансу електроенергії ґрунтується на порівнянні запитів покупців та виробників енергії і включає у себе баланс електричної потужності, а також визначення розмірів резервної потужності в енергосистемі.

Таким чином, розподіл електроенергії та управління потужністю ґрунтуються на взаємодії заявлених потреб споживачів та можливостей виробників. Цей процес включає в себе врахування втрат у мережах та оптимізацію подачі електроенергії так, щоб задовольняти запити споживачів та забезпечувати стабільність енергосистеми.

Суттєвою частиною цього процесу є визначення резервної потужності, яка забезпечує надлишкові можливості для компенсації можливих коливань у

виробництві чи споживанні енергії. Це сприяє забезпеченню надійності електропостачання та попередженню можливих ситуацій, пов'язаних із збоями в роботі системи.

Отже, переддоговірне визначення балансу енергоресурсів і розподілу є важливою частиною укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, яка враховує взаємодію всіх учасників енергетичного процесу.

Необхідно, щоб заявки-приєднання споживачів на постачання енергетичних ресурсів, які слід розглядати як оферту були обґрунтованими. Проте важливо зауважити, що подання та прийняття заявки не створюють договірних зв'язків між сторонами, а лише вказують на потребу у електроенергії. На основі поданих запитів і після їх перевірки енергопостачальники направляють ці заявки в ОСР. Після аналізу попиту та пропозиції ці центри встановлюють для споживачів через місцеві енергетичні компанії можливі обсяги електропостачання, а також межі потужності, дозволені для використання в години максимального навантаження енергосистеми. Можна зробити висновок, що непобутовий споживач, отримує за договором ті кількості енергії, яку ним було заявлено (однак при необхідності збільшеного обсягу споживання енергії він має право звернутися до енергопостачальника). Щодо можливості зменшення заявленої величини енергії споживачем при укладанні договору, вважаємо, то слід відмітити, що на сьогодні це є неприпустимим, у зв'язку з обмеженими можливостями ОЕС. Однак, в подальшому така можливість є необхідною для забезпечення балансу інтересів між постачальниками енергії і споживачами.

При розвитку технології системи зберігання енергії (energystorage) яка спрямована на зберігання електричної енергії для подальшого використання в періодах, коли її виробництво перевищує потребу або коли виробництво електроенергії з відновлювальних джерел є найбільш активним, а використання енергії є незначне. Відтак використовуючи такі системи зберігання енергії дозволить споживачам зменшувати свої заявлені обсяги споживання енергії і не буде порушено баланс ОЕС.

Окрім вищезазначеного цього можливо досягнути створивши об'єднані

показники запитів на збільшення та зменшення обсягів споживання енергії. В подальшому можливість зменшення заявленої величини енергії споживачем при укладанні договору виявляється необхідною для забезпечення балансу інтересів між постачальниками енергії і споживачами. Здійснення всього переліченого шляхом створення системи об'єднаних показників, що враховують запити на збільшення та зменшення обсягів споживання енергії. Такий механізм дозволить уникнути порушення балансу ОЕС і забезпечити ефективне функціонування системи.

Така система могла б дозволити споживачам змінювати свої заявлені обсяги енергії відповідно до їхніх реальних потреб і умов. Це враховувало б необхідність гнучкості укладених договорів, сприяло ефективному використанню ресурсів та підтримці стійкості ОЕС.

Деякі аспекти цього питання можуть бути обумовлені правовими нормами, а саме визначенням умов укладення договору та його обмежень. У багатьох випадках, індивідуальні обмеження зміни заявленої величини енергії можуть бути встановлені самими енергопостачальниками, але їх правова обґрунтованість має стати об'єктом уваги законодавців і регулюючих органів.

Важливо враховувати баланс інтересів між постачальниками енергії і споживачами, забезпечуючи, щоб умови договорів були справедливими та відповідали законодавству. При цьому слід розвивати та вдосконалювати нормативні акти, які регулюють умови постачання енергії, зокрема, у контексті можливості зміни заявленої кількості енергії під час укладання договору.

У ринкових умовах, де планове обмеження скасовано, споживач може замовити будь-який обсяг енергії, який йому необхідний. Проте, крім платоспроможності споживача, об'єктивним обмеженням є виробнича потужність енергопостачальних підприємств. Таким чином, при обмеженій потужності для задоволення всіх замовлень, визначення можливого обсягу електроенергії для кожного з них на наступний період базується на рівні споживання, досягнутому в попередньому році.

Отже, укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану

мережу можливе лише за наявності певних технічних умов, а саме: наявність у споживача спеціалізованого технічного обладнання, приєднаного до мережі енергопостачальника, а також наявність, приладів обліку одержуваної продукції, перетворюючих пристроїв, приладів та обладнання, що використовують енергію і т.п. [168]. Сторона, яка забезпечує вказані умови, має право контролювати навіть процес проектування та будівництва відповідних мереж та установок, а також надавати дозвіл на їх приєднання до своєї мережі. Усі нові або реконструйовані системи енергоспоживання повинні відповідати проектній документації, затвердженій згідно з встановленими процедурами енергопостачальником. Крім того, введення в експлуатацію систем енергоспоживання побутового споживача можливе лише за умови наявності кваліфікованого персоналу та призначення відповідальної особи за управління електрогосподарством.

Електричні мережі й системи є об'єктами підвищеної небезпеки, неправильна робота яких може призвести до небажаних наслідків. Тому введення в експлуатацію об'єкта будівництва та приєднання його до енергомережу необхідно подати заяву ОСП та після чого укласти договір про приєднання. Після цього обов'язковою умовою є укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з енергопостачальником. «Дія, як предмет зобов'язання, повинна бути фізично-можливою, тобто можливою за законами природи» [95, с.57]. Можливість включення електроенергії в економічний обіг передбачена лише в разі наявності приєднаної мережі та відповідного технічного обладнання, враховуючи взаємозалежність режиму експлуатації устаткування від режиму споживання енергії. Це стосується єдиного технологічного процесу, що об'єднує виробництво, передачу та споживання електроенергії, і вимагає наявності технічних засобів та інфраструктури для забезпечення цього процесу.

Аналізуючи технічний аспект етапу укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, можна відзначити складну природу відносин у галузі енергозабезпечення. На цьому етапі визначення умов двостороннього договору між енергопостачальником та споживачем включає участь ОСП, яка не є безпосереднім учасником договору. Крім того, під час

узгодження технічних умов постачання реалізується принцип взаємодії сторін, що визначений цивільно-правовими принципами та зобов'язує сторони надавати необхідну підтримку одна одній.

Видача технічних умов на приєднання електроустановок чи збільшення електричної потужності здійснюється ОСП відповідно до правил. Це положення ще раз підтверджує складність правових відносин у галузі забезпечення енергетичних ресурсів. ОСП, хоча і не є учасником договору щодо постачання електричної енергії (за винятком випадків передачі власної енергії), фактично має взаємодіяти зі споживачем, який отримує енергію від постачальника. Головна мета полягає в забезпеченні необхідного правового фундаменту для існуючих відносин. Виконання технічних умов є обов'язковим як для споживачів, так і для проєктних організацій, що розробляють проєкти електропостачання. Проєкт енергопостачання споживача, розроблений відповідно до встановлених технічних умов, зазвичай підлягає схваленню з боку енергопостачальника перед початком робіт на об'єкті.

Схожий порядок узгодження проєктної документації з основним споживачем застосовується і до субспоживача, який отримав технічні умови на підключення від мереж основного споживача. Проте ця модель відносин у ланцюжку постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, де споживач і субспоживач приєднані до мереж, які належать споживачеві, може бути застосована лише за умови, що власником цих мереж є ОСР. У випадку, коли електрозабезпечення субспоживача здійснюється через мережі, що належать споживачеві, останній виступає в ролі ОСР і має право визначати технічні умови постачання енергетичних ресурсів через свої лінії. Однак, якщо споживачі мають власні мережі для передачі енергії, але не мають ліцензії та відповідного технічного персоналу для цієї діяльності, вони можуть передати свої права ОСР на підставі договору, який визначає взаємні права та обов'язки сторін. Проте така передача повинна відбуватися відповідно до законодавства та з обов'язковим визначенням взаємних прав та обов'язків у договорі. Таким чином, на сьогоднішній день практика узгодження технічних умов постачання енергетичних

ресурсів субспоживачів через мережі основних споживачів, власником яких є ОСР, не має чіткого правового обґрунтування.

Споживач отримує дозвіл на експлуатацію установок від ОСР лише у випадку, якщо у нього є відповідний електротехнічний персонал або укладений договір на обслуговування його електроустановок ОСР. При настанні етапу споживання енергетичних ресурсів, наявність необхідних правових зв'язків стає ключовими. Це підтверджує комплексний характер цього процесу і обґрунтовує необхідність його системного правового регулювання.

Щодо технічних передумов для побутового електроспоживання, сформована практика визначає, визначає такий порядок підключення: Послуга з приєднання надається на підставі договору про приєднання. Для підписання договору про приєднання замовник звертається до ОСП за місцем розташування його електроустановок із заявою про приєднання електроустановки певної потужності. Перше підключення нових житлових будинків відбувається після того, як власники будинків повідомлять енергопостачальника про встановлені в них прилади обліку. Строк надання послуги зі стандартного приєднання для електроустановок замовника першого ступеня потужності становить 45 календарних днів, починаючи з наступного робочого дня від дати оплати замовником ОСР вартості приєднання відповідно до договору про приєднання. Підключення електроустановки замовника до електричних мереж електропередавальної організації здійснюється на підставі заяви протягом 5 днів.

Сторонами договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є енергопостачальник та споживач. В якості енергопостачальника можуть виступати суб'єкти господарювання, які здійснюють постачання електричної енергії споживачам – побутовим або непобутовим. Споживачами визнаються громадяни(побутові) або організації (непобутові), що використовують електричну енергію.

Дійсно, при наявності згоди енергопостачальника споживач може передавати отриману від неї енергію через приєднану мережу іншій особі – субспоживачу. Це призводить до утворення складної структури договірних зв'язків: відносини між

енергопостачальником й споживачем регулюються договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а відносини між споживачем і субспоживачем – договором на користування електричною енергією. При цьому споживач, з одного боку, виступає перед енергопостачальником як споживач енергії, тому несе відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язань перед субспоживачем. З іншого боку, перед субспоживачем він виступає в якості енергопостачальника і, отже, несе відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язань енергопостачальником.

Враховуючи утворену складну структуру договірних зв'язків у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, можна зазначити, що цей підхід генерує значний обсяг правових та економічних відносин між різними учасниками процесу. Споживач, виступаючи як посередник між енергопостачальником та субспоживачем, приймає на себе відповідальність перед обома сторонами. З одного боку, він є структурним елементом відносин між постачальником і кінцевим споживачем, а з іншого — сам є споживачем і відповідає за свої зобов'язання перед енергопостачальником.

Важливо врахувати, що така складна структура може призвести до збільшення ризиків і ускладнення врегулювання можливих суперечок між учасниками. Такі відносини вимагають докладного правового регулювання та чіткої системи взаємодії між всіма сторонами.

Такий підхід, може враховувати різноманіття потреб та умов учасників енергетичного ринку. Однак, важливо забезпечити прозорість, рівність сторін та ефективність управління всією системою. У майбутньому ці аспекти можуть вимагати додаткового розгляду та оптимізації для підтримання стабільності та розвитку енергетичного сектору.

Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу за способом його укладання може бути віднесений до договорів, положення про істотні умови яких передбачаються, як правило, сторонами, проте з певними обмеженнями [98, с. 99]. Підписання таких договорів передбачено Правилами, які включають обов'язкові норми, яких зобов'язуються дотримуватися як

енергопостачальний суб'єкт, так і всі споживачі. При цьому обов'язкові умови даного договору можуть бути встановлені не тільки Правилами, а й іншими державними нормативно-правовими актами, наприклад ДБН чи стандартами.

В такому контексті регулювання у Правилах має тенденцію не до скорочення, а навпаки, договори повинні бути деталізовані в більшій кількості пунктів шляхом взаємної згоди. Таким чином, можна підтримати точку зору деяких дослідників, які розглядають типовий договір як програму для проведення переговорів щодо конкретної операції.

При постачанні енергетичних ресурсів через приєднану мережу можуть виникати спори щодо спонукання до укладення договору, оскільки цей процес має публічний характер. Переддоговірні спори, які виникають у зв'язку з укладенням договорів, відрізняються від спорів за конкретними умовами договору. Їх виникнення може бути спричинене ухиленням суб'єкта від необхідних дій для встановлення договірних відносин. У випадку договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, публічність є підставою, за якою споживач може вимагати в суді укладання договору. Закон встановлює певні позитивні обов'язки для постачальника та надає право споживачу звертатися до суду із позовом про спонукання до укладення договору.

Також важливо розглянути питання щодо переддоговірної відповідальності сторін. Окрім рішення про спонукання до укладання договору стороною, яка недобросовісно ухиляється від його укладання, відповідальність за порушення обов'язку діяти належним чином під час переговорів може, на нашу думку, виражатися у необхідності компенсації завданих збитків іншій стороні. У випадку, коли поведінка однієї сторони призводить до того, що договір не укладається, інша сторона має право вимагати, щоб її поставили в таке положення, як їй було б, якби договір дійсно був укладений. Так само можуть бути компенсовані збитки, коли одна сторона надає іншій інформацію, що примусила контрагента укласти договір, який інакше був би не укладений або був би укладений за іншими умовами [117, с. 307]. У ситуації, де одна сторона має економічну перевагу в енергопостачанні над іншою, мова йде не про порушення свободи укладання

договору, а скоріше про можливість компенсації витрат, що були зазначені стороною як наслідок невиконання договору. Розмір цих збитків може становити суму, аналогічну витратам, які виникають при успішному укладанні договору.

Додатково, існують специфічні аспекти, які визначають волю сторін при укладенні договору про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Законодавство чітко встановлює, яка сторона має бути ініціатором укладення такого договору і як ця пропозиція повинна бути виражена. Крім того, встановлені нормативні терміни для прийняття пропозиції з боку сторони, що отримала проєкт договору.

Процес укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з непобутовим споживачем передбачає наступні етапи:

- звернення заявника до постачальника енергетичних ресурсів з пропозицією укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (оферта);
- надання постачальник енергетичних ресурсів заявнику проєкт договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- право заявника на перевірку проєкту договору та можливість внесення до нього свої зауваження та пропозиції;
- визначення істотних умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- укладення письмового договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Варто також зазначити певні особливості пов'язані з укладенням договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з побутовим споживачем. Якщо побутовий споживач планує використовувати електричну енергію, то оформлення договірних відносин з ним відбувається, як правило, шляхом приєднання споживача за заявою-приєднання до розробленого електропостачальником договору на умовах комерційної пропозиції, розміщеної на офіційному веб-сайті електропостачальника. Перед фактичним підключенням виникає потреба подати енергопостачальнику заяву-приєднання, провести огляд

його електромережі, опломбувати лічильник і т.д. Після цього, якщо встановлено, що всі ці елементи відповідають чинним технічним вимогам, енергопостачальник створює особистий рахунок на ім'я споживача для виписки платіжних документів за використану енергію.

3.2. Виконання та припинення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

На сьогодні більшість енергопостачальників перебуває у приватній власності, і, отже, повний контроль держави над ними обмежується лише загальним наглядом. Це призводить до того, що, будучи монополістами на конкретних територіях, постачальники можуть використовувати цей статус для нав'язування споживачам не вигідних умов укладання договорів про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Ця ситуація віддзеркалює реальність енергетичного сектору, де багато постачальників, які перебувають у приватній власності, мають суттєвий вплив на ринок. Це може суттєво обмежувати вибір для споживачів.

Держава може вживати заходів для регулювання цього сектору і захисту прав споживачів. Це може включати в себе встановлення правил та обмежень для постачальників, а також проведення нагляду і контролю за їхньою діяльністю. Законодавчі акти можуть регулювати умови укладання договорів та встановлювати механізми захисту споживачів від недобросовісної діяльності енергопостачальників.

Законодавство може також встановлювати механізми для забезпечення конкуренції на ринку енергопостачання, що стимулюватиме постачальників надавати більш вигідні умови споживачам. Крім того, важливим є створення ефективних механізмів врегулювання спорів між сторонами, таких як арбітражні процедури або системи медіації, для вирішення конфліктів та захисту прав кожної сторони.

Нарешті, національні та міжнародні органи можуть сприяти розвитку стандартів та практик, спрямованих на підвищення прозорості, ефективності та відкритості на ринку енергопостачання. Це може включати створення системи звітності та обов'язкового аудиту, які допоможуть виявити та усунути можливі недоліки в діяльності енергопостачальних компаній.

Таким чином, ефективне регулювання та нагляд за діяльністю енергопостачальників може сприяти забезпеченню справедливих та конкурентоспроможних умов для споживачів, а також сприяти сталому розвитку енергетичного сектору в цілому.

Відповідно до ст. 56 Закону України «Про ринок електричної енергії» споживання енергії можливе лише на підставі договору з енергопостачальником. У зв'язку з цим будь-яка юридична чи фізична особа, які мають намір отримувати електричну енергію змушена укласти такий договір.

Відповідно до п. 3.1.1. Постачання (продаж) електричної енергії споживачу здійснюється за договором про постачання електричної енергії споживачу обраним споживачем електропостачальником, який отримав відповідну ліцензію, за вільними цінами, крім постачання електричної енергії постачальником універсальної послуги або постачальником «останньої надії». Ціни (тарифи) на послуги постачальника універсальних послуг, постачальника «останньої надії» визначаються у встановленому законодавством порядку.

Так, споживач, який отримує електричну енергію від постачальника за нерегульованим тарифом, повинен мати ряд договорів. Зокрема, відповідно до п. 5.5.1 Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 31, договір про постачання електричної енергії на основі примірної угоди (додаток 5 до Правил) укладається постачальником електричної енергії з усіма споживачами та субспоживачами.

Пунктом 1.2.1 Правил На роздрібному ринку електричної енергії споживання та використання електричної енергії для потреб електроустановки споживача здійснюється за умови забезпечення розподілу/передачі та продажу (постачання)

електричної енергії на підставі договорів про розподіл/передачу, постачання електричної енергії, надання послуг комерційного обліку, які укладаються відповідно до цих Правил, Кодексу системи передачі [191], Кодексу систем розподілу [195] та Кодексу комерційного обліку між [194] споживачем та ОСП на основі типового договору (додаток 4 до Правил) укладається договір про надання послуг з розподілу.

Згідно з першим абзацом пункту 6.7 Правил споживач має право укласти договір про купівлю-продаж електричної енергії із будь-яким постачальником електричної енергії за нерегульованим тарифом за умови відсутності заборгованості перед постачальником електричної енергії за регульованим тарифом. При цьому дія договору про постачання електричної енергії між споживачем та постачальником електричної енергії за регульованим тарифом призупиняється у частині обсягів постачання електроенергії та оплати за неї на строк дії договору про купівлю-продаж електричної енергії з постачальником електричної енергії за нерегульованим тарифом.

Таким чином, у разі постачання електричної енергії споживачу постачальником електричної енергії за нерегульованим тарифом, такий споживач повинен мати:

- договір про постачання електричної енергії з постачальником електричної енергії;
- договір про надання послуг з розподілу.

У 2018 році Національною комісією що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг України було прийнято ПРРЕЕ, які регламентували, в тому числі й порядок укладення таких договорів та містили як додаток Примірний договір про постачання електроенергії. Саме на підставі цього примірного договору енергопостачальники складають свої договори про постачання електричної енергії. Однак, поряд з основним текстом договору,

споживач зобов'язаний був укласти ще багато різних додатків, які деталізували окремі положення договору.

За своєю сутністю, договір про постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є не чим іншим, як договором про приєднання згідно зі ст. 634 ЦК України. Це означає, що на цей договір поширюються специфічні вимоги щодо його змісту, порядку виконання та припинення.

Важливо враховувати, що споживач не може вносити зміни у визначені цим договором умови і навіть якщо у нього є зауваження щодо окремих його положень, змушений все таки підписати його.

Слід зазначити, що договір в цілому є вольовим актом, у ньому проявляється воля не однієї особи, а двох чи кількох, причому волевиявлення учасників за своїм змістом повинне збігатися і відповідати одне одному.

Перед будь-якими діями щодо укладання, зміни або розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу обов'язковим є процес узгодження, що виражається в вольовому намірі набути, змінити або припинити права та обов'язки, пов'язані з енергоспоживанням. Отже, для того щоб особи могли в майбутньому вчиняти обґрунтовані дії з метою набуття, зміни чи припинення цивільних прав і обов'язків, вони повинні висловити свою волю і досягти згоди щодо вказаних правових наслідків, тобто укласти домовленість.

Згадані Правила роздрібного ринку електричної енергії серед умов укладання договору передбачають, що особа, яка розглядає можливість стати споживачем, повинна відповідати визначеним вимогам до приладів і обладнання, пов'язаних із споживанням і обліком електроенергії, а також дотримуватися правил приєднання до електричної мережі. Іншими словами, необхідно створити всі необхідні технічні умови для укладання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Наявність несправного обладнання та іншого необхідного устаткування у споживача позбавляє його можливості реалізувати своє право на укладання

договору з енергопостачальником. Це обмеження обумовлене специфікою передачі електроенергії.

Будь-які юридичні та фізичні особи мають право технологічного приєднання своїх енергоприймаючих пристроїв (енергетичних установок) до електричних мереж за умови наявності технічної можливості та дотримання встановлених правил для такого приєднання. Відмова в технологічному приєднанні при дотриманні зазначених умов є неприпустимою.

Відповідно до абз. 4 ч. 4 статті 179 ГК України при визначенні змісту господарського договору на основі типового договору сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови.

Таким чином, під час укладення договору про постачання електричної енергії сторони мають дотримуватися змісту примірного договору (додаток 5 до ПРРЕЕ), і мають право лише уточнити ті чи інші умови, дотримуючись передбаченої законодавством процедури. При цьому уточнення не повинні суперечити чинним нормативно-правовим актам.

Варто відзначити, що законодавство та наукова література недостатньо розглядають різновиди договорів, що відносяться до категорії договору приєднання. Зазвичай вони обмежуються лише посиланнями на поняття такого договору, яке надане у статті 634 ЦК України. У зв'язку з відсутністю ефективного механізму реалізації цієї статті, вона майже не має практичного застосування і залишається в основному декларативною.

З урахуванням викладеного, а також беручи до уваги делеговане відповідно до ст. 12 Закону України «Про ринок електричної енергії» НКРЕКП повноваження розробляти та затверджувати правила користування електричною енергією закріпити в Законі України «Про ринок електричної енергії» види договорів, які можуть бути визначені у формулярах або інших стандартних формах.

Правове регулювання зміни й розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу має велике значення у зв'язку із суспільною й державною значимістю постачання споживачів електричною енергією в сучасних умовах, оскільки воно забезпечує життєдіяльність кожної людини й всього населення країни (соціальний фактор), а також виробничу й іншу підприємницьку діяльність (економічний фактор).

Відповідно до Примірного договору на постачання для визначення договірних величин споживання електричної енергії та потужності на наступний рік споживач не пізніше певного числа поточного року надає постачальнику відомості про розмір очікуваного споживання електричної енергії. Цей обсяг погоджується сторонами у Додатку «Обсяги постачання електричної енергії споживачу».

Таким чином, навіть якщо споживач перевищував ліміт, вказаний у додатку, однак проплачував фактично спожиту електроенергію, штрафні санкції за понадлімітне споживання до нього не застосовувались.

Слід зазначити, що відповідно до ПРРЕЕ договір про постачання електричної енергії є основним документом, який регламентує відносини між постачальником електричної енергії і споживачем та визначає зміст правових відносин, прав та обов'язків сторін. Однак положення Правил роздрібного ринку електричної енергії та договорів про постачання електричної енергії, укладених між енергопостачальниками та споживачами, діють в частині, що не суперечить чинному законодавству. Тому, НКРЕКП рекомендувала, з метою уникнення непорозумінь, сторонам внести відповідні зміни до договорів про постачання електричної енергії з дотриманням вимог чинного законодавства. Крім того, НКРЕКП зазначала, що положення договорів про постачання електричної енергії, укладених на основі Примірного договору про постачання електричної енергії, щодо встановлення споживачам граничних величин споживання електричної енергії та їх коригування за підсумками місяця до рівня фактично сплаченого за цей місяць обсягу електроспоживання, не діють, оскільки не відповідають положенням Порядку постачання електричної енергії споживачам.

Таким чином, договір є основним документом у відносинах сторін, з одного боку, а внесення змін до Порядку тягне за собою внесення змін до договору. А з іншого – НКРЕКП надає пріоритет новим положенням Порядку, вважаючи їх пріоритетними, і відкидає силу договору.

Відсутність прямої норми в українському законодавстві, яка б відображала основний принцип договірної права «*Pacta sunt servanda*» (домовленості повинні дотримуватися). Цей принцип передбачає, що сторони, укладаючи договір, повинні виконувати свої зобов'язання в добросовісний спосіб та відповідно до умов, визначених договором. Незважаючи на відсутність прямого визначення цього принципу в законодавстві, його застосування визнається в рамках загальних норм та принципів цивільного права.

Проте відсутність такої норми в законодавстві України призводить до можливості зловживання енергопостачальниками своїми правами. Багато з них включають до Договору пункт, який стверджує наступне: з одного боку, «У випадку зміни законодавства, регулюючого постачання електроенергії та режими електропостачання, застосовуються відповідні нормативно-правові акти, що мають перевагу перед умовами договору. Сторони зобов'язані виконувати вимоги цих нормативно-правових актів незалежно від змін у договорі».

Включення в договір про постачання електроенергії положення, яке надає постачальнику можливість застосовувати штрафні санкції при змінах в законодавстві, може бути несправедливим для споживача. Це оскільки інформація про такі зміни не завжди широко оприлюднюється і не доступна для пересічного споживача. Постачальника немає обов'язку повідомляти споживача про ці зміни, тому споживач може дізнатися про них значно пізніше, ніж вони набувають чинності.

Зважаючи на те, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є, по суті, договором про приєднання, а місцеві

енергопостачальники є фактичними монополістами на певній території, можна припустити, що така поведінка є зловживанням монопольним становищем.

Стаття 29 ГК України зазначає, що під зловживанням монопольним становищем розуміється нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів у нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору.

Включаючи в договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу умову щодо пріоритетності нових нормативних актів, постачальники не визначають точний момент початку застосування цих нових положень. Незрозуміло, чи вони набувають чинності з моменту, коли нормативний акт стає чинним, чи з моменту повідомлення споживача про зміни в законодавстві, чи з початку розрахункового періоду.

Крім цього, у жодному з роз'яснень НКРЕКП не вказано про застосування до порушників згаданих санкцій, а лише про припинення дії положень договору щодо коригування договірних величин.

Крім цього, п. 1.2 Примірного договору дає чітку вказівку на застосування Правил роздрібного ринку електричної енергії щодо питань, які не обумовлені договором, та під час виконання умов Договору.

Для вирішення проблеми, пов'язаної із можливим зловживанням монопольним становищем енергопостачальника у контексті договорів про постачання електроенергії, можна розглянути наступні шляхи:

- Зазначення конкретних умов, за яких можуть застосовуватися зміни в законодавстві.
- Визначення чіткого терміну(події), з якого нові положення набирають чинності.
- Забезпечення ефективного механізму широкого та доступного розповсюдження інформації про зміни.

- Законодавством має бути встановлено обов'язок енергопостачальника повідомляти споживачів про будь-які зміни в законодавстві, що стосуються їхніх прав та обов'язків. Це забезпечить більшу прозорість та рівність у відносинах між сторонами.

- Для захисту споживачів мають бути розроблені спеціальні механізми, які гарантують їхні права при змінах в законодавстві. Це може включати в себе можливість перегляду умов договору в разі змін в законодавстві, обмеження застосування штрафних санкцій у разі несправедливого використання нових нормативних актів та інші заходи захисту.

- Забезпечення позитивної ділової репутації енергопостачальника. Адже споживач буде більш схильний дотримуватись умов договору і розуміти, що енергопостачальник стежить за дотриманням їхніх прав і вживає заходів для їх захисту. Такий підхід сприяє підвищенню довіри споживачів до енергопостачальника. Таку ж позицію висловлює Т.М. Гнатюк, репутація - це своєрідний кредит довіри, джерело ставлення споживачів продукції (послуг) до фірми (організації) - її виробника. Адже інтереси та вимоги сучасного споживача не обмежуються якістю, функціональною надійністю чи ціною товарів (послуг). Вони також стосуються суспільного визнання, соціального обличчя фірми (організації), підтвердженого реальними справами перед громадськістю. Тому провідні фірми (організації) аналізують ці фактори та інвестують значні кошти в їх створення та підтримку, оскільки в ринкових умовах репутація та інші нематеріальні активи складають значну частину комерційної вартості фірми (організації) [6].

Ці заходи можуть сприяти створенню більш справедливих умов для споживачів енергетичних ресурсів та забезпечити більш ефективний контроль над діями енергопостачальника.

Відповідно до ПРРЕЕ істотною та обов'язковою умовою Договору є договірні величини споживання електричної енергії, договірні величини споживання електричної потужності (помісячно).

Згідно з ч. 2 ст. 180 ГК України господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Відповідно, зміна істотних умов договору тягне за собою погодження цих змін у письмовій формі сторонами. Це підтверджується і ч. 2 п. 9.1 Примірною угодою.

Таким чином, скасування положення договору щодо коригування договірної величини електроенергії має відповідно до законодавства відбуватись шляхом укладення змін та доповнень до договору.

За загальним правилом, договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу містить умови про можливі перерви в подачі, припинення або обмеження подачі енергії за згодою сторін (наприклад, можуть бути змінені умови договору про безперервність енергопостачання, кількість енергії, сторони можуть змінити режим споживання електричної енергії), а також винятки з нього.

Винятком є, в першу чергу, право енергопостачальника односторонньо перервати, припинити або обмежити подачу електричної енергії, якщо стан енергетичних установок споживача, засвідчений органом державного енергетичного нагляду, є незадовільним і становить загрозу аварії або безпеці громадян. У цьому випадку енергопостачальник повинна повідомити споживача письмово або через засоби масової інформації, якщо це передбачено договором.

По-друге, енергопостачальник може, у випадку необхідності вжиття невідкладних заходів для запобігання або ліквідації аварії, перервати, припинити або обмежити подачу електроенергії без попередження та узгодження зі споживачем, проте з негайним повідомленням споживача про це.

За наявності боргу в розмірі більшому ніж вартість електричної енергії, спожитої протягом двох попередніх місяців, розірвати договір про постачання електричної енергії споживачу згідно з його умовами.

Поновлення подачі електричної енергії виконується на підставі правочину сторін за результатами розгляду конфліктної ситуації й заходів, вжитих споживачем.

На практиці дуже часто виникає питання, пов'язане із вимогою енергопостачальника, до суб'єктів господарювання, які орендують електроустановки, укласти договір про постачання електричної енергії. Зазначимо, що у зв'язку з тим, що Правилами роздрібного ринку електричної енергії, затвердженими постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 312, передбачена необхідність укладення договору про постачання між постачальником електричної енергії та всіма споживачами і субспоживачами, електроустановки яких розташовані на території здійснення ліцензованої діяльності постачальника електричної енергії, виникає питання щодо необхідності орендарю приміщення або частини приміщення укласти обумовлені Правилами договори, і, як наслідок, перед укладенням відповідних договорів отримувати та виконувати технічні умови.

Відповідно до абз. 57, 59 п. 1.2 ПРРЕЕ споживач електричної енергії, як і субспоживач – суб'єкт господарської діяльності використовує електричну енергію для забезпечення потреб власних електроустановок.

Водночас в § 3 гл. 1 роз. 1 Правил улаштування електроустановок наведено визначення електроустановки: «електроустановками називається сукупність машин, апаратів, ліній та допоміжного обладнання (разом із спорудами та приміщеннями, в яких вони встановлені), призначених для виробництва, перетворення, трансформації, передачі, розподілу електричної енергії та перетворення її в інший вид енергії».

У разі обумовлення договором оренди передачі орендареві повноважень щодо укладення договорів з ОСП та/або постачальником електричної енергії, між сторонами мають бути укладені відповідні договори згідно з вимогами ПРРЕЕ, щодо отримання та виконання (у передбачених ПРРЕЕ випадках) технічних умов, розрахунків тощо.

У тому разі, коли зазначених повноважень не надано, вартість використаної орендарем електричної енергії має враховуватися в орендній платі. Так як користування електроустановкою може відбуватись лише в тому випадку, коли вона працює, а працювати вона буде лише при подачі на неї напруги, тобто електрозабезпечення, з постачальником електричної енергії за передану та доставлену орендарю електричну енергію має розраховуватись орендодавець, як безпосередній власник електроустановок, які здаються в оренду. Відповідно, не виникає й інших господарських відносин між постачальником електричної енергії та орендарем (щодо отримання технічних умов, розрахунків тощо).

З вищевикладеного випливає, що процедура укладення, зміни, а також розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу суттєво відрізняється від порядку, який застосовується до інших видів договорів. Ці відмінності включають у себе: в першу чергу, необхідність технічних передумов для укладення такого договору; по-друге, те, що він є одночасно публічним та договором приєднання; по-третє, наявність спеціальних підстав для односторонньої зміни чи розірвання; по-четверте, особливий порядок обмеження або припинення постачання електричної енергії для конкретних споживачів.

3.3. Цивільно-правові наслідки невиконання або неналежного виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

Правові норми, що регулюють договірні відносини, мають включати ефективний механізм примусу для забезпечення виконання зобов'язань учасниками, а у випадку порушень – передбачати застосування відповідних санкцій. Чим більш детально визначений цей механізм, тим більш зрозумілим стає юридичне становище учасників договору і тим більш високими є гарантії її виконання. Зважаючи на особливості предмета договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, майнова відповідальність сторін може мати свої відмінності, які визначаються специфікою цього предмета.

При пошкодженні споживачем засобів вимірювальної техніки, порушення цілісності пломб, безоблікове споживання електричної енергії, самовільне підключення до об'єктів електроенергетики, споживання електричної енергії без засобів вимірювальної техніки, використання «штучного нуля», що призвело до споживання необлікованої електричної енергії та ін., оператор системи здійснює перерахунок за користування електроенергією «з дня останнього контрольного огляду засобу комерційного обліку або технічної перевірки (якщо технічну перевірку було проведено після останнього контрольного огляду засобу комерційного обліку) до дня виявлення порушення, але не більше загальної кількості робочих днів у шести календарних місяцях (в окремих випадках, у 12 календарних місяцях) що передували дню виявлення порушення». Щодо відповідальності побутового споживача, то при його діях з зі пошкодження пломб, пошкодження (розбите скло, пошкодження цілісності корпусу лічильника тощо) або відсутність засобів вимірювальної техніки, фіксація індикаторами впливу на лічильник електричної енергії постійного (змінного) магнітного або електричного полів, самовільне підключення електроустановок, струмоприймачів або електропроводки до електромережі, що не є власністю оператора системи, з порушенням схеми обліку, використання «штучного нуля», що призвело до

споживання необлікованої електричної енергії, інших порушеннях з метою споживання необлікованої енергії здійснюється перерахунок за користування електроенергією за період з дня останнього контрольного огляду засобу комерційного обліку, але не більше загальної кількості робочих днів у шести календарних місяцях. Варто зазначити що різні види порушень мають різний спосіб визначення кількості днів коли було допущено порушення.

У разі своєчасного (до виявлення порушення представниками оператора системи) письмового повідомлення споживачем оператора системи про виявлені ним пошкодження засобів вимірювальної техніки, пошкодження або зрив пломб та/або пристроїв (шафи обліку, захисної панелі тощо), на яких встановлені такі пломби та які закривають доступ до струмоведучих частин схеми (вузла) обліку (за умови відсутності явних ознак втручання в роботу засобів вимірювальної техніки) чи пошкодження індикатора (за умови наявності активного елемента індикатора) або спрацювання індикатора (за умови відсутності підтвердження заводом виробником індикатора факту його спрацювання внаслідок дії магнітного поля) положення цієї глави не застосовуються [179]. Варто взяти до уваги постанову ВС у складі колегії судів КГС від 01.09.2022 у справі № 920/801/21 в якій суд виклав таку правову позицію: підтвердження встановлення на прилад обліку споживача таких індикаторів, передача їх на збереження споживачу та підтвердження фіксації цими індикаторами впливу постійного (змінного) магнітного або електричного полів, свідчить про явні ознаки втручання споживача в параметри розрахункового приладу обліку з метою зміни його показів, що є порушенням ПРРЕЕ, і не потребує додаткового встановлення факту порушення споживачем ПРРЕЕ, оскільки цей факт підтверджується самим індикатором, яким зафіксовано вплив магнітного чи електричного полів.

Враховуючи те, що індикатори встановлюються на приладах обліку або є вмонтованими в прилади обліку, то відповідальність за збереження і цілісність індикаторів, встановлених на/або в приладах обліку, має покладатися відповідно до акта про пломбування на сторону, яка несе відповідальність за збереження і цілісність цих приладів обліку (власник [користувач] електроустановки або

організація, на території [у приміщенні] якої вони встановлені) [173].

Порушення описані вище, допущені при користуванні електричною енергією, оформляються наступним чином:

Першою стадією є складення Акту про порушення Правил. Акт складається представниками оператора системи на місці виявлення порушень у присутності споживача, або особи яка допустила представників оператора системи на об'єкт для перевірки. Акт про порушення Правил - документ встановленого зразка, відступати від якого заборонено законодавством. Представники складають Акт у двох примірниках. В акті про порушення Правил фіксується згода або незгода споживача із зафіксованим в акті порушеннями Правил. Акт про порушення Правил підписується представниками енергопостачальника та споживачем, Акт вважається правомочним, якщо його підписали представник (представники) оператора системи, який (які) брали участь у перевірці, та споживачем (представником споживача) або іншою особою, яка допустила представників оператора системи на об'єкт (територію) споживача для проведення перевірки. У разі відмови споживача від підпису обов'язково робиться позначка про відмову, тоді акт має бути підписаний окрім представника оператора система, та ще однією незаінтересованою особою. Один примірник акту про порушення Правил вручається споживачу, другий залишається у представників оператора системи. Споживач має право внести зауваження та заперечення до акту, викласти мотиви своєї відмови від його підписання. До акту про порушення сторонами можуть бути додані пояснення, зауваження та докази, перелік яких (за наявності) зазначається в акті. В окремих випадках обов'язково призначається експертиза Факт пошкодження пломб та/або індикаторів, та/або засобів вимірювальної техніки, факт втручання споживача в роботу засобів вимірювальної техніки, крім випадків спрацювання індикаторів (фіксації індикаторами впливу фізичних полів), має бути підтверджений експертизою, проведеною спеціалізованою організацією (підприємством), яка має право на її проведення відповідно до законодавства.

Наступною стадією є розгляд акту про порушення Правил відповідно до

встановленої процедури. Процедура розгляду акту складається з наступних дій.

Акт про порушення Правил розглядається комісією з розгляду актів, яка створюється оператором системи і складається не менш ніж з трьох уповноважених представників оператора системи. Споживач має право бути присутнім на засіданні комісії з розгляду актів. Оператор системи повідомляє споживача не пізніше ніж за 7 календарних днів до дня засідання комісії, зокрема про його місце, час і дату. Акт про порушення Правил не розглядається у разі неповідомлення або несвоєчасного повідомлення споживача про час і дату засідання комісії.

Рішення комісії з розгляду актів оформляється протоколом, копія якого видається споживачу. Протокол про допущені порушення є підставою для визначення кількості необлікованої енергії внаслідок порушення Правил та надані споживачеві розрахункового документу. Споживач має оплатити розрахункові документи за необліковану електричну енергію протягом 30 календарних днів від дня отримання рахунка. У разі незгоди споживача з фактом безоблікового споживання електричної енергії та відмови від сплати вартості необлікованої електричної енергії оператор системи має право звернутися до суду для підтвердження факту безоблікового споживання електричної енергії та стягнення вартості необлікованої електричної енергії.

При розгляді відповідальності споживача за порушення умов договору слід відзначити, що основи та межі цієї відповідальності не завжди чітко визначені, особливо у випадках порушень правил використання електроенергії.

Це представляє собою значущу проблему, яка потребує ретельного аналізу та уточнення правових норм для забезпечення більшої чіткості та точності в цьому контексті. Відповідно до Правил роздрібного ринку електричної енергії необліковане споживання енергії є протиправним діянням. Споживач може бути звільнений від відповідальності за необліковане споживання енергії у разі своєчасного повідомлення відповідних органів про порушення схеми обліку, несправності в роботі розрахункових систем і приладів обліку (за умови

відсутності явних ознак втручання в роботу засобів вимірювальної техніки) чи пошкодження індикатора (за умови наявності активного елемента індикатора) або спрацювання індикатора (за умови відсутності підтвердження заводом виробником індикатора факту його спрацювання внаслідок дії магнітного поля). Варто відзначити що моментом коли настає таке порушення є повідомлення показників. Через те що об'єктивно встановити дату порушення обліку, зазвичай, неможливо, відтак є проблема з встановленням відповідальності споживача.

Кількість днів, протягом яких споживання електричної енергії здійснювалося з порушенням вимог цих Правил, визначається виходячи з кількості робочих днів електроустановки споживача (крім випадків фіксації засобами комерційного або технічного обліку кількості днів, протягом яких споживання електричної енергії здійснювалося з порушенням вимог цих Правил «з дня останнього контрольного огляду засобу комерційного обліку або технічної перевірки (якщо технічну перевірку було проведено після останнього контрольного огляду засобу комерційного обліку) до дня виявлення порушення, але не більше загальної кількості робочих днів у шести календарних місяцях (в окремих випадках, у 12 календарних місяцях) що передували дню виявлення порушення»).

Крім того, чинне законодавство не містить санкцій за необліковане споживання електроенергії у разі відсутності вини споживача за порушення обліку. Використовуваний механізм розрахунку вартості електричної енергії, яка не була облікована внаслідок порушення обліку, ґрунтується на середньодобовому споживанні за попередніми (до порушення обліку) або наступними періодами.

Ця позиція застосовується і в судовій практиці, а саме Велика Палата Верховного Суду в постанові від 05.10.2022 у справі №906/513/18 відступила від висновків, викладених у постанові КЦС ВС від 26.06.2018 у справі №591/5934/16-ц, стосовно того, що за відсутності спричиненої певним порушенням можливості споживання необлікованої електроенергії визначення її обсягу та вартості є безпідставним [170].

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що вартість необлікованої електроенергії є платою за поставлену електричну енергію, а не оперативно-господарською санкцією чи збитками в розумінні законодавства про електроенергетику. Схожі висновки викладені в пунктах 67, 72 та 73 постанови Великої Палати Верховного Суду від 14.01.2020 у справі № 910/17955/17[167].

Цей підхід лише намагається оцінити об'єм використаної енергії. Використання цього підходу може призвести до значних втрат електроенергії для постачальних організацій через «невиявлені розкрадання». Враховуючи вищезазначене, крім потреби відшкодування завданих збитків, необхідно включити у договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу умови щодо відповідальності, включаючи можливість застосування штрафу за необліковане споживання електроенергії.

Такої ж думки Веґkowski Viktor, який зазначає, що енергокомпанія може нараховувати споживачу компенсацію за незаконне споживання енергії, лише за сам факт втручання в систему вимірювання, наприклад, якщо існує можливість незаконного споживання цієї енергії, а не лише за енергію, що була фактично спожита [1].

Таким чином, норму щодо застосування штрафу слід закріпити в нормативно-правових актах, а саме доповнити п. 8.4. ПРРЕЕ наступним положенням:

«п. 8.4.15. У випадку встановлення порушень передбачених п.8.4.2, винна особа, окрім вартості не облікованої електричної енергії, сплачує штраф у розмірі від 1 до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

При цьому права, обов'язки та відповідальність енергопостачальників визначаються, зокрема, ст. 57 Закону України «Про ринок електричної енергії», яка серед іншого встановлює, що енергопостачальники (останньої надії), що здійснюють постачання електричної енергії, не мають права відмовити споживачу в укладанні договору на постачання електричної енергії, крім випадків якщо об'єкт споживача не відповідає критеріям, зазначеним в обраній комерційній пропозиції.

Права споживачів електроенергії визначаються ст. 58 цього ж Закону. Серед

іншого, розділ XII встановлює, що захист прав споживачів електричної енергії, а також механізм захисту цих прав регулюються цим Законом, законами України «Про захист прав споживачів», «Про захист економічної конкуренції», іншими нормативно-правовими актами.

Щодо відповідальності за розкрадання електричної енергії та інших порушень (ПРРЕЕ) внаслідок дій споживача, законодавство визначає це питання неоднозначно. Вартість матеріальних збитків для споживача, який порушує правила вимірювання споживаної електроенергії з метою зниження показників приладів, і втрати, що виникають внаслідок перерахунку, не завжди відповідають важливості порушення. Одна з причин полягає в тому, що перерахунок проводиться за допомогою спеціальних формул, які не завжди адекватно відображають конкретну ситуацію. Як наслідок, розрахований обсяг спожитої енергії може бути як вищим, ніж фактично викрадено, так і нижчим. Платіжні документи, видані на підставі акту про розкрадання, зазвичай залишаються непогашеними, і вирішення конфлікту здійснюється через суд. Час, що пройде між встановленням факту розкрадання та судовим розглядом, може бути тривалим, і часто важко відновити обставини порушення.

Треба враховувати різницю в підходах законодавця до визначення відповідальності за договорами постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. З одного боку, застосовуються загальні вимоги до відповідальності, з іншого боку, законодавством передбачена додаткова відповідальність для сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Це означає, що правовідносини можуть бути регульовані, крім Цивільного кодексу України, іншими законами та правовими актами, а також обов'язковими правилами, прийнятими відповідно до них.

Оскільки договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є двостороннім зобов'язанням, відповідно він також регулює також і відповідальність енергопостачальника за невиконання або неналежне виконання зобов'язань. Зокрема ст. 77 Закону України «Про ринок електричної енергії» встановлює, що учасники ринку, які порушили нормативно-правові акти, що

регулюють функціонування ринку електричної енергії, несуть відповідальність згідно із законом. п. 5.2.5. ПРРЕЕ Постачальник електричної енергії несе відповідальність у порядку, передбаченому законодавством України, за завдані споживачу та/або оператору системи збитки внаслідок порушення ним умов договору та цих Правил.

Аналізуючи законодавство щодо відповідальності у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, можна визначити, що штрафні санкції не передбачені у відносинах між енергопостачальником і споживачем. Значно більше того, відповідальність енергопостачальника обмежена лише величиною завданих збитків споживачеві, і це стосується лише певних випадків, таких як наявність або відсутність договору на момент відшкодування (особливо в контексті якості електроенергії).

Відповідальність за недотримання гарантованих стандартів якості електропостачання визначається Постановою НКРЕКП Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання [130]. Відповідно до цього порядку споживач який має право на компенсацію може її отримати шляхом зарахування суми відповідної компенсації в рахунку за спожиту електричну енергію. Разом з тим, якщо на момент виплати компенсації у споживача немає чинного договору він втрачає право на свою компенсацію. На нашу думку, така норма звужує права споживача та відповідно дане положення, передбачене підпунктом 4 п. 5.1. Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання. Слід виключити та доповнити даний Порядок п. 6.15. в наступній редакції:

«6.15. Електропостачальник зобов'язаний сплатити споживачу компенсацію за недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг протягом місяця з дня встановлення порушення стандартів якості».

При встановленні особливостей відповідальності за договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу слід взяти до уваги твердження Ю.М. Юркевича і Р.В. Крупника «Особливості механізму постачання природного

газу та особливості товарної продукції, якою є природний газ зумовлюють те, що правовідносини між сторонами договору постачання мають певну специфіку в частині виконання постачальником обов'язку поставити газ належної якості та відповідальності за неналежне його виконання» [271].

Невід'ємним елементом механізму правового регулювання - юридична відповідальність є. За справедливим твердженням Л. І. Калініченко, «Юридична відповідальність як явище об'єктивного права – це передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких відповідний суб'єкт права зазнає за вчинене правопорушення (порушення суб'єктивних прав) і які процесуально закріплені в передбаченому законодавством порядку» [87, с. 16].

Це означає, що успішність та ефективність в забезпеченні належного виконання умов договору визначається переважно правильним вибором методів впливу, які застосовуються в разі порушення сторонами своїх зобов'язань.

Так, відповідно до чинного законодавства, енергопостачальник може бути звільнений від матеріальної відповідальності в разі виникнення форс-мажорних обставин, неправомірних дій споживача чи обмежень у подачі енергії відповідно до визначених випадків і т.п. Проте важливо, щоб ці обставини були причинно-наслідково пов'язаними з порушенням зобов'язань. У випадку виникнення таких обставин, які усувають відповідальність, енергопостачальник може бути звільнений від обов'язку відшкодування збитків чи штрафів або компенсацій.

Основним інструментом для встановлення наявності причинно-наслідкового зв'язку в англосаксонській системі права є «but for» test, якому в континентальній системі відповідає правило «conditio sine qua non» [89]. «But for» test використовується як у деліктному праві, так і в договірному. Наявність причинно-наслідкового зв'язку за цим тестом перевіряється шляхом встановлення, чи була б шкода, якби не було тієї чи іншої дії або бездіяльності. І якщо шкода наявна незалежно від поведінки суб'єкта, то причинно-наслідкового зв'язку немає, і навпаки [11].

Так, визначення відповідальності часто пов'язане з наявністю причинно-наслідкового зв'язку між діями особи та завданою шкодою. Якщо відсутній такий зв'язок, може бути визнано, що виникає ситуація, коли немає вини або, навпаки, коли вина присутня, але вона не призводить до шкоди. Концепція причинно-наслідкового зв'язку важлива для вирішення питань відшкодування збитків та визначення відповідальності сторін у цивільних відносинах.

Так, згідно з цивільним законодавством, вина споживача може бути у вигляді як умисного (свідомого порушення умов договору), так і необережного характеру (недостатньої уваги чи обережності, що може призвести до порушення договору).

На нашу думку, якщо споживач своєю поведінкою (діями чи бездіяльністю), ускладнюють або навіть унеможливають забезпечення безперебійного постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, це є підставою, що може звільнити енергопостачальника від відповідальності.

Окрім цього, пошкодження технічних засобів енергопостачання через дії сторонніх осіб, теж може служити причиною для звільнення енергопостачальника від відповідальності. У таких ситуаціях енергопостачальнику може бути важче або навіть неможливо забезпечити нормальне функціонування мережі через обставини, які перебувають поза його контролем.

Цивільно-правова відповідальність виконує різні функції, такі як компенсаційна, превентивна, виховна та штрафна, які, хоч і відрізняються за змістом, але тісно пов'язані між собою. Вони спрямовані на задоволення законних прав та інтересів учасників приватного майнового обороту. Відповідальність за порушення умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу виникає в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань за таким договором. Зазвичай цивільне законодавство встановлює повну відповідальність порушника, але можуть існувати обмеження, встановлені законом або договором.

Як правило, відповідальність енергопостачальник за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань є обмеженою, і часто відомчі

правила регулювали ці відносини, зводячи їх до символічного значення. Обмеження відповідальності стосовно певних порушень енергопостачальника досі встановлює і чинне законодавство (в Законі України «Про ринок електричної енергії», «та ПРРЕЕ і ін). Проте, відносини між сторонами за договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу повинні підпадати під загальні норми відповідальності за порушення договірних зобов'язань, з урахуванням особливостей виконання цих договорів.

Енергія як предмет договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу має ряд особливостей, однією з яких є її безперервність. Безперервність в контексті договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу вказує на постійність або неперервність подачі енергії споживачу. Це означає, що енергопостачальник зобов'язаний забезпечувати стійкий та неперервний доступ до енергетичних ресурсів для споживача протягом усього терміну договору. Така особливість є важливою для забезпечення надійного та безперебійного функціонування енергетичної системи для споживачів. Безперервність забезпечується двома сторонами договору постачання енергетичних ресурсів енергопостачальником, який зобов'язаний подавати енергію і споживачем енергії, який зобов'язаний утримувати мережі, прилади та обладнання в передбаченому законом і договором технічному стані. Обмеження у споживанні електроенергії та регулювання графіків навантаження споживачів проводяться відповідно до конкретних інструкцій та визначених правил.

Оскільки будь-яке порушення умов договору повинно мати негативні наслідки для сторони, що його порушила, важливо здійснити правовий аналіз методів впливу, які застосовуються в таких випадках.

Справедливим є твердження, що необхідно розглядати питання про неустойку відокремлено від санкцій за перерви в енергопостачанні. У відповідності до санкцій за перерви в енергопостачанні важливо встановити штраф за кожний випадок перерви, оскільки це порушення може призвести до

недовідпуску енергії споживачеві, і не завжди в цей час споживач потребує цю енергію. Щодо відшкодування збитків, завданих обома цими порушеннями договірних зобов'язань, варто застосовувати загальні принципи. Для аналізованих випадків порушень варто розробити спеціальний метод підрахунку завданих збитків, оскільки вони можуть включати в себе втрати від браку продукції, пошкодження матеріалів, виробничі аварії, зниження якості продукції, а також непродуктивні витрати матеріалів та робочої сили.

Отже, саме безперервність енергопостачання відрізняє договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу від інших видів договорів. Це не лише разові правочини, а тривалі і безперервні цивільні зв'язки. З цієї причини законодавство ретельно регулює випадки припинення та призупинення виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, враховуючи особливості його тривалості та неперервності.

Так, енергопостачальник несе відповідальність перед споживачем за належну якість поставленої продукції (електроенергії). Це включає в себе забезпечення стабільної і безперебійної подачі електроенергії, а також відповідність параметрів електроенергії встановленим стандартам і нормам якості. Якщо якість електроенергії не відповідає визначеним нормам, споживач може мати підстави для пред'явлення претензій або вимоги компенсації.

Перевірка якості електроенергії здійснюється ОСР за зверненням, скаргою чи претензією споживача в точці розподілу і здійснюється останнім у відповідності з вказаними нормативами. Перебіг строку усунення причин недотримання показників якості електричної енергії розпочинається з дня, наступного за днем, коли ОСР став відомий факт недотримання показників якості електричної енергії за результатами проведення вимірювання, або з дня, наступного за днем отримання скарги/звернення/претензії споживача, якщо ОСР уже були відомі причини недотримання показників якості електричної енергії. Час споживання електричної енергії без дотримання показників якості і виявлення винною сторони у її зниженні визначається за результатами вимірювань за можливості електронними лічильниками або проводячи вимірювання з поетапним

відключенням устаткування споживачів.

У зв'язку з розвитком технологій актуальним є питання зобов'язати встановлювати лічильник з автоматичною передачею даних на системний комп'ютер. Таким чином, вдасться отримати актуальні дані щодо кількості, якості та інших показників електричної енергії та відповідно усунення ряду суперечностей між електропостачальниками та споживачами. У випадках недотримання показників якості електроенергії споживач повинен звернутися до оператора системи, який, у свою чергу, зобов'язаний організувати вимірювання та надати споживачу письмову відповідь, в якій зазначити про задоволення або відмову в задоволенні скарги/звернення/претензії щодо якості електричної енергії. Якщо виявлені відхилення виникли через споживача, він повинен застосовувати різноманітні методи, рішення та інші засоби для покращення якості електроенергії. Коли ж недотримано стандартів якості електроенергії, яка відпускається споживачеві, з вини ОСР, то останній, згідно Закону України «Про ринок електричної енергії», та Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання і Постанови НКРЕКП «Про затвердження «Кодексу систем розподілу» [195] ОСР зобов'язаний усунути причини недотримання показників якості електричної енергії протягом 30 днів у разі можливості їх усунення простими роботами (оперативними діями персоналу ОСР) або 180 днів у разі необхідності проведення складних робіт (будівельних робіт або заміни елементів мережі), ОСР надає споживачу компенсацію за недотримання показників якості електричної енергії у розмірі та порядку, що встановлені Регулятором. Окрім компенсації ОСР зобов'язаний відшкодувати споживачу збитків заподіянні внаслідок недотримання ОСР показників якості електропостачання.

Вітчизняна правова доктрина тривалий час характеризувала концепцію відповідальності як відносно розмиту. Зокрема, це відноситься до відшкодування збитків, спричинених порушенням договору. Цивільно-правова відповідальність завжди має майновий характер і завдання відновлення або компенсації порушених прав потерпілого як майнової санкції. Використання заходів відповідальності при

порушенні договірних зобов'язань спрямоване на зміну прав та обов'язків сторін, коли відновлення порушених правовідносин у натурі неможливе. Основна мета – досягти результату, передбаченого виникненням правовідносин, та відшкодувати завдані втрати та збиток, спричинений порушенням обов'язків винною особою. Застосування договірної відповідальності завжди пов'язане з відшкодуванням збитків і сплатою неустойок, що має велике значення для забезпечення виконання договору, але цей інститут слабо розвивався на практиці, зокрема, у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Сьогодні не викликає сумніву, що відповідальність за договором постачання енергії енергетичних ресурсів за своєю суттю є економічно-юридичною, тобто передбачає майнові наслідки застосування санкцій [164]. У зв'язку з чим відповідальність за порушення умов договору зазвичай розподіляється на компенсаційну та штрафну, відповідно до завданих збитків.

Останнім часом концепція розширення компенсаційної функції вплинула на відповідальність у комерційному обороті. Це відзначилося у законодавстві в галузі енергетики, де, незважаючи на закріплення штрафної відповідальності за неналежне виконання зобов'язань, також вказується на можливість відшкодування збитків з боку сторони, яка порушила договір. Крім того, передбачається можливість вимагання відшкодування збитків за інші порушення умов договору, не враховані в Правилах. Сторонам також надається право встановлювати додаткові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань у самому договорі.

Одночасно вважаємо, що необхідно змінити підходи до визначення методів впливу на недобросовісну сторону. Аналіз європейської практики правового регулювання взаємовідносин показує, що головним видом договірної відповідальності є відшкодування завданих невиконанням чи неналежним виконанням збитків. Підвищення значущості компенсаційної функції відповідальності в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, на наш погляд, повинно призвести до зміцнення дисципліни між сторонами у цих відносинах.

Широко відомо, що відшкодування збитків (як реальних, так і упущеної вигоди) є важливою формою цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Слід зазначити, що чинним Цивільним кодексом України цей вид відповідальності визнається як універсальний засіб захисту, який може бути застосований для захисту різних майнових та/або особистих немайнових прав. Однак у контексті його застосування як заходу відповідальності за порушення договірних зобов'язань, цей вид відповідальності набуває особливого значення. Його застосування залежно від характеру зобов'язань дозволяє ефективно контролювати поведінку боржника та ефективно захищати права кредитора у випадку порушення зобов'язань, за умови дотримання принципів добросовісності, розумності, справедливості та пропорційності.

Узагальнюючи варто зазначити, що загальним засобом захисту порушеного права за невиконання або не належне виконання умов договору повинна бути вимога про відшкодування збитків. Так, І.В. Подколзін зазначає, що визначальним для усіх дослідників є постулат, сформульований ще в римському приватному праві, згідно з яким майновою шкодою (збитками) вважалось «обчислене в грошах будь-яке зменшення наявного майна та інше ущемлення майнового інтересу однієї особи, заподіяне протиправними діями іншої особи, яке складається з двох елементів — втрат наявного та втраченої вигоди» [166, с. 11]. Відтак під збитками слід розуміти об'єктивне зменшення майнових благ у зв'язку з втратою, пошкодження або знищення майна, здійснені витрати, а також втраченої вигоди внаслідок невиконання чи неналежного виконання договору однією зі сторін.

Окрім шкоди, яка виникає внаслідок знищення або пошкодження самого об'єкта договору, відшкодування також враховує поломки і втрату іншого майна чи обладнання. Це може включати збитки, спричинені погіршенням якості електроенергії, що часто є ключовим аспектом у відшкодуванні збитків при постачанні енергетичних ресурсів через приєднану мережу. При завданні шкоди майну визначається обсяг витрат на його відновлення або усунення пошкоджень.

До загальної суми збитків, які підлягають компенсації, включається втрачена вигода, яка виникає внаслідок невиконання або неналежного виконання договору.

Упущеною вигодою вважається та, яку можна очікувати внаслідок нормального розвитку подій із застосуванням необхідних заходів. Однак враховуючи гіпотетичний характер очікуваної вигоди, пред'явлення вимоги про відшкодування неодержаних доходів (упущеної вигоди) покладає на кредитора зобов'язання довести, що доходи не є абстрактними, а дійсно були б отримані.

При вирішенні питання про відшкодування збитків необхідно обов'язково враховувати причинний зв'язок між невиконанням зобов'язань за договором і фактом втрати очікуваних доходів. Навіть якщо кредитор отримав доходи від інших операцій або через подальше виконання зобов'язань боржником, це не впливає на обов'язок компенсації. Внаслідок невиконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу або недотримання якості може спричинити відхилення в діяльності споживача, що призводить до порушення зобов'язань, штрафних санкцій та втрати прибутку, а також інших втрат. Ці витрати, якщо будуть доведені повинні бути компенсовані як і інші складові збитків. За загальним правилом кредитор повинен доводити факт невиконання або неналежного виконання зобов'язання (недопоставку енергії, несплату), але не вину боржника [48, с. 49]. У контексті договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу невиконання обов'язків, таких як недопоставка енергетичних ресурсів, неприйнятне обслуговування від підрядників і подібне, не може служити підставою для визнання відсутності вини з боку боржника. У такому випадку боржник зобов'язаний відшкодувати збитки кредитору згідно з умовами договору. Проте, якщо факт невиконання або неналежного виконання обов'язків не був доведений, боржник може бути звільнений від майнової відповідальності саме через відсутність підтвердження цього факту. Разом з тим підлягає визначення вина кредитора, зокрема, якщо він умисно або з необережності спонукав збільшенню розміру збитків чи не застосував заходи до їх зменшення [111, с. 670].

Також, при вирішенні питання про відповідальність боржника за договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, слід враховувати можливості кредитора зменшити збитки. У випадку, якщо боржник може довести

наявність такої можливості, розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, буде зменшений.

Енергопостачальник має право застосувати до споживача у разі несвоєчасної оплати ним отриманої енергії санкції, передбачені законом. Однак часто, як відповідальність за невиконання умов договору енергопостачальник застосовує припинення або обмеження подачі енергії. А саме, він має право за наявності боргу в розмірі більшому ніж вартість електричної енергії, спожитої протягом двох попередніх місяців, розірвати договір про постачання електричної енергії споживачу згідно з його умовами.

Загальний порядок припинення постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в разі несплати за спожиту електроенергію встановлений роз. VII Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 312.

Так, у разі несплати за спожиту електричну енергію за умови попередження споживача не пізніше ніж за 10 робочих днів до дня відключення направляється поштовим зв'язком попередження про припинення постачання електричної енергії. У разі несплати за наявності заборгованості з оплати за спожиту електричну енергію відповідно до умов договору з електропостачальником після отримання споживачем попередження оператор системи має право відключити споживача від електричної мережі.

Тобто енергопостачальник може відключити постачання після попередження про це споживача. Однак за необхідності вжити невідкладні заходи щодо запобігання або ліквідації аварії в системі енергопостачальника, а також у випадках передбачених Правилами постачання енергії може бути припинене без попередження споживача про перерву в подачі енергії.

Слід наголосити, що забороняється відключення захищених споживачів крім випадків передбачених виключно в порядку, визначеному Законом України «Про ринок електричної енергії», цими Правилами, та з дотриманням вимог порядку забезпечення постачання електричної енергії захищеним споживачам, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Згідно з п. 5.5.5. Правил роздрібного

ринку електричної енергії споживач електричної енергії зобов'язаний сплачувати за електричну енергію та надані йому послуги відповідно до укладених договорів. За несвоєчасну оплату передбачених договором (комерційною пропозицією) платежів понад обумовлений термін споживач сплачує неустойку (пеню) та інші платежі згідно з законодавством та договором (п. 4.17 Правил роздрібного ринку електричної енергії).

У будь-якому випадку прострочення в постачанні енергетичних ресурсів через приєднану мережу призводить до невиконання умов договору щодо обсягу енергії. Таким чином, енергопостачальник несе відповідальність, перш за все, за затримки у постачанні енергії та також за відмову від надання необхідних обсягів. Відповідно до чинного законодавства енергопостачальна організація несе відповідальність перед споживачем за порушення умов договору лише за наявності її вини [246].

Внаслідок цього енергопостачальні компанії часто намагаються в судових процедурах відхилити звинувачення у порушенні умов договору, через відсутність вини.

Можливістю впливу на того, хто порушує умови договору, є також використання неустойки. Виконання зобов'язань за певним видом договору може бути забезпечено за допомогою різних форм неустойки, таких як штраф чи пеня. Зазвичай умови неустойки встановлюються або в договорі між сторонами, або відповідно до закону. Зокрема за договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу майнова відповідальність сторін може бути визначена, виходячи з положень Закону України «Про ринок електричної енергії», Правил роздрібного ринку електричної енергії. Так, стягнення неустойки є правом кредитора навіть якщо неустойка передбачена законодавством (не кажучи вже про договірну неустойку).

При аналізі договірної неустойки необхідно також зазначити наступне: законодавством України (так як і, наприклад, в польському (абз. 1 статті 484 Цивільного кодексу) передбачена можливість застосування неустойки (штрафу) за невиконання договору постачання, а за його прострочення – пеню.

«У світовій практиці неустойка має компенсаційний характер, і не залежить від розміру і наявності збитків» [41, с.59]. У судовій практиці дотримуються цієї ж думки, а саме, що неустойка не є каральною санкцією, а має саме компенсаційний характер. Вона не повинна перетворюватись на несправедливо непомірний тягар для боржника і бути джерелом отримання невиправданих додаткових прибутків для кредитора.

Загалом відомо, що суд не має права зменшувати суму збитків, завданих кредитору через неналежне виконання договору. Проте, щодо штрафних санкцій, суд може скоротити розмір неустойки, яка підлягає стягненню. Причиною для такого рішення може бути надмірність розміру неустойки у порівнянні з завданими збитками, враховуючи ступінь невиконання зобов'язання, фінансовий стан сторін та інші обставини. Слід зазначити, що справедливість, добросовісність, розумність як загальні засади цивільного законодавства є застосовними в питаннях застосування правової відповідальності, а завдання неустойки – сприяти належному виконанню зобов'язання, стимулювати боржника до належної поведінки. Так, суд має право, але не обов'язок зменшувати розмір неустойки. Відповідно до закону, передбачено лише можливість зменшення неустойки, але не повне звільнення винної сторони від неї. Як ніколи, суди не перестають нас дивувати – траплялось, що зменшували розмір відповідальності на 90 % (справи № 922/2127/22 [238], № 907/809/22) [237]), до 50 % (справи № 904/1401/22 [234], № 925/154/22 [232]) або взагалі відмовляли у стягненні неустойки (справа № 904/4813/22 [236]). Попри це, усе ж можна говорити про досить усталену практику суду, на яку можуть орієнтуватися боржники у справах, які бажають зменшити розмір своєї відповідальності на підставі ст. 233 ГК України та ст. 551 ЦК України. Важливою є можливість зменшення суми неустойки, яку слід сплатити, з урахуванням порушених інтересів сторін. Це дозволяє суду здійснювати суб'єктивну оцінку порушених інтересів боржника.

Аналізуючи судову практику, слід відзначити постанову Верховного Суду, у якій досить докладно та аргументовано зібрані основні принципи відповідальності й можливість зменшення її розміру, від 15.02.2023 р. у справі №

920/437/22 [173].

Зважаючи на вищенаведене пропоную у законодавчому порядку визначити чіткий перелік обставин і максимальні розміри можливого зменшення неустойок за порушення договору. Наприклад можна закріпити такі обставини:

- чи є конкретний випадок винятковим та відмінним від інших;
- надмірне перевищення розміру неустойки над розміром завданих збитків;
- ступінь виконання зобов'язання боржником;
- майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні;
- поведінку винної особи та ступінь вини боржника, його дії щодо намагання належним чином виконати зобов'язання;
- не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що варті уваги;
- причини неналежного виконання або невиконання зобов'язання;
- тривалість прострочення виконання зобов'язань;
- добровільне усунення винною стороною порушення та його наслідків;
- невідповідності розміру стягуваної неустойки (штрафу, пені) таким наслідкам;
- розмір збитків та інші обставини, які мають істотне значення.

Тобто суду при вирішенні цього питання окрім дотримання таких принципів як справедливість, добросовісність, розумність, а також реалізацію основного завдання неустойки – сприяти належному виконанню зобов'язання, стимулювати до належної поведінки слід враховувати як інтереси боржника, так і інтереси кредитора. Крім того, ми вважаємо, що зниження неустойки слід застосовувати до усіх договорів постачання енергетичних ресурсів, як споживчих так і укладених для здійснення підприємницької діяльності.

В умовах військової агресії росії проти України та постійним руйнуванням енергетичної інфраструктури не менш актуальним у сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу є питання про відповідальність за виконання грошових зобов'язань, зокрема, за договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

Положення цивільного права передбачає, що зобов'язання повинні бути

виконані належним чином відповідно до умов договору і законодавства. Моментом прийняття електричної енергії споживачем вважається момент виконання зобов'язання енергопостачальником а момент оплати рахунку за спожити енергію вважається моментом виконання зобов'язання з оплати енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Таким чином, право на отримання неустойки настає для кредитора у випадку неплатежу, починаючи з дня, наступного за днем зазначеним у договорі для оплати.

Одним із способів забезпечення зобов'язання, зокрема грошового є неустойка (пеня). Відповідно до п.4.17. Правил роздрібного ринку електричної енергії за несвоєчасну оплату передбачених договором (комерційною пропозицією) платежів понад обумовлений термін споживач сплачує неустойку (пеню) та інші платежі згідно з законодавством та договором. У той же час розмір зазначеної неустойки обмежений у розмірі подвійної облікової ставки Національного банку України (для непобутових споживачів). ЦК України передбачено, що зобов'язання припиняються лише належним виконанням або з інших підстав, настання обставин, які є підставою припинення зобов'язань.

Аналізуючи як національне, так і європейське законодавство необхідно зазначити, що основною метою відповідальності є забезпечення права на реальне виконання договірних зобов'язань. Однак виникають ситуації зокрема і при постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, що вимагають застосувати право на розірвання договору кредитором. Передбачена ст. 27 Закону України «Про ринок електричної енергії» можливість призупинення виконання своїх зобов'язань при невиконанні їх контрагентом (припинення електропостачання споживачу як санкція за несвоєчасну сплату спожитої енергії) не є одностороннім розірванням договору. Разом з тим, за умови повного розрахунку споживача за простроченим зобов'язанням та відшкодування витрат на припинення та відновлення постачання енергопостачальник зобов'язаний відновити постачання, при цьому договірні відносини не припиняються.

Що ж стосується дострокового розірвання договору як санкції за неналежне виконання зобов'язання, то сторони договору постачання енергетичних ресурсів

через приєднану мережу наділені таким правом, у випадках передбачених договором та законодавством України.

Варто законодавчо закріпити відповідні правила і в національному законодавстві. Такими підставами для розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу можуть бути, а саме:

з ініціативи споживача у разі:

- неправомірного припинення постачання енергетичних ресурсів;
- постачання енергетичних ресурсів з недотриманням гарантованих стандартів якості, більше двох разів;

з ініціативи енергопостачальника у разі:

- несплати за спожиту енергію понад обумовлений договором строк;
- не виконання протоколу комісії з розгляду актів про порушення.

Окрім майнової відповідальності, за порушення договірних зобов'язань передбачених договором постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу можуть застосовуватися й адміністративно-правові санкції. Крім того, Законом України «Про ринок електричної енергії» передбачено адміністративну відповідальність суб'єктів господарської діяльності за низку правопорушень у сфері постачання електроенергії. Регулятор у разі вчинення правопорушення на ринку електричної енергії приймає, у межах своїх повноважень, рішення про накладення штрафів на учасників ринку (крім споживачів, що не є учасниками оптового енергетичного ринку), беручи до уваги характер, тривалість та серйозність порушення, розмір заподіяної шкоди та розмір потенційного доходу, який міг бути отриманий внаслідок порушення.

Невідворотність відповідальності боржника за неналежне виконання зобов'язань не забирає можливості щодо звільнення його від відповідальності за наявності певних обставин. До таких обставин за міжнародним та українським правом належать форс-мажорні обставини. Однак слід розуміти, що форс-мажорні обставини звільняють тільки від відповідальності за порушення зобов'язань (тобто від нарахування штрафів/пені), проте не звільняють від необхідності виконання відповідних договірних зобов'язань.

Положення про форс-мажор підлягають застосуванню як звичайні умови договору навіть за відсутності відповідних приписів в тексті укладеної угоди. Наявність форс-мажору слід доводити і встановлювати щодо кожного окремого господарського зобов'язання, порушення якого є наслідком вказаних обставин [60, с. 186].

Поняття форс-мажорних обставин має різний зміст стосовно різних видів угод. Залежно від причин виникнення та характеру форс-мажорних обставин умовно виділяють наступні групи:

- природні явища – виняткові погодні умови та стихійні лиха (ураган, буря, повінь, нагромадження снігу, ожеледь, землетрус, пожежа, просідання і зсув ґрунту та ін.);

- обставини соціального (публічного) характеру – страйк, локаут, дія суспільного ворога, оголошена та неоголошена війна, загроза війни, терористичний акт, блокада, революція, заколот, масові заворушення, громадська, демонстрація, протиправні дії третіх осіб тощо;

- дії влади – введення ембарго, заборони, квоти тощо [96].

Окрім наведеної класифікації, існують інші підходи до розмежування форс-мажорних обставин – за терміном дії (короткострокові – ті, які теоретично, або завчасно встановлено, мають певні рамки тривалості: перекриття трас, повені, буревії та ін. та довгострокові – тривають протягом невизначеного, або завчасно встановленого тривалого періоду: війна, обмеження експорту/імпорту та ін.), за категоріями (рішення органів державної влади, які перешкоджають виконанню контрактів – валютні обмеження, ембарго на експорт, інше; непередбачувані зупинки на виробництві – страйки, саботаж; стихійні лиха; епідемії; пожежі; війна) [265]. Форс-мажорні обставини можуть бути наслідком як правомірних, так і неправомірних дій. Так, сьогодні з урахуванням стану енергосистеми України внаслідок збройної агресії російської федерації, надзвичайні ситуації, що загрожують її живучості, носять одночасно технічний, економічний та соціально-політичний характер.

Договірні відносини, що створюються з метою регулювання постачання

енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні, також зазнають негативного впливу війни, оскільки вони стають вразливими з точки зору їхньої спроможності виконувати зобов'язання. Незважаючи на це, українська правова система залишається гнучкою та лояльною, що дозволяє, зокрема, сторонам договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу дозволено передбачити наявність військових дій як форс-мажорної обставини, що унеможлиблюють належне виконання сторонами умов відповідного договору. Водночас учасники таких договірних відносин повинні мати на увазі, що використання війни як форс-мажорної обставини в неналежних цілях є незаконним, тим самим приховуючи свою недбалість, небажання належним чином виконувати умови договору або взагалі їх невиконання є неприпустимим [149].

Сторони договору як правило зазначають в умовах договору, що слід розуміти під поняттям «форс-мажору», зазначаючи конкретні обставини (відсутність товарів, невиконання зобов'язань субспоживачем і т.п.), настання яких звільняє боржника від відповідальності, а також порядок підтвердження настання таких випадків. Однак не всі події можна вважати форс-мажором, наприклад відсутність необхідної кількості коштів не може задовольняти вимогу щодо надзвичайності та невідворотності обставини, необхідних для наявності форс-мажору.

До обставин які теж не звільняють від зобов'язань слід віднести і об'єктивне підвищення вартості виконання договору, навіть якщо таке підвищення було спричинено обставинами, які настали після укладення договору.

Викладене дозволяє узагальнити досліджені аспекти укладання та виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Очевидно, що взаємовідносини між постачальником енергії та її споживачем є ключовими у схемі постачання та розподілу електроенергії. Інші аспекти, такі як передача електроенергії, обслуговування та експлуатація різного електроустаткування і т.д., можливі та доцільні лише при ефективному механізмі постачання електроенергії її споживачеві. Унікальні характеристики предмета цих договірних відносин

визначають цю особливість, оскільки електричну енергію неможливо зберігати і її споживання проявляється безпосередньо в момент придбання споживачами.

Організація договірних зв'язків у контексті постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу відрізняється тим, що конкретні завдання можуть бути реалізовані лише за активної участі кредитора, тоді як інші зобов'язання покладаються на боржника для самостійного виконання. Зокрема, в цьому виді договору виявляється принцип взаємодії сторін при виконанні зобов'язань, де кредитор виконує активну роль, спрямовану на належне виконання зобов'язань.

Висновки до III розділу

У третьому розділі досліджено особливості укладання та виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, через призму істотних умов договору та межі відповідальності сторін.

1. Процес укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з непобутовим споживачем передбачає наступні етапи:

- звернення заявника до постачальника енергетичних ресурсів з пропозицією укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (оферта);
- надання постачальник енергетичних ресурсів заявнику проект договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- право заявника на перевірку проекту договору та можливість внесення до нього свої зауваження та пропозиції;
- визначення істотних умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;
- укладення письмового договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

2. Звернуто увагу на особливості, пов'язані з процесом укладенням договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з побутовим споживачем. Якщо побутовий споживач планує використовувати електричну енергію, то оформлення договірних відносин з ним відбувається, як правило, шляхом приєднання споживача за заявою-приєднання до розробленого електропостачальником договору на умовах комерційної пропозиції, розміщеної на офіційному веб-сайті електропостачальника. Перед фактичним підключенням виникає потреба подати енергопостачальнику заяву-приєднання, провести огляд його електромережі, опломбувати лічильник і т.д. Після цього, якщо встановлено, що всі ці елементи відповідають чинним технічним вимогам, енергопостачальник створює особистий рахунок на ім'я споживача для виписки платіжних документів

за використану енергію.

3. Обґрунтовано необхідність у законодавчому порядку визначити чіткий перелік обставин і максимальні розміри можливого зменшення неустойок за порушення договору. Наприклад, можна виокремити такі обставини:

- надмірне перевищення розміру неустойки над розміром завданих збитків;
- ступінь виконання зобов'язання боржником;
- майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні;
- поведінку винної особи та ступінь вини боржника, його дії щодо намагання належним чином виконати зобов'язання;
- причини неналежного виконання або невиконання зобов'язання;
- тривалість прострочення виконання зобов'язань;
- добровільне усунення винною стороною порушення та його наслідків;
- невідповідності розміру стягуваної неустойки (штрафу, пені) таким наслідкам;
- розмір збитків та інші обставини, які мають істотне значення.

4. Обґрунтовано висновок про те, що для обох сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу передбачено тотожні підстави майнової відповідальності за невиконання та/або неналежне виконання договірних зобов'язань.

5. Запропоновано законодавчо закріпити підстави для розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а саме:

- з ініціативи споживача у разі:
 - неправомірного припинення постачання енергетичних ресурсів;
 - постачання енергетичних ресурсів з недотриманням гарантованих стандартів якості, більше двох разів;
- з ініціативи енергопостачальника у разі:
 - несплати за спожиту енергію понад обумовлений договором строк;
 - не виконання протоколу комісії з розгляду актів про порушення.

6. Запропоновано норму щодо застосування штрафу, яку слід закріпити в

нормативно-правових актах а саме, доповнити п. ПРРЕЕ наступним положенням:

«п. 8.4.15. У випадку встановлення порушень передбачених п. 8.4.2, винна особа окрім вартості не облікованої електричної енергії сплачують штраф у розмірі від 1 до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

7. Запропоновано внести зміни в ЦК України та викласти п. 4. ст 633 в такій редакції:

« 4. Підприємець не має права відмовитися від укладення публічного договору за наявності у нього можливостей надання споживачеві відповідних товарів (робіт, послуг).

У разі необґрунтованої відмови підприємця від укладення публічного договору він має відшкодувати збитки, завдані споживачеві такою відмовою, та укласти публічний договір, в тому числі і за рішенням суду».

А також доповнити підпунктом 20 п.1 ст. 57 Закон України «Про ринок електричної енергії»:

«20) укладати договори, з усіма споживачами, які до нього звернуться та виконувати умови таких договорів, крім випадків наявності обґрунтованих підстав неможливості забезпечити постачання енергії».

ВИСНОВКИ

У дисертації комплексно досліджено проблемні питання цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, що дозволило встановити особливості такого регулювання, розробити теоретичні положення і практичні рекомендації щодо його удосконалення та зробити наступні висновки:

1. Проаналізовано та сформовано етапи еволюції нормативно-правового регулювання відносин у галузі постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу в Україні:

- 1991 – 1997рр. – правові джерела радянського етапу регулювання постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;

- 1997-2016рр. – нормативні акти спрямовані для створення ринкових передумов;

- 2017р. – даний час – акти законодавства, спрямовані на регулювання ринкових засад постачання електричної енергії та адаптації до права ЄС.

2. Сформовано критерії класифікації актів законодавства в сфері постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а саме:

За сферою регулювання:

1. Загальні.
2. Спеціальні.

За джерелами встановлення:

1. Національні.
2. Міжнародні.

За юридичною силою:

1. Закони.
2. Підзаконні акти.
3. Рекомендаційні джерела.

3. Сформовано та обґрунтовано правову модель оптового ринку

електроенергії, а саме: «Інноваційний енергетичний гібридний ринок» (ІЕГР), який являє собою новаторську модель організації взаємовідносин у сфері електроенергетики, яка поєднує традиційні підходи з передовими технологіями та концепціями. Основна ідея цієї моделі полягає в створенні правової структури гібридного ринку, де споживачі, виробники, постачальники послуг енергозбереження та інші учасники мають можливість взаємодіяти за новими, більш гнучкими цивільно-правовими формами.

Переваги:

- інновації: сприяє впровадженню новітніх технологій та підвищенню конкурентоспроможності галузі;
- гнучкість: можливість ефективного взаємодії зі змінами в ринкових умовах та виробництва;
- сталість постачання: забезпечує стале та екологічно чисте постачання енергії.

Недоліки:

- високі витрати на впровадження: впровадження нових технологій може вимагати значних інвестицій;
- складність управління: розуміння та управління гібридною системою може виявитися складним завданням для деяких учасників ринку;
- необхідність стандартизації: вимагає розробки стандартів для забезпечення сумісності різних технологій.

4. Обґрунтовано необхідність доповнити преамбулу Закону України «Про ринок електричної енергії» поняттям «відносини пов'язані зі зберіганням електричної енергії» та викласти в такій редакції: «Згідно з преамбулою Закону України «Про ринок електричної енергії» визначаються правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії, регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням та зберіганням електричної енергії для забезпечення надійного та безпечного постачання електричної енергії споживачам з урахуванням інтересів споживачів, розвитку ринкових відносин, мінімізації

витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище».

5. Слід доповнити статтю 1 Закону України «Про ринок електричної енергії» поняттям «Система зберігання енергії» під якою слід розуміти:

«Система зберігання енергії – це інтегрована технічна система, яка забезпечує здатність ефективно збирати, конвертувати та утримувати енергію в різних формах з метою подальшого використання відповідно до потреб споживачів та вимог системи електропостачання».

6. Концептуальним напрямком удосконалення правового механізму регулювання постачання електричних ресурсів через приєднану мережу є поєднання цивільно-правових договірних форм коментованих відносин з удосконаленням управлінсько-публічних методів правового впливу з метою створення ринкової моделі постачання електричної енергії через приєднану мережу відповідно до вимог адаптації законодавства України з правом ЄС.

7. Обґрунтовано необхідність доповнити Закон України «Про ринок електричної енергії» наступними обов'язками постачальника, а саме:

- повідомляти споживача завчасно (не пізніше ніж за 24 години) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів;
- повідомляти споживача негайно (не пізніше ніж за 15 хвилин) про обмеження в постачанні енергетичних ресурсів (аварійні);
- забезпечити реальний облік витрачених енергетичних ресурсів споживачем шляхом зняття показників з приладів обліку споживання електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій;
- забезпечити встановлення приладів обліку споживання та якості електричної енергії, в тому числі за допомогою ІТ-технологій на всій мережі.

8. Необхідно доповнити права і обов'язки споживача, передбачених ст. 58 Закону України «Про ринок електричної енергії», а саме:

- споживач має право вибору виду договору (вирішити, чи бажає він укласти два договори - один з електропостачальником, інший з ОСР, або один договір,

тобто універсальний договір, на підставі якого буде здійснюватися продаж і постачання електроенергії);

- на доступ до інформації про:

- структуру палива або інших енергоносіїв, що використовуються для виробництва електроенергії, проданої в попередньому календарному році, і місце, де доступна інформація про вплив виробництва цієї енергії на навколишнє середовище;

- обсяг електроенергії, спожитої споживачем за попередній рік, та місце, де доступна інформація про середнє споживання електроенергії для даної групи приєднання, заходи з підвищення енергоефективності та енергоефективні технічні пристрої;

- обсяг споживання електричної енергії в розрахунковому періоді, на підставі якого було розраховано суму до сплати (зобов'язання дистриб'ютора або продавця у разі надання комплексної послуги, у розрахунку, що додається до рахунку);

- метод зчитування системи вимірювання та виставлення рахунків - чи було це фізичне чи дистанційне зчитування, зроблене уповноваженим представником енергетичної компанії, чи зчитування, зроблене та повідомлене споживачем;

- спосіб визначення обсягу споживання електричної енергії при розрахунковому періоді більше місяця та коли перший або останній день розрахункового періоду не збігається;

- споживач зобов'язаний негайно інформувати електропостачальника про будь-яку зміну адреси електронної пошти чи номера телефону.

9. Обґрунтовано, необхідність виключити підпункт 4 п. 5.3. Порядку положення: компенсація за недотримання гарантованих стандартів якості надання послуг електропостачальником не надається у випадках: 4) відсутності на момент виплати компенсації договірних відносин між споживачем, який мав право на компенсацію, та електропостачальником, цим положенням законодавець позбавляє споживача на отримання компенсації за товар неналежної якості, якщо відсутні договірні відносини. Оскільки, законодавча норма призводить до обмеження права

споживача на отримання компенсації за неякісний товар, тому вище зазначений підпункт слід виключити.

10. Доведено, що договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, слід визнати самостійним видом договору, що відрізняється від договору купівлі-продажу, через ряд особливостей:

1) спосіб виконання - оскільки постачання електричної енергії через приєднану мережу (систему технічних пристроїв, що забезпечують одержання і безпечне використання енергії споживачем є технічною особливістю виконання зобов'язань;

2) специфічний предмет договору – енергія, не можливість застосування всіх положення про купівлю-продаж (поставку), передбачені главою 54 ЦК України, в силу специфіки предмета даного договору – електричної енергії.

11. Розкрито, що енергія розглядається як самостійний об'єкт цивільного права, а саме: абстрактна (безтілесна) річ з численними унікальними особливостями, до якої застосовуються положення Цивільного кодексу України, що стосуються права власності.

12. Розкрито, що електрична енергія, як об'єкт цивільних прав, має специфічні властивості, такі як:

- відсутність фізичної матеріальності (неможливість її візуального сприйняття як речі);
- збіг моменту виробництва та споживання енергії за часом та обсягом (з врахуванням втрат);
- неможливість накопичення великих обсягів енергії для подальшого використання (з врахуванням наявної мережі системи зберігання енергії (energystorage));
- особливий метод передачі через електромережі (приєднану мережу);
- неможливість повернути вже спожиту енергію;
- обмеженість використання правомочностей володіння та розпорядження енергією.

13. Запропоновано авторське визначення поняття договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а саме: за договором постачання енергетичних ресурсів (електроенергія, теплова енергія) через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується передавати другій стороні (споживачеві) енергетичні ресурси, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих енергетичних ресурсів тільки через приєднану мережу та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити справність та безпечну експлуатацію обладнання.

14. Чинне законодавство України не містить жодних норм, присвячених регулюванню істотних умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, у зв'язку з чим на практиці виникає ряд проблем з укладенням договору, тому вважаємо за необхідне доповнити ст. 714¹ Цивільного кодексу України в якій передбачити істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу:

- 1) предмет договору;
- 2) тип джерела енергетичних ресурсів;
- 3) якість енергетичних ресурсів;
- 4) ціна, порядок обліку та розрахунку за енергетичні ресурси;
- 5) строк дії договору.

15. Обґрунтовано необхідність внести зміни в § 5 Постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу ЦК України та викласти в наступній редакції:

Стаття 714. Договір постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу

1. За договором постачання енергетичних ресурсів (електроенергія, теплова енергія) через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується передавати другій стороні (споживачеві) енергетичні ресурси, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих енергетичних ресурсів тільки через приєднану мережу та дотримуватись передбаченого договором режиму її

використання, а також забезпечити справність та безпечну експлуатацію обладнання.

2. Законом або іншими нормативно-правовими актами можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

16. Запропоновано авторське визначення енергетичних ресурсів – це електрична і теплова енергія, яка доступна для промислового та побутового споживання.

17. Розкрито, що процес укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з побутовим споживачем передбачає наступні етапи:

- звернення заявника до постачальника енергетичних ресурсів з пропозицією укладення договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу (оферта);

- надання постачальником енергетичних ресурсів заявнику проект договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;

- право заявника на перевірку проекту договору та можливість внесення до нього своїх зауважень та пропозицій;

- визначення істотних умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу;

- укладення письмового договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу.

18. Звернуто увагу на особливості пов'язані з укладенням договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу з побутовим споживачем. Якщо побутовий споживач використовує електричну енергію для побутового споживання, оформлення договірних відносин з ним відбувається, як правило, шляхом приєднання споживача за заявою-приєднання до розробленого електропостачальником договору на умовах комерційної пропозиції, розміщеної на офіційному веб-сайті електропостачальника. Перед фактичним підключенням виникає потреба подати енергопостачальнику заяву-приєднання, провести огляд

його електромережі, опломбувати лічильник і т.д. Після цього, якщо встановлено, що всі ці елементи відповідають чинним технічним вимогам, енергопостачальник створює особистий рахунок на ім'я споживача для виписки платіжних документів за використану енергію.

19. Доведено, що енергопостачальник зобов'язаний забезпечити безперервне постачання енергії всім споживачам, дотримуючись при цьому гарантованих стандартів якості електричної енергії.

20. Обґрунтовано необхідність у законодавчому порядку визначити чіткий перелік обставин і максимальні розміри можливого зменшення неустойок за порушення договору. Наприклад, можна закріпити такі обставини:

- чи є конкретний випадок винятковим та відмінним від інших;
- надмірне перевищення розміру неустойки над розміром завданих збитків;
- ступінь виконання зобов'язання боржником;
- майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні;
- поведінку винної особи та ступінь вини боржника, його дії щодо намагання належним чином виконати зобов'язання;
- не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що варті уваги;
- причини неналежного виконання або невиконання зобов'язання;
- тривалість прострочення виконання зобов'язань;
- добровільне усунення винною стороною порушення та його наслідків;
- невідповідності розміру стягуваної неустойки (штрафу, пені) таким наслідкам;
- розмір збитків та інші обставини, які мають істотне значення.

21. Визначено положення про те, що для обох сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу передбачено тотожні підстави відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань.

22. Запропоновано законодавчо закріпити підстави для розірвання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу, а саме:

- з ініціативи споживача у разі:

- неправомірного припинення постачання енергетичних ресурсів;
- постачання енергетичних ресурсів з недотриманням гарантованих стандартів якості, більше двох разів:

- з ініціативи енергопостачальника у разі:

- несплати за спожиту енергію понад обумовлений договором строк;
- не виконання протоколу комісії з розгляду актів про порушення.

23. Запропоновано норму щодо застосування штрафу, яку слід закріпити в нормативно-правових актах а саме, доповнити п. 8.4. ПРРЕЕ наступним положенням:

«п. 8.4.15. У випадку встановлення порушень передбачених п. 8.4.2, винна особа окрім вартості не облікованої електричної енергії сплачують штраф у розмірі від 1 до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»

24. Запропоновано внести зміни в ЦК України та викласти п.4. ст 633 в такій редакції:

« 4. Підприємець не має права відмовитися від укладення публічного договору за наявності у нього можливостей надання споживачеві відповідних товарів (робіт, послуг).

У разі необґрунтованої відмови підприємця від укладення публічного договору він має відшкодувати збитки, завдані споживачеві такою відмовою, та укласти публічний договір, в тому числі і за рішенням суду».

А також доповнити підпунктом 20 п.1 ст. 57 Закон України «Про ринок електричної енергії»

«20) укладати договори, з усіма споживачами, які до нього звернуться та виконувати умови таких договорів, крім випадків наявності обґрунтованих підстав неможливості забезпечити постачання електричної енергії».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Będkowski Wiktor. Odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu nielegalnego poboru energii. *Przegląd Prawa Publicznego*. 2020. №11. URL: <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/artykuly/odpowiedzialnosc-odszkodowawcza-z-tytulu-nielegalnego-poboru-151372269> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Climate & energy package. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/2020-climate-and-energy-package.html>
3. Frąckowiak J.K. Zob. także., Warszawa: Energia. 1971. 135 s.
4. Grzegorz Zych Zjawisko odmowy zawarcia umowy o przyłączenie instalacji do sieci świetle zobowiązań międzynarodowych Polski / internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny 2022, nr 2(11) URL: DOI: 10.7172/2299-5749.IKAR.2.11.5
5. Hillel David, W. Paul McCague, and Peter F. Yaniszewski, «Proving Causation Where the But For Test Is Unworkable,» *The Advocates Quarterly* 22 (2005): 218, https://mccagueborlack.com/uploads/articles/43/hd-pm-py_provingcausation.pdf?1299245845
6. Hnatiuk Tetyana. Influence and role of business reputation (goodwill) on the development of international business. *Logos Universaliti Mentality Education Novelty: Law*. Vol. 9 No.1. 2021. P. 118-126.
7. Marcin Marszałek Zespół uprawnień do energii lub paliwa gazowego w stosunku zobowiązaniowym. *Przegląd prawa handlowego*. październik 2018.
8. Michalina Szpyrka Kilka uwag o przedawnieniu kar pieniężnych w prawie energetycznym internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny 2019, nr 1(8) URL: DOI: 10.7172/2299-5749.IKAR.1.8.5
9. Questions and Answers on the third legislative package for an internal EU gas and electricity market. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_125 (дата звернення: 05.01.2024).

10. Rypina Mariusz, Wierzbowski Marek. Brak zamkniętego katalogu umów w obrocie energią elektryczną. *Przegląd Prawa Handlowego*. 2018. №7. URL: <https://www.wolterskluwer.com/pl-pl/news/przegląd-prawa-handlowego-7-2018> (дата звернення: 03.12.2023).
11. Zob. definicję energii / red. B. Pierzchalska. Warszawa : Encyklopedia fizyki. T. 1, 1972, 516 s.
12. Агафонов С. Особливості тлумачення змісту правочину в українському законодавстві. *Юридичний журнал*. 2005. № 11 (41). С.95-98.
13. Аземша І.Б. Особливості формування інституту юридичної відповідальності в романо-германській правовій системі. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С.41-44.
14. Аземша І.Б. Юридична відповідальність : сучасні погляди, дискусії та концепції. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С.54-57.
15. Азімов Ч.Н. Забезпечення виконання зобов'язань : навчальний посібник / Харків : Нац. юр. Академія України, 1995. 200 с.
16. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. ст. Вип. 21 / Ред. : В.А. Васильєва; Юрид. ін-т Прикарпат. нац. ун-ту ім. В.Стефаника. Івано-Франківськ, 2009. 288 с.
17. Аляб'єва Н.В. Розмежування понять «результати робіт» і «послуги» як об'єктів цивільних прав. *Право та управління*. 2012. № 1. URL: www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/2012_1/zmist.html (дата звернення: 10.10.2023).
18. Алямкін В. До парадигми інституту поставки у законодавстві України / В. Алямкін. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 2. С.65-68.
19. Алямкін В. Прояви парадигми позитивного регулювання договору поставки. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 3. С.122-123.
20. Антонюк О. Право на односторонню відмову від зобов'язання та односторонню зміну його умов. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 2. С.15-18.

21. Апопій І. Істотні умови договору контрактації у сфері підприємницької діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 2. С.77-79.
22. Бабіч І. Проблема визначення поняття «предмет договору» у цивільному праві та цивільному законодавстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 12. С.29-32.
23. Багач Е. Оцінка істотності (необхідності та достатності) деяких умов цивільно-правового договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 1. С.26-28.
24. Баєнко Я.В. Електрична енергія як особливий об'єкт цивільних прав / Я. В. Баєнко // Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : Матер. всеукр. науково-практичн. конфер. (Одеса, 8-9 листопада 2019 року) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2019. – С. 261-265. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/1cc70f2e-621d-420c-bd5f-1855c112ede3>
25. Баранік Я.О. Модель оптового ринку електричної енергії України/ *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 3 (33). С.14-30.
26. Башун А. В. Категорія альтернативних джерел енергії в міжнародному праві XXI століття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С.93-100.
27. Безклубий І.А. Чинність правочину. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 12 (74). С.27-33.
28. Безсмертна Н. Практичні аспекти нотаріального посвідчення правочинів. *Право України*. 2006. № 3. С.56-60.
29. Беяневич О.А. Про деякі особливості відповідальності споживача в договірних відносинах енергопостачання. *Вісник господарського судочинства*. 2005. № 2. С.172-179.
30. Бервено С. Цивільно-правова характеристика укладення договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 4. С.10-13.

31. Беседіна Т. Договір (контракт) поставки в зовнішньоекономічній діяльності : підстави відповідальності за невиконання чи неналежне виконання. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 4. С.151-154.
32. Беседіна Т. Правове регулювання концептуальних положень поставки на території України в ХХ столітті. *Право України*. 2010. № 3. С.211-217.
33. Белов Г. А. Політологія. Київ : Центр, 2002. 518 с.
34. Бичкова Ц.В. Правові питання постачання електричної енергії сільському господарству. Київ : Вид. АН УРСР, 1963. 100 с.
35. Бірюков О.О. Державне регулювання електроенергетики : функції, засоби, основні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2004. Вип. 5. С.262-268.
36. Блінов І.В, Парус Є.В. Оптовий та роздрібний ринок електричної енергії : навчальний посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 291 с.
37. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
38. Болокан І.В. Зобов'язально-правові засоби захисту прав сторін у договірних відносинах. *Вісник запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2010. № 1. С.96-103.
39. Болсунова О.М. Сутнісні засади принципів юридичної відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С.48-52.
40. Борисова В.І. Цивільне право України : підручник : у 2-х т. Київ : Юрінком Інтер, 2017. Т. 2. 552 с.
41. Бородовський С. Щодо укладення, зміни і розірвання договору в цивільному праві України. *Право України*. 2004. № 12. С.80-82.
42. Бровченко І. Деякі проблемні питання виконання зобов'язання третіми особами за цивільним законодавством України. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 3 (50). С.125-132.
43. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. Постанови Пленуму Верховного Суду України. Київ : Юрінком Інтер, 2004. № 11. С.67-71.

44. Вавженчук С.Я. Деякі аспекти правового регулювання та визначення форми договору. *Адвокат*. 2009. № 9 (108). С.12-14.
45. Вавженчук С.Я. Деякі аспекти юридичної природи договорів із взаємопогодженими умовами та договорів приєднання. *Адвокат*. 2009. № 12 (111). С.2-26.
46. Вавженчук С.Я. Деякі теоретико-практичні питання класифікації цивільно-правових договорів. *Адвокат*. 2009. № 10 (109). С.12-15.
47. Вавженчук С.Я. До питання договірної відповідальності за договорами на постачання електроенергії. *Юридичний вісник*. 2009. № 1 (10). С.51-58.
48. Вавженчук С.Я. Логічні межі понять сторін предмета договору як елементів договору купівлі-продажу. *Адвокат*. 2010. № 3 (114). С.31-34.
49. Василенко К. Обов'язки підрядника за договором побутового підряду. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 6. С.40-44.
50. Веніамінова А. Купівля-продаж чи поставка? Аналіз умов. *Юридичний журнал*. 2003. № 2 (8). С.50-56.
51. Випрянський В. В. Договір купівлі-продажу та його окремі види. Київ, 2017. 304 с.
52. Вівчарук Д.П. Типовий договір у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 14.
53. Вінник О.М. Господарське право України: навч.посіб. – 2-ге вид., змін. та доп. – К.: Правова єдність , 2008. – 766 с
54. Гаряєва Г.М., Гаєвая О.В., Кузьменко О.В., Лисенко І.В., Перевалова Л.В. Правове регулювання договірних відносин : навчальний посібник. Харків : ФОП Панов А.М., 2021. 404 с.
55. Галянтич М.К. Житлове право України : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 528 с.
56. Герасимчук О. Система цивільно-правових договорів : стан і перспективи розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 2. С.67-72.

57. Гірничий закон України : Закон України від 06.10.1999 № 1127-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
58. Голубєва Н.Ю. Особливості зобов'язань, що виникають з договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. №66. С.86-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_66_15 (дата звернення: 12.12.2023).
59. Горбулін В.П. Енергетична безпека України : розірвати замкнене коло. *Національна безпека : український вимір*. 2009. № 3 (22). С.18-25.
60. Гордієнко Т.О. Форс-мажорні обставини в господарських зобов'язаннях, *Юридичний науковий електронний журнал, Запоріжжя* № 12. 2022, URL: http://lsej.org.ua/12_2022/39.pdf
61. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 16.01.2024).
62. Гудзь О. Еволюція форм правочинів : від усної до «електронної». *Юридичний журнал*. 2006. № 1 (43). С.32-38.
63. Гудима М.М. Предмет договору про надання туристичних послуг за законодавством України // Автореф. Дис... к.ю.н. 12.00.03 / М.М. Гудима ; наук. кер. В.А.Васильєва; НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України. – К. - 2016. - 18с. с.9.
64. Гуйван П.Д. Особливості операцій з постачання електричної енергії та їх місце в системі договорів. *Підприємництво, економіка і право*. 2000. № 2. С.13-16.
65. Гуйван П.Д. Правове регулювання постачання електричною енергією : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків. 2000. 19с.
66. Гуйван П.Д. Типовий договір і його місце в регулюванні договірних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 9. С.10-13.

67. Гуйван П.Д. Часові та змістовні регулятори договору енергопостачання *Юридичний вісник*. 2022. №3. С.82-89. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2022.11> (дата звернення: 22.11.2023).
68. Давидова Н.О. «Регулювання», «охорона», «захист»: співвідношення понять на прикладі особистих немайнових відносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 6 (68). С.29-35.
69. Двуреченська О.С. Роль України у диверсифікації постачання енергоресурсів до Європи. *Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2012. № 3 (83). С.97-99.
70. Джумальдієва Г.Д. Щодо відповідальності за порушення договірних режимів енергоспоживання. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 1 (9). С.212-222.
71. Дзьоба О.Г. Система цілей та пріоритетів у сфері державного управління газозабезпеченням України. *Інноваційна економіка*. 2012. № 1. С.43-49.
72. Договір між членами оптового ринку електричної енергії України, який було підписано 15 листопада 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001227-96#Text> (дата звернення: 11.01.2024).
73. Договір поставки, договір контрактації сільськогосподарської продукції, договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2022/02/4.02-tssp-p-3132.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).
74. Договір у цивільному і трудовому праві. Довідник. 1 частина / за ред. Ю.С. Шемшученка та Я. М. Шевченко. Київ, 2000. С.11-12.
75. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрін-ком Інтер, 2008. 896 с.
76. Дозорець О. Договір перевезення вантажу різними видами транспорту: правова характеристика. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. №7. С.21-23.
77. ДСТУ 3466-96 Якість електричної енергії. Терміни та визначення. [Чинний від 1998-01-01]. Вид. офіц. Київ: Держстандарт України, 1997. 35 с.

78. Євдокимов Д. Свобода договору та її обмеження в цивільному праві України. *Юридичний журнал*. 2008. № 5 (71). С.52-55.
79. Євстігнєєв А. Істотні умови договору за цивільним та господарським кодексами : порівняльний аспект. *Юридичний журнал*. 2006. № 1 (43). С.22-23.
80. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: [http](http://www.reyestr.court.gov.ua) : [//www.reyestr.court.gov.ua](http://www.reyestr.court.gov.ua) (дата звернення: 19.01.2024).
81. Ємельянчик С. Послуга в цивільному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 3. С.105-108.
82. Єсіпов І. Договір як юридичний факт. *Юридичний журнал*. 2005. № 2 (32). С.99-103.
83. Завальна Ж. Свобода договору : окремі теоретичні аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 12. С.144-147.
84. Запайщиков К.В. / Цивільно-правове регулювання договірних відносин на оптовому ринку електроенергії України// Праці Інституту електродинаміки Національної академії наук України: Зб. наук. пр. — К.: ІЕД НАНУ, 2010. — Вип 27. — С. 40-45. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/63942>
85. Зобов'язальне право: теорія і практика : навчальний посібник / за ред. проф. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 912 с.
86. Кадук О.О. Причинно-наслідковий зв'язок як елемент складу правопорушення в приватно-правових відносинах. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Том 8. С.26-33. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.8.26-33> (дата звернення: 02.12.2023).
87. Калініченко Л.І. Юридична відповідальність : поняття, ознаки. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020 р. № 1 (67). том 1. С.12-17. URL: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-1.2> (дата звернення: 23.12.2023).
88. Кальченко В.М. Перехід до нової моделі ринку електроенергії в Україні. *Енергетика України*. 2010. №4. С. 28-35.

89. Карнаух Б. Причинний зв'язок у деліктному праві : рефлексія над тестом «якби не». *Проблеми законності*. 2019. №147. С.75-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2019_147_9 (дата звернення: 16.12.2023).
90. Кишко О.Б. Щодо визначення поняття «поновлювальні джерела енергії» в природноресурсовому законодавстві України. *Держава і право* : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2007. Вип. 38. С.542-545.
91. Кодекс України про надра № 132/94-ВР від 27.07.1994. *Офіційний сайт Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
92. Колосов Р. Послуга як економічна та правова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 7. С.67-70.
93. Конституція України 254к/96-ВР. Від 28.06.1996. *Офіційний сайт Верховної ради України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.01.2024).
94. Корнієнко В.В. Правове регулювання форс-мажорних обставин. URL: <https://lg.arbitr.gov.ua/sud5014/4673456/255767/> (дата звернення : 26.12.2023).
95. Косар Н.С. Формування товарного асортименту енергопостачальної компанії на регіональному роздрібному ринку електроенергії. *Проблеми економіки та управління* : зб. наук. пр. Львів : ДУ «Львівська політехніка». 1998. № 353. С.56-60.
96. Косак В.М. Предмет договору постачання електричної енергії через приєднану мережу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №1. С. 212–216. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/03/38.pdf> (дата звернення 14.03.2024).
97. Косак В.М. Проблеми застосування Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу 1980 р. *Право України*. 2013 №7 С.91-102.
98. Косак В.М. Проблеми захисту прав споживачів. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції. м.Львів, 7-8 лютого 2018 р. Ч. 1. Львів :

- Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. С.161-163.
99. Коссак В.М. Становлення інституту права власності в Україні в умовах інтенсифікації міжнародних інтеграційних. *Сучасна цивілістична наука в умовах гібридної війни* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Київ. 16 листопада 2017 р., Київ, 2017. С.109-112.
 100. Костенко Л. Одностороння відмова від зобов'язань за договором. *Юридичний журнал*. 2006. № 5 (47). С.108-110.
 101. Костенко Л. Укладення господарського договору. *Юридичний журнал*. 2006. № 10 (52). С.98-100.
 102. Кравець О.М. До питання про поняття «розірвання цивільно-правового договору». *Право і безпека*. 2010. № 2 (34). С.210-214.
 103. Криворучко В.О. Зміст договору енергопостачання. *Верховенство право, законність та права людини* : матер. міжн. наук.-практ. конф. м.Київ, 28-29 червня 2012 р. Київ, 2012. С.43-44.
 104. Криворучко В.О. Особливості відповідальності за договором енергопостачання. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С.80-84.
 105. Криворучко В.О. Особливості договорів енергопостачання та їх місце в системі договорів. *Jurnalul Juridic National : teorie si practica*. 2015. № 2 (12). С.75-78.
 106. Криворучко В.О. Правова природа договорів енергопостачання. *Підприємництво господарство і право*. 2015. № 5. С.12-15.
 107. Криворучко В.О. Правові проблеми забезпечення виконання договорів енергопостачання. *Юридичний вісник*. 2015. № 1 С.106-109.
 108. Криворучко В.О. Укладання, зміна і розірвання договору енергопостачання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2015. № 18. С.44-47.
 109. Криворучко В.О. Характерні ознаки та особливості типологізації договорів з енергопостачання. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 1. С.115-120.

110. Криворучко В.О. Цивільно-правове регулювання договорів енергопостачання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2017. 19с.
111. Криворучко В.О., Огороднійчук І.А. Зміст договору енергопостачання. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С.182-188.
112. Кузнєцова Н.С., Дзера О.В., Коссаk В.М. та ін. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцовой, В. В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2010. Т. I. 808 с.
113. Кузнєцова Н.С., Дзера О.В., Коссаk В.М. та ін. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцовой, В.В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2010. Т. II. 1056с.
114. Кузьміна М.М. Поняття та види енергії з альтернативних джерел // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Економічна теорія та право. - 2013. - № 3. - С. 134-141. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2013_3_16
115. Курченко С.В. Деякі особливості договору постачання природним газом через приєднану мережу : цивільно-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С.204-208.
116. Лехкар О. Правова природа договору приєднання. *Право України*. 2007. № 8. С.43-46.
117. Лисенко В.В. Поняття та особливості договору міни (бартеру) за чинним законодавством України. *Держава і право* : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2006. Вип. 31. С.307-314.
118. Лукасевич-Крутник І.С. Особливості договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 2. С. 792 – 796.
119. Луць А.В. Свобода договору в цивільному праві України: дис.... канд. юрид. Наук 12.00.03. – Львів, 2001. 166 с.
120. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2008. 576 с.

121. Луць В.В. Особливості розвитку договірнього права в сучасних умовах. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 6. С.145-147.
122. Луць В.В. Тенденції розвитку договірнього права в сучасних умовах. *Еволюція цивільного законодавства : проблеми теорії і практики* : матер. міжн. наук.-практ. конф. м. Харків, 29-30 квітня 2004 р. Харків, 2004. С.32-39.
123. Луць В.В. Цивільно-правовий договір. Зобов'язальне право. Теорія і практика. Навчальний посібник / Ред. проф. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 1998. С.30-31.
124. Майданевич Н.В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики // Автореф. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Майданевич Наталія Василівна ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - Київ, 2015. - 19 с.
125. Мацегорін О.І. Поняття та зміст захисту цивільних прав. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С.143-147.
126. Мігашук Ю. Право на захист як елемент охоронного правовідношення. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. 2010. Вип. 50. С.180-186.
127. Мілаш В. Істотні умови договору і диспозитивність їх правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 7. С.36-39.
128. Мірзоян А.А. Поняття зобов'язання з надання послуг. *Держава і право* : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2006. Вип. 32. С.284-288.
129. Мірзоян А.А. Розвиток інституту послуг. *Держава і право* : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2006. Вип. 31. С.242-248.
130. Мірзоян А.А. Сутність послуги як об'єкта цивільних прав. *Держава і право* : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2006. Вип. 33. С.665-670.
131. Мороз, О. В. Зміст цивільно-правового договору / Мороз О. В. // *Право і суспільство*. - 2022. - № 2. - С. 69-74.
132. Мосейчук Р. Особливості відшкодування збитків при порушенні умов договору постачання. *Право України*. 2005. № 5. С.52-56.

133. Навроцький В.О. Чи можна вкрасти електроенергію. *Підприємництво, економіка і право*. 2000. №8. С.45-47.
134. Накоренок В.П. Зміна, розірвання та припинення договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 165. Ч. 2. Серія «Право». С.69-76.
135. Накоренок В.П. Права і обов'язки сторін договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу в Україні. *Право*. 2012. №17. С.124-131.
136. Накоренок В.П. Сучасні проблеми цивільно-правового регулювання постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 165. Ч. 1. Серія «Право». С.45-52.
137. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України станом на 15.11.2020 р. Всеукраїнська мережа ЛІГА : ЗАКОН. URL: www.ligazakon.ua.
138. Наумова Л. Договір купівлі-продажу : найбільш типові помилки. *Цивільне право*. 2019. №2. С.126-148.
139. Немченко С.С. Джерела цивільно-правового регулювання зобов'язань із договору постачання електричної енергії через приєднану мережу. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 1. С.122-125.
140. Немченко С.С. Договір постачання електричної енергії через приєднану мережу за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2010. 21 с.
141. Немченко С.С. Договір постачання електричної енергії через приєднану мережу : правова природа та місце в системі зобов'язань з енергопостачання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 9. С.108-111.
142. Озернюк Г.В. Система цивільно-правових договорів за законодавством України і зарубіжних країн. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2010. № 1. С.91-95.

143. Олійник Я.І. Особливості державного регулювання діяльності підприємств електроенергетичної галузі. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період*. Львів, 2005. Вип.1 (51). С.341-349.
144. Олюха В. Суб'єкти публічного договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 8. С.88-90.
145. Особливості договору постачання електричної енергії споживачеві. URL: https://radnuk.com.ua/praktyka_zakupivel/elektrychna-enerhiia/osoblyvosti-dohovoru-postachannia-elektrychnoi-enerhii-spozhyvachevi/ (дата звернення: 13.12.2023).
146. Островський А.М. Генеза цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу // *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя, 2023. №1 С.122-126 URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2023-2/EP_2023_2_132.pdf
147. Островський А.М. Договір постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу у цивільному праві України. *Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Stockholm* : матер. Міжн. наук.-практ. конф., Sweden, 7-9 November 2021. Sweden, 2021. С.797-802.
148. Островський А.М. Зміст договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXX звітної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2024 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2024. 547 с. С. 196–198.
149. Островський А.М. Істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу // *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу* : зб. тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-ти річчю Хмельницького національного університету, 17 квітня 2022 р. (м. Хмельницький). Хмельницький : ХНУ, 2022. 271 с. (укр., англ.) С. 188-191.

150. Островський А.М. Окремі аспекти договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи* : матеріали XXII Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції, м.Львів, 28 квітня 2023 року. Львів, 2023. С.62-64 URL: <https://law.lnu.edu.ua/students/studentska-konferentsiya>
151. Островський А.М. Особливості прав та обов'язків сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу// Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №2. С. 244–248 URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/APP_02_2024-1.pdf
152. Островський А.М. Порядок укладення договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу // Науково практичний журнал - Європейські перспективи. 2023.№2. С. 132-139.
153. Островський А.М. Правова природа договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу у цивільному праві України. *Visegrad Journal On Human Rights*. Ужгород, 2021. С.103-107. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2022/01/VJHR_5_2021-Last.pdf (дата звернення: 22.10.2023).
154. Островський А.М. Цивільно-правова відповідальність за порушення умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи* : матеріали XXII Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції, м. Львів, 22-23 квітня 2022 року. Львів, 2022. С.57-59 URL: <https://law.lnu.edu.ua/students/studentska-konferentsiya>
155. Панова Л. Мета як критерій для розмежування договорів поставки і підряду. *Право України*. 2004. № 8. С.57-59.
156. Перфілова О.Є. Проблеми диверсифікації видів і ринків енергоносіїв в контексті забезпечення енергетичної безпеки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 2 (104). С.40-47.
157. Петрова С.М. Актуальні питання у сфері користування електричною енергією населенням. *Юридичний журнал*. 2008. № 78 (74). С.153-156.

158. Петрова С.М. Особливості укладення договорів у сфері житлово-комунальних послуг. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 2. С.131-133.
159. Печений О. Стаття 6 Цивільного кодексу України : спроба доктринального тлумачення. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 2 (53). С.120-135.
160. Пивоваров С., Спірін Є. Сто років тому Ленін вирішив побудувати «світле соціалістичне майбутнє» за допомогою електрики плану ГОЕЛРО. URL: <https://babel.ua/texts/63067-sto-rokiv-tomu-lenin-virishiv-pobuduvati-svitle-socialistichne-maybutnye-za-dopomogoyu-elektriki-planu-goelro-zgaduyemo-yak-z-yavilisya-pershi-elektrostantsiji-donbasu-i-dniproges-v-arhivnih-foto> (дата звернення: 14.11.2023).
161. Питання Національної комісії з регулювання електроенергетики України : Указ Президента України від 21 квітня 1998 р. № 335. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/335/98#Text>
162. Підвисоцький В.І. Майнові наслідки недійсності правочинів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 12. С.146-151.
163. Підвисоцький В.І. Правова природа та поняття недійсного правочину. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 2. С.76-80.
164. Підлубна Т.М. Відшкодування збитків : теоретичні проблеми розуміння у сфері захисту прав та інтересів. *Держава і право* : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2010. Вип. 48. С.351-357.
165. Погребняк О.О. Особливості та проблеми цінової політики природних монополій у газовій сфері України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2009. Вип. 4 (48). Секція «Економіка». Ч. 1. С.297-305.
166. Подколзін, І.В. Збитки та їх відшкодування в договірному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І.В. Подколзін. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. – 22 с.

167. Подоляк С.А. Порівняльний аналіз господарського та цивільно- правового договору та проблеми їх юридичних конструкцій. *Держава і право* : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. 2008. Вип. 42. С.495-499.
168. Попов Ю. Свобода договору щодо визначення наслідків неправомірної поведінки. *Право України*. 2008. № 1. С.133-136.
169. Постанова Великої палати Верховного суду від 14.01.2020 у справі № 910/17955/17 *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87053623> (дата звернення: 26.01.2024).
170. Постанова Великої палати Верховного суду у справі № 906/513/18 від 05.10.2022. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107140908> (дата звернення: 26.01.2024).
171. Постанова Верховного суду Про зобов'язання укласти договір про постачання електричної енергії у справі № 757/45133/15-ц, 14-114цс18 від 08.05.2018. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C005718?an=2> (дата звернення: 26.01.2024).
172. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 04.02.2020 у справі № 914/545/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87559680> (дата звернення: 17.01.2024).
173. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 05.10.2022 у справі № 920/437/22 *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109046091> (дата звернення: 26.01.2024).
174. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 01.09.2022 у справі № 920/801/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106007668> (дата звернення: 26.01.2024).
175. Походжук Р. В. Захист прав споживачів за договором постачання електричною енергією через приєднану мережу : монографія. Київ : НДІ ПрПіП ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. 2017. 218 с.

176. Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів: наказ Держнаглядохоронпраці від 09.01.98 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0093-98#Text> (дата звернення: 7.11.2023).
177. Правила роздрібного ринку електричної енергії: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг № 312 від 14 березня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18#Text> (дата звернення: 10.11.2023).
178. Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів (ПТЕЕС) : наказ Міністерства палива та енергетики 25.07.2006 № 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1143-06#Text> (дата звернення: 10.10.2023).
179. Прилуцький Р. Поняття джерел цивільного права України : потрібні нові підходи. *Право України*. 2008. № 12. С.66-71.
180. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 № 555-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 21.02.2024).
181. Про видобування і переробку уранових руд: Закон України від 19.11.1997 № 645/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/645/97-вр#Text> (дата звернення: 21.02.2024).
182. Про внесення змін до Інформаційного листа Вищого арбітражного суду України від 25.02.98 №01-8/73 «Про Закон України «Про електроенергетику»: Лист Вищого арбітражного суду України № 01-8/398 від 18.08.99. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_398800-99#Text (дата звернення: 12.01.2024).
183. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язань за договором поставки : Роз'яснення президії ВГСУ від 30.03.2005 р. № 02-5/218. *Збірник офіційних документів Вищого адміністративного суду України*. Київ : Козаки, 2007. С.124-129.
184. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції : постанова пленуму ВГС від 26.12.2011 року № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018600->

- [11#Text](#) (дата звернення: 20.11.2023).
185. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : інформаційний лист ВГС від 7.04.2008 №01-8/211. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08#Text (дата звернення: 12.11.2023).
186. Про деякі питання практики застосування окремих норм чинного законодавства при вирішенні спорів : Інформаційний лист ВГСУ від 07.03.06 р. № 01-8/106. *Збірник офіційних документів Вищого адміністративного суду України*. Київ : Козаки, 2007. С.292-298.
187. Про добросовісність та прозорість на оптовому енергетичному ринку : Регламент ЄС №1227/2011 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011R1227> (дата звернення: 22.12.2023).
188. Про додаткові заходи щодо реформування електроенергетичної галузі : Указ Президента України від 3 грудня 2001 р. № 1169. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/11692001-239> (дата звернення: 09.01.2024).
189. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії : Закон України від 11.01.2000 № 1370-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-14#Text> (дата звернення: 21.02.2024).
190. Про енергетичну ефективність : Закон України від 21.10.2021 № 1818-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text> (дата звернення: 21.02.2024).
191. Про за твердження Кодексу системи передачі: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 309 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309874-18#Text>
192. Про Закон України «Про електроенергетику» : Лист Вищого арбітражного суду України від 25 лютого 1998 р. № 01-8/73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8_73800-98#Text (дата звернення: 11.01.2024).

193. Про затвердження вимог до уповноваженого банку ринку електричної енергії : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 р. № 709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.01.2024).
194. Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг України від 14.03.2018 № 311 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311874-18#Text>
195. Про затвердження Кодексу систем розподілу : постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14 березня 2018 р. № 310. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0310874-18#n1909> (дата звернення: 5.11.2023).
196. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання електричної енергії споживачу : постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 27.12.2017 року №1469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1469874-17#Text> (дата звернення: 21.12.2023).
197. Про затвердження Методики обрахування плати за спільне використання технологічних електричних мереж, постанова Національної комісії регулювання електроенергетики України від 12.06.2008 року № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0732-08#Text> (дата звернення: 8.11.2023).
198. Про затвердження Порядку визначення розміру і відшкодування збитків, завданих енергопостачальнику внаслідок викрадення електричної енергії. постанова Кабінету Міністрів від 08.02.2006 року № 122 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 8.12.2023).
199. Про затвердження Порядку забезпечення стандартів якості електропостачання та надання компенсацій споживачам за їх недотримання :

- постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 12 червня 2018 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0375874-18#Text> (дата звернення: 5.03.2024).
200. Про затвердження Порядку ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; Постанова, Порядок від 03.03.2020 № 548 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0548874-20#Text>
201. Про затвердження Правил Оптового ринку електричної енергії України : Постанова НКРЕ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va047227-97#Text> (втратила чинність)
202. Про затвердження Правил улаштування електроустановок : наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України 21.07.2017 № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0476732-17#Text> (дата звернення: 12.10.2023).
203. Про затвердження Статуту державного підприємства «Енергоринок» : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2000 р. № 922. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.01.2024).
204. Про затвердження Тимчасових умов функціонування оптового ринку електричної енергії : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 р. № 2043. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2043-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.01.2024).
205. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 9.10.2023).
206. Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання: Закон України від 14.01.1998 № 15/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-вр#Text> (дата звернення: 21.02.2024).

207. Про захист прав споживачів : Закон України від 10.06.2023 № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> (дата звернення: 25.10.2023).
208. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 19.10.2023).
209. Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2711-15#Text> (дата звернення: 26.12.2023).
210. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 7.11.2023).
211. Про Міністерство палива та енергетики України : Указ Президента України від 14 квітня 2000 р. № 598. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/598/2000#Text> (втратила чинність).
212. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (дата звернення: 21.12.2023).
213. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 14.01.2024).
214. Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30.06.1995 № 255/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-вр#Text> (дата звернення: 21.02.2024).
215. Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів : інформаційний лист ВГС від 15.03.2011 року № 01-06/249. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_249600-11#Text (дата звернення:

- 4.11.2023).
216. Про практику застосування Вищим господарським судом України у розгляді справ окремих норм матеріального права : інформаційний лист ВГС від 17.07.2012 року № 01-06/928/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_928600-12#Text (дата звернення: 4.12.2023).
217. Про практику застосування господарськими судами законодавства про постачання електричної енергії (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : оглядовий лист Вищого господарського суду України від 30 грудня 2011 року № 01-06/1872. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1872600-11> (дата звернення: 6.12.2023).
218. Про природні монополії : Закон України від 20.04.2000 № 1682-III. *Відомості Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text> (дата звернення: 20.12.2023).
219. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 4.10.2023).
220. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 21.10.2023).
221. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України" Указ Президента України; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020 національної безпеки України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
222. Про структурну перебудову в електроенергетичному комплексі України : Указ Президента України від 4 квітня 1995 р. №282/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/282/95#Text> (дата звернення: 03.01.2024).
223. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року.

- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.01.2024).
224. Про схвалення концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України. постанова Кабінету Міністрів України № 1789. від 16 листопада 2002 р., *Офіційний сайт Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-2002-%D0%BF#Text> (втратила чинність)
225. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14.09.1999 № 1039-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> (дата звернення: 12.01.2024).
226. Про узагальнення судової практики вирішення спорів, що виникають у сфері надання послуг з електропостачання : постанова Пленуму Вищого господарського суду від 16.12.15р. №3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va003600-15#n11> (дата звернення: 19.11.2023).
227. Про утворення державного підприємства «Енергоринок» : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 травня 2000 р. № 755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.01.2024).
228. Про утворення Міжвідомчої комісії з підготовки концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січня 2002 року № 25-р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/222946_513409 (втратила чинність).
229. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання: Закон України від 19.10.2000 № 2064-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text> (дата звернення: 21.02.2024).
230. Про цілі сталого розвитку на період до 2030 р. Указ Президента України від 30.09.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#text> (дата звернення: 20.11.2023).

231. Продан Ю.В. Концепція функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України. *Енергетична політика України*. 2003. № 9. С.64-68.
232. Продан Ю.В. Регулювання енергоринку і тарифна політика України в електроенергетиці. *Екотехнології та ресурсозбереження*. Київ, 2001. С.65-68
233. Процьків Н.М. Правове регулювання розірвання цивільно-правових договорів за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2003. 18 с.
234. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Вид. 9-е, зі змінами. Львів : Край, 2007. 192 с.
235. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 15.05.2023 у справі № 904/1401/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110844196> (дата звернення: 23.01.2024).
236. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 24.02.2023 у справі № 904/4813/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109174478> (дата звернення: 26.01.2024).
237. Рішення Господарського суду Закарпатської області від 06.02.2023 у справі № 907/809/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108820709> (дата звернення: 27.01.2024).
238. Рішення Господарського суду Харківської області від 06.02.2023 у справі № 922/2127/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108821701> (дата звернення: 22.01.2024).
239. Рішення Господарського суду Черкаської області від 20.09.2022 у справі № 925/154/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106540025> (дата звернення: 16.01.2024).
240. Рішення Господарського суду Львівської області від 22.06.2021 у справі № /558/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97999442> (дата звернення: 13.01.2024).

241. Рішення Господарського суду Львівської області від 30.09.2020 у справі № 914/545/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92251877> (дата звернення: 13.01.2024).
242. Рішення Конституційного Суду України від 12 лютого 2002 р. № 3-рп/2002 у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-02#Text> (дата звернення: 20.12.2023).
243. Самборський В.О. Енергоефективність та особливості ринку енергоресурсів в економіці України. *Вісник національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»* : зб. наук. пр. Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва». 2012. № 25. С.41- 47.
244. Сергієнко В. В. Правове регулювання відносин оплати за теплову енергію. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С.343-348 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2011_4_49 (дата звернення: 9.11.2023).
245. Сібільов М. Ознаки та поняття договору в сфері приватного права. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4 (31). С.87-93.
246. Скрипник В.Л. Правова природа електроенергії в контексті об'єктів цивільних прав Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 98-річниці з дня народження д.ю.н., проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (Харків, 28 лютого 2020 р.) Харків: Право, 2020. С.110-113
247. Слюсаренко Ю. А. Правовий статус юридичних осіб нафтогазового комплексу України (цивільно-правові аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2008. 19 с.
248. Соколовська О. Зміст та особливості поняття житлово-комунального господарства. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12. С.20-23.
249. Соломаха Д. Відсутність істотних умов договору ще не привід для визнання його недійсним. *Юридичний радник*. 2008. № 4 (24). С.63-67.

250. Спасибо-Фатєєва І.В. Деякі аспекти поняття договорів : предмет, порядок укладення, момент виникнення права власності. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2008. № 1 (37). С.82-89.
251. Спасибо-Фатєєва І.В. Спiрні питання недійсності правочинів та її наслідки. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 3 (50). С.95-106.
252. Стефанчук Р.О. Цивільне право України : навчальний посiбник. Київ: Прецедент, 2005. 361 с.
253. Стосовно спiльних правил для внутрiшнього ринку природного газу: Директива 2003/55/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу, яка скасовує Директиву 98/30/ЄС від 26 червня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_380#Text (дата звернення: 27.11.2023).
254. Сурженко О. Права та обов'язки сторiн у договорi: загальне й особисте / О. Сурженко // *Юридичний радник*. – 2007. – № 6 (20). – С. 34–37.
255. Топоркова М.М. Відповідальність сторiн за договором постачання теплової енергії. *Вісник Харківського національного університету внутрiшніх справ*. 2011. Вип. 1. С. 317-324. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2011_1_43 (дата звернення: 23.11.2023).
256. Топоркова М.М. Проблематика регулювання стосунків між постачальником теплової енергії й споживачем за договором постачання побутового споживача тепловою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 26. С.82-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_21 (дата звернення: 25.11.2023).
257. Топоркова М.М. Становлення та розвиток законодавства щодо постачання теплової енергії споживачу. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1 (2). С.66-71. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=Pis_2014_6.1\(2\)_15](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=Pis_2014_6.1(2)_15) (дата звернення: 27.11.2023).

258. Топоркова М.М. Теплова енергія як об'єкт цивільних прав. *Право і безпека*. 2010. № 5. С.274-276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_5_66 (дата звернення: 12.11.2023).
259. Топоркова М.М. Типовий договір і договір приєднання як форма регулювання постачання тепловою енергією. *Форум права*. 2012. № 2. С.709-713. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення: 02.12.2023).
260. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 25.10.2023).
261. Харитонов І.Є., Ахметова В.О. Цивільне право України : підручник. Київ : Істина, 2017. 776 с.
262. Хто завалив роботу за Третім енергопакетом? URL: https://zn.ua/ukr/energy_market/hto-zavaliv-robotu-za-tretim-energopaketom-.html (дата звернення: 08.01.2024).
263. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позиції вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Страйк, 2009. Т. 3. Юридична особа. 736 с.
264. Цивільний кодекс України. від 16.01.2003 р.№ 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.10.2023).
265. Щербина О.М. Історія правового регулювання використання природних ресурсів України та Канади : порівняльний аналіз. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С.130-135.
266. Що таке форс-мажор або обставини непереборної сили? URL: <https://edin.ua/shho-take-fors-mazhor-abo-obstavini-neperebornoisili/> (дата звернення : 26.12.2023).
267. Юріна А.Л. Основні принципи цивільно-правової відповідальності. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство»*. 2009. Вип. 9. С.59-64.

268. Юркевич Ю.М. Зміст права власності та автономне значення поняття «майно» у практиці Європейського суду з прав людини. *Приватне та публічне право*. № 2. С.50-54.
269. Юркевич Ю.М. Поняття правочинів та їх місце в системі юридичних фактів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 1. С. 253-257. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/02/APP_01_2024.pdf (дата звернення 13.03.2024).
270. Юркевич Ю.М., Крупник Р.В. Особливості виконання договорів постачання газу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. № 81. Ч. 1. С. 263-268. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/81-ch-1> (дата звернення 13.04.2024).
271. Яворська О. Договори приєднання: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С.93-96.
272. Яворська О.С. Реальні договори в Цивільному праві України. Актуальні проблеми держави і права. 2013 С.169-175.
273. Якубівський І. Є. Правові наслідки недійсності правочину з позиції рекодифікації цивільного законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 131-134.

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Островський А.М. Генеза цивільно-правового регулювання договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу// Юридичний науковий електронний журнал – Запоріжжя. 2023. №1. С. 122-126.
2. Островський А.М. Порядок укладення договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу// Науково практичний журнал - Європейські перспективи. 2023.№2. С. 132-139.
3. Островський А.М. Особливості прав та обов'язків сторін договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу// Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №2. С. 244–248.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Островський А. М. Договір постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу у цивільному праві України. матер. Міжн. наук.-практ. конф. Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Stockholm, Sweden 7-9 November 2021. С. 797-802.
2. Островський А. М. Окремі аспекти договору постачання енергетичними ресурсами через приєднану мережу// Матеріали ХХІІ Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» 28 квітня 2023 року – С 62-64.
3. Островський А.М. Цивільно-правова відповідальність за порушення умов договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ХХІ міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (22–23 квітня 2022 р.). Львів: Юридичний

факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. С. 57-59.

4. Островський А. М. Істотні умови договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу // Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-ти річчю Хмельницького національного університету, 17 квітня 2022 р. Хмельницький : ХНУ, 2022. 271 с. (укр., англ.) С. 188-191.

5. Островський А.М. Зміст договору постачання енергетичних ресурсів через приєднану мережу. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXX звітної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2024 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2024. 547 с. С. 196–198.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ:

Основні результати дослідження теоретичного та практичного характеру були оприлюднені на науково-практичних конференціях:

міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 23-24 квітня 2021 р.), форма участі – очна, усна доповідь;

всеукраїнська наукової конференції «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу» (Хмельницький, 17 квітня 2022 р.), форма участі – онлайн, усна доповідь;

міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 22-23 квітня 2022 р.), форма участі – очна, усна доповідь;

всеукраїнська наукової конференції «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу» (Хмельницький, 17 квітня 2023 р.), форма участі – очна, усна доповідь;

міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (Львів, 28 квітня 2023 р.), форма участі – онлайн, усна доповідь;

звітна науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів 7–8 лютого 2024 р.), форма участі – очна, усна доповідь.